

OPPRØRET

Universitetsfusjonene fikk ikke oppmerksomhet før de rammet lokalsamfunn. Nå kjemper innbyggerne i Nesna sitt livs kamp.

Det indirektes problem

Nei, vi får ikkje ei gjennomtenkt og heilskapleg oppbygging av høgare utdanning i Noreg med dagens indirekte politiskstyring.

Politikarane vågar ikkje å leggje ned lærestader, det får styra ved universiteta ta seg av. Det kan føre til tilnamn som dette i vassdammen. (Biletet er manipulert.)

Arnstad (Sp) oppsummerte nyleg at «struktur-reforma var forhasta og underfinansiert. Det var ein reform der politikken valde å abdisere og overlate til sektoren sjølve å føreslå samanslåingar. Den politiske ansvarsfråskrivinga var total.» (Dagsnytt 18 15. mai) Så la ho til: «Taparane er høgskulane.»

Forskerforum har besøkt ein av taparhøgskulane, Nesna i Nordland, som i 2016 vart del av Nord universitet. Blant mange perspektivutvidingar reportasjen (side 12–19) byr på, kan eg trekkje fram denne: Sett frå distrikta rundt, til dømes øyene utanfor Helgelandskysten, er Nesna sentralt. Med hurtigrute og alt. Forsvinn Nesna som studiestad, er det òg mange som mistar den einaste realistiske sjansen dei har til å studere. Mange studentar må ta omsyn til jobb og familie, og har (allereie) ein lang reiseveg til Nesna. Som eitt av mange tiltak for å konsentrere Nord universitet, er det no foreslått å leggje ned denne studiestaden. Politikarane har ikkje gjort det, ikkje direkte. Framlegget kjem frå den konstituerte rektoren som truleg ikkje har handlingsrom til å gjere så mykje anna. Kunnskapsdepartementet styrer einingane gjennom etatsstyringsmøte, tildelingsbrev og utviklingsavtalar. I utviklingsavtalen frå 2017 mellom departementet og Nord heiter det at ein skal «beslutte en helhetlig campusutviklingsplan for Nord universitet basert på fremtidig studiestedsstruktur innen sommeren 2019». I tildelingsbrevet frå desember 2018 er formuleringa teken opp att, og departementet understrekar: «Målene i avtalen skal kunne realiseres innenfor eksisterende finansielle ressurser.» Så der sit rektoren då, og skal få meir ut av pengane. Men, forresten, no i eit brev på tampen: Hugs ansvaret for «behovet til helseforetakene».

Den avpolitisererte politikken for forskning og høgare utdanning ser no ut til å verte tvinga til ein ende, nedanfrå og frå distrikta. Opprør mot nedlegging og nedskalering koplar seg saman med andre bunadskledde rørsler mot sentralisering av sjukehus og politi. Om politikarane ikkje vil ha ansvar for utdanningspolitikk, vil veljarane gjere politikk av sentraliseringa i lokalvalet til hausten.

Brevet frå statsråd Nybø er eit symptom på eit politisk hol. Brevet kan ikkje lappe holet, men gjer det tydeleg at holet finst. Lappen er for liten.

Høgre skal ikkje ha skulda aleine. Bortsett frå Senterpartiet stilte stortingspartia seg i 2015 bak struktur-reforma – planen for samanslåingar av universitet og høgskular. Eller dei såg ein annan veg sidan saka er å så komplisert. Det er lettare å overlate til Nokut, Nasjonalt organ for kvalitet i utdanninga, om kvaliteten er god nok og til institusjonane korleis dei best skal ha sjanse til å overleve. Nei, vent litt, berre der som styra ved institusjonane tek avgjerder som ikkje er for dumme eller upopulære. Då må ein kanskje skrive eit brev, slik forskings- og høgare utdanningsminister Iselin Nybø gjorde til styret ved Nord universitet i april. Før dei skulle diskutere kva lærestader dei skulle styrke, svekke eller leggje ned, minte ho om at forskning berre er éin av pilarane til universitetet. Dei skal òg tene samfunnet i regionen. Ho verka spesielt oppteken av at sjukepleiarutdanninga i Namsos er viktig for sjukehuset same stad: «Videre legger jeg til grunn at styret særlig vurderer hvordan behovene til helseforetakene kan dekkes, og ikke forskutterer konklusjoner i pågående lokaliseringdiskusjoner.»

Brevet frå Nybø illustrerer det eg vil kalle det indirektes problem. Strukturreforma vart dri-

ven gjennom av dei dåverande Høgre-toppene i Kunnskapsdepartementet: minister Torbjørn Røe Isaksen og statssekretær Bjørn Haugstad. Dei hadde nok lært at direktheit er vanskeleg. Er du direkte, vert motstanden direkte. Då Stjerne-utvalet i 2005 freista å sjå landet under eitt og føreslo mange fusjonar, var motstanden sterk. Som no, la dei vekt på konsentrasjon og kvalitet, og som no med ei noko for einspora overtving om samanhengen mellom dei to.

Strukturreforma er knapt mindre drastisk, men meir kaotisk. Politikarane har gjeve sterke føringar om at samanslåingar må til, men institusjonane sjølve har bestemt med kven. Det kan seiast å vere smidig og effektivt – no rører institusjonane endeleg på seg, utan at vi, politikarane, må utøve direkte makt. Men det er ikkje særleg demokratisk: Verken folkevalde, tilsette ved institusjonane eller områda rundt har hatt stor innverknad på dei toppstyrte prosessane ved institusjonane. Fusjonane har snodd seg fram mellom alle folkevalde nivå. Resultatet er ikkje heilskapleg. Dei fleste har slått seg saman med naboinstitusjonar, men NTNU var tidleg ute med ein fusjon meir bygd på fagleg nærleik (med Ålesund og Gjøvik) enn på geografisk nærleik (med Høgskulen i Sør-Trøndelag). Marit

«Brevet frå statsråd Nybø er eit symptom på eit politisk hol.»

Kjetil A. Brottveit
Redaktør

12: Kampen om Nesna

Rektor ved Nord universitet foreslår nedlegging av avdelingen i Nesna. Forskerforum har besøkt et lokalsamfunn i opprør.

22: Aldringsforsker emeritus

– Du behøver ikke engang ha et kontor, men du trenger å bli sett, sier sosiolog Gunhild Hagestad om pensjonerte professorer.

26: I hytta blir slekta til

Hva kan hyttelivet si om slekter i Norge? Sosialantropologene Marianne E. Lien og Simone Abram har besøkt hytter fra nord til sør.

4: Grensesetting

Ingen har rett til en scene, men det er vanskelig å søke sannheten hvis noen synspunkter systematisk utestenges, sier Anine Kierulf, som sorterer i debatten om scenenekt.

6: Mistet fast jobb

Da utgravingene i Bjørvika nærmet seg slutten, mistet arkeologer jobben. – Nedbygging av fagmiljøet, sier Linda Moe, lokalleder i Forskerforbundet ved Norsk Folkemuseum.

7: 70 er ingen alder

– I stedet for å betale meg 800 000 kroner i lønn, betaler de meg 500 000 i pensjon og ber meg gjøre ingenting, sier professor Kai A. Olsen, som protesterer mot aldersgrensa.

8: Økt startlønn

Lønnsoppgjøret i staten er klart: Nye stipendiater får rundt 30 000 i lønnstillegg. Og det blir lokale forhandlinger også i høst.

9: Kutt som koster

Akademia har kuttet administrative utgifter med over én milliard. – Oppgaver blir flytta over til vitenskapelig ansatte, sier Kristin Dæhli, nestleder i Forskerforbundet.

30: Sommerjobbing

Er sommerferien fri fra å forske eller fri til å forske? Vi har spurt norske forskere.

Faste sider

34: Bøker

36: Kronikk

37: Gjesteskribent

38: Debatt

44: Tilbakeblikk

45: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 6/2019 – 51. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo. Telefon: 21 02 34 00

ANSVARLIG REDAKTØR: Kjetil A. Brottveit, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: Aksel Kjær Vidnes, aksel.vidnes@forskerforum.no

JOURNALISTER: Johanne Landsverk, johanne.landsverk@forskerforum.no,
Julia Loge, julia.loge@forskerforum.no, Jørgen Svarstad, jorgen.svarstad@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

ANNONSER: Arne Aardalsbakke, Telefon: 900 43 282, E-post: annonser@forskerforum.no

Design: Concorde Design. Trykk: Ålgård Offset.

ISSN 0800-1715. Opplag: 21 581

– INGEN HAR RETT TIL EN SCENE

Å diskutere scenenekt er god bruk av ytringsfriheten, mener Anine Kierulf. Men hun advarer mot å tro at man vet hvilke meninger som bringer verden framover.

Den norske debatten om scenenekt eller «no-platforming» fikk ny styrke da Nordiske mediedager inviterte Donald Trumps tidligere rådgiver Steve Bannon til Bergen. Da hadde debatten allerede gått en stund ved Universitetet i Bergen, etter at rektor Dag Rune Olsen åpnet for å invitere holocaustfornektere og tok avstand fra studenter som ville ha trygge rom uten ubehagelige meninger, og Alternativmessen ønsket seg en UiB-forsker for å diskutere om jorden er rund. Jurist og ytringsfrihetsekspert Anine Kierulf ble også invitert til Bergen. Hun snakket om scenenekt og ytringsfrihet.

– **La oss begynne helt overordnet: Hva er scenenekt?**

– Kort sagt er scenenekt å utestenge enkelte stemmer fra å komme fram i offentligheten, fordi man misliker dem eller synes de er farlige eller dumme. For eksempel er det uproblematisk å gjøre et redaksjonelt utvalg av hvilke synspunkt, stemmer og tekster som skal komme i eteren eller en avis. Jeg tenker heller ikke på det som scenenekt at man ikke alltid inviterer alle typer stemmer til alle fora. Kvinnegruppen i SV har ikke plikt til å invitere masse menn fra Høyre til sitt landsmøte-formøte. Men det som er mer problematisk i et offentlighets- og rettsperspektiv, er å diskriminere muligheten for å komme fram i det offentlige rom på bakgrunn av politiske preferanser. Det kan være ulovlig å tillate demonstrasjoner eller valgstands for ni av ti partier, men ikke det tiende, på en offentlig «scene» som staten eller en kommune forvalter. Jo nærmere det er offentlig styrt, jo mer problematisk blir det å utestenge stemmer.

– **Finnes det gode argumenter for scenenekt?**

– Ja, ingen har rett til en scene. Av og til får man en falsk balanse, og det er ikke nødvendigvis riktig å ha alle synspunkter representert hele tiden. Noen er banale og marginale. Det er også viktig å tenke på hvem man prioriterer å slippe til i offentligheten, ut fra en forståelse av at den offentlige diskusjonen ivaretar majoriteten, mens minoriteter i mindre grad slipper

fram med sine synspunkter. Sånn er scenenekt et forsøk på å demme opp for majoritetsdominansen i offentligheten. Å verne om ytringsfriheten til små grupper kan også være en grunn. Når offentligheten er så hard at grupper av stemmer trekker seg ut av debatten, undergraver det idealet om at flest mulig synspunkt brytes mot hverandre.

– **Hva er de tilsvarende argumentene mot scenenekt?**

– Det er vanskelig å drive sannhetssøken hvis noen synspunkter systematisk utestenges. Demokrati er også vanskelig hvis man marginaliserer synspunkter, tilfang av ulike meninger er viktig. Og for å kunne mobilisere mot det vi ikke visste om, men er uenige i, må vi skjønne hva noen står for. Så er det skeptisargumentet: Det er umulig å vite hvilke ytringer som driver historien framover. Kopernikanske eller protestantiske ytringer var veldig uvelkomne i sin samtid. Det er relativt hybrispreget å tro at akkurat jeg vet

best hvilke ytringer som fører til at verden blir farlig for utsatte minoriteter, eller om de fører til at majoriteten reiser seg og forsvarer minoritetene. Vi er etter ganske grundig diskusjon blitt enige om noen rettslige grenser for ytringsfriheten. Innenfor dem er det ganske vilkårlig hvor man trekker grensen. Hvem kan bestemme hvem som er en viktig dissident eller en farlig kommunist? Eller hva som er samfunnsrelevant innvandrings-skepsis, og hva som er rasisme? Hvis du mener at de andre er for lettpåvirkelige til at de bør utsettes for et syn du synes er skummelt, så sier du egentlig at du ikke har tillit til andre individer som selvstendige bærere av moral og vurderingsevne. Det er greit å mene det også, men da er det ikke sikkert demokrati er riktig styringsform.

– **Hva med forskere som blir invitert til å debattere om jorden er flat eller om holocaust skjedde, bør de stille opp?**

– Det tenker jeg er opp til den enkelte forsker. Universiteter i Norge er offentlige institusjoner, forpliktet på sannhetssøken og kritikk av eksisterende dogmer, så man burde kunne diskutere alt. Ytringsfrihet inkluderer retten til å søke informasjon, og så får jo forskeren prioritere tiden sin og om vedkommende vil bidra til å diskutere, slå ned eller løfte fram en mening. Men noen ting er såpass underbygget at mange vil tenke at vi ikke trenger å diskutere det, fordi alt man har av vitenskapelige funn, sier at jorden ikke er flat. Andre saker kan være mer problematiske, for flere ser jo ut til å mene at klimakunnskapen er feil, om enn på sviktende vitenskapelig grunnlag – og når mange rent faktisk tenker slik, trengs jo videre formidling og diskusjon, uansett hvor underbygd de vitenskapelige innsikter er. Hvis vi tenker oss ytringsfrihet som en sirkel, ringet inn av lovavgrensninger, så er den ganske stor. Og inni dette rommet er poenget nettopp at hver enkelt av oss skal kunne ta stilling til hvordan de skal bruke ytringsfriheten sin. Så skal noen komme opp med klare «bør» om snevrere grenser inni dette rommet, må de begrunnes godt, fordi du med ditt «bør» sier at din dømmekraft om verden er sterkere enn min, og burde overstyre den.

ANINE KIERULF

Aktuell med: Diskuterte scenenekt og ytringsfrihet under Nordiske mediedager i Bergen. Fagdirektør ved Norges institusjon for menneskerettigheter.

– *Det er som å fjerne hodepine med en tablett. Det er ikke sikkert svulsten i hodet blir borte likevel.*

■ Forskere bør kunne diskutere med folk med alle slags meninger, men det betyr ikke at de må stille opp på alle slags arrangementer, ifølge Anine Kierulf.

– **Bidrar de da til å legitimere vaksinemotstandere og klimanektetere?**

– Det er en heftig vurdering av ens egen betydning i verden å si at «hvis jeg argumenterer med deg, så legitimerer jeg deg som person og dine synspunkters relevans». Hva gir deg denne posisjonen? Jeg synes legitimeringstanken er en vanskelig måte å nærme seg en offentlig debatt på. Tar du den helt ut, så overflødiggjør du den vitenskapelige ytringsfrihetens begrunnelse. Hele poenget med vitenskap er å argumentere mot det som er feil. Jeg legitimerer jo ikke en dårlig underbygd teori ved å vise at den er feil.

– **Kan studenter nekte obligatorisk undervisning eller obligatoriske fag på grunn av foreleserens synspunkter?**

– Ja, de kan velge å skjerme seg, de kan la være å gjøre hva som helst. Men de kan ikke kreve både å skjerme seg fra alt det foreleserne vil utsette dem for, og å fullføre studiet sitt og få gode karakterer. Men det er klart, den type boikott kan føre til at studiet på sikt blir endret, hvis foreleserne bøyer seg for slike krav.

– **Regjeringen har nylig oppfordret universiteter til å ha egne retningslinjer for hvilke arrangementer og organisasjoner som kan tillates på campus. Er det scenenekt?**

– Nei, det fremstår som et forsøk på å skape forutberegnelighet. Et universitet skal være åpent for å diskutere alt, men det går an å presisere det som allerede følger av lover folk kanskje ikke kjenner til, i retningslinjer, som

at arrangører ikke skal diskriminere på bakgrunn av kjønn og religion, og sette grenser mot ulovlige ytringer. Slike retningslinjer kan ikke være snevrere enn lovgrensene og formålet med universitetet, for det kunne bli en innskrenking av ytringsfriheten. Men å minne om forpliktelser til demokrati, likeverd og fravær av vold, det vil være ganske ukontroversielt.

– **Er scenenekt en begrensning av ytringsfrihet eller bruk av ytringsfriheten?**

– Å ta til orde for scenenekt er en bruk av ytringsfrihet som er lovlig og viktig. Men hvis du får gjennomslag for den holdningen, så er det en begrensning, som hvis professorer mister sine professorater, eller invitasjoner trekkes tilbake. Effekten av scenenekt er en begrensning av ytringsfriheten i ett rom, men det er ikke en begrensning som er ulovlig, med mindre det er staten som gjør det. Jeg tenker at debatten som oppstår, er positiv, man får fram synspunkter om en sak og diskusjon om hva scenenekt er. Det er ytringsfrihetens poeng, å ha disse debattene hele tiden om hva offentligheten og demokratiet er og burde være. Dermed er scenenektargumentasjon en legitim bruk av ytringsfrihet, men den har ikke nødvendigvis som konsekvens at synspunktene blir borte. Kanskje blir de bare forsterket ved at du gir dem oppmerksomhet? Eller ved at de fremstår ekstra interessante for dem som opplever at du gjør deg til dommer over hva de bør få tenke over, og hvordan? Det er som å fjerne hodepinen med en tablett. Det er ikke sikkert svulsten inni hodet blir borte likevel.

♦♦ AV JULIA LOGE

FAST TILSETTE, MEN LEVER UTRYGT

Utgravingane i Bjørvika nærmar seg slutten. Det har ført til oppseiingar og utrygge arbeidsvilkår for tilsette ved Norsk Maritimt Museum.

ARKEOLOGI Tre skipsvrak vart i vår avdekte i den gamle hamna i Bjørvika i Oslo. Arkeologar ved Norsk Maritimt Museum er i full gang med vidare undersøkingar og dokumentasjon. Museet, som er ein del av Stiftinga Norsk Folkemuseum, har eit lovpålagt forvaltningsansvar for maritime kulturminne i dei ti sørlegaste fylka (sjå faktaboks). Blant anna har museet ansvar for skipsfunn på land og under vatn.

Store utbyggingar i Bjørvika-området dei siste femten åra har ført til ei utviding av staben ved arkeologisk seksjon ved Maritimt Museum, som ved utgangen av 2017 hadde 19 fast tilsette. Men våren 2018 vart det kutta fem årsverk i seksjonen: to vart oppsagde, to vart omplasserte og ein gjekk av med pensjon.

– Vi er bekymra for situasjonen for dei tilsette ved arkeologisk seksjon. Dårleg økonomi i seksjonen skapar svært vanskelege arbeidsvilkår, seier Linda Moe, leiar i lokallaget til Forskerforbundet ved Norsk Folkemuseum. – Nedbemanninga i seksjonen har allereie bidrege til ei nedbygging av fagmiljøet, og har dessutan ein negativ effekt på arbeidsmiljøet i alle delar av Stiftinga Norsk Folkemuseum, seier Moe.

Det er utbyggaren som betaler for utgravingane, og når oppdragsmengda varierer, blir økonomien sårbar. Mange arkeologar i Noreg må arbeide som mellombels tilsette i det eine prosjektet etter det andre. Julian Martinsen er tidlegare leiar i MAARK, som er ei fagpolitisk foreining i Forskerforbundet for mellombels tilsette arkeologar. Han synest det trist at arkeologane ved Maritimt Museum vart sagde opp.

– Men det er bra at museet tilset arkeologar fast framfor at dei berre er der som mellombels tilsette, seier Martinsen. Han meiner prinsipielt at musea bør tilby fast tilsetting, og heller seie opp folk om det er nødvendig.

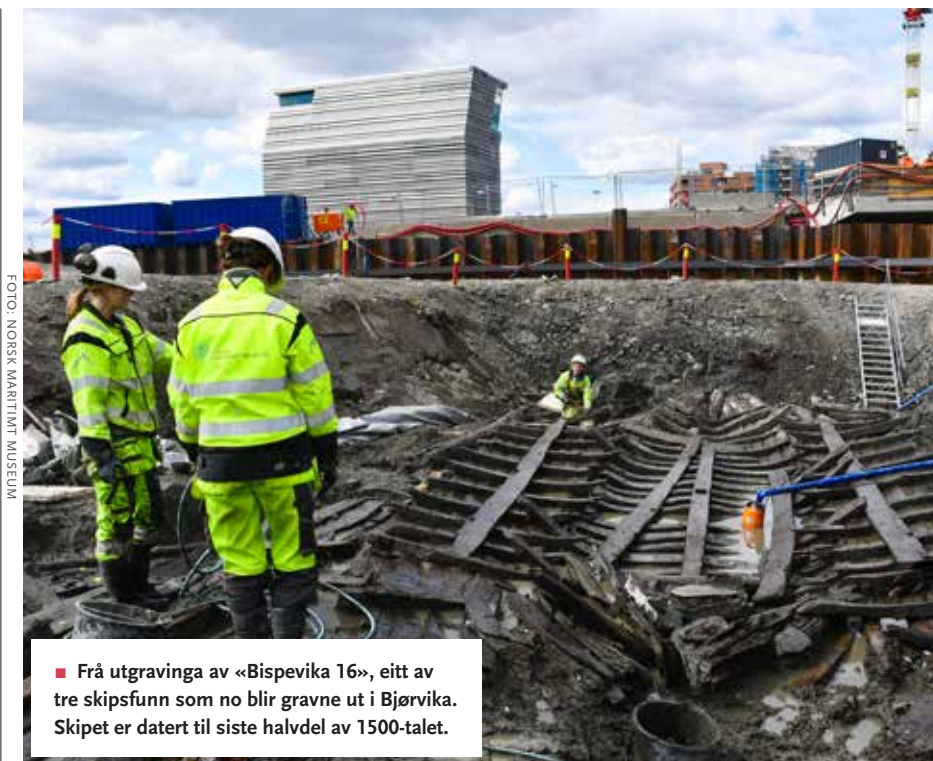
– UFORSVARLEG Å BEHALDE STILLINGANE

Det pågåande utgravingsprosjektet i Bispevika kom i etterkant av oppseiingane, og museet har no teke i bruk mellombels tilsette i arbeidet med utgravingane.

Tori Falck er leiar i seksjon for arkeologi:

– I prosjektet vi har no, bruker vi mange fast tilsette arkeologar. Men vi har måtta tilsette nokre mellombels for å gjennomføre sjølve feltarbeidet. Dei som er sagde opp, vart så klart informerte om fortrinnsretten sin til nye mellombelse stillingar, seier Falck.

Museumsdirektør Olav Aaraas seier museet såg seg nøydd til å nedbemanne i arkeologisk seksjon i fjor.

■ Frå utgravinga av «Bispevika 16», eitt av tre skipsfunn som no blir gravne ut i Bjørvika. Skipet er datert til siste halvdel av 1500-talet.

– Årsaka til dette var sterkt minkande oppdragsmengd i Bjørvika, og det var korkje arbeidsoppgåver eller lønnsmidlar til å halde staben i arbeid. Vi har visst lenge at utbyggingsaktiviteten ville bli mindre, og i 2018 vart dette veldig tydeleg. Trass i oppseiing av to arkeologar og omplassering av andre gjekk drifta med betydeleg underskott. Situasjonen er mellombels betra i 2019 på grunn av den nye utbygginga, men i åra framover vil utbyggingane i strandsona bli avslutta, seier Aaraas.

– Det verkar rart å seie opp folk og deretter leige inn mellombels tilsette?

– I ein situasjon der vi visste at arbeida i Bjørvika gjekk mot slutten, ville det vere uforvarleg å behalde stillingar det ikkje er dekning for. I ein kortvarig periode vil det difor vere forvarleg og rett å nytte seg av innleigd arbeidskraft i tillegg til våre egne tilsette, seier han.

– TRENG STØRRE GRUNNFINANSIERING

Tori Falck er redd for kva som vil skje med fagkompetansen ved museet.

– Utbyggingane i Bjørvika gjorde at har vi bygd opp ein spesialkompetanse innan marin- arkeologi som er heilt unik i norsk samanheng.

Det vi fryktar, er at vi ikkje skal kunne behalde det sterke fagmiljøet på grunn av dårleg økonomi og nedbemanningar. Difor treng vi større grunnfinansiering, meiner ho.

Aaraas seier Maritimt Museum i mange år har vore underfinansiert og har hatt dårleg økonomi.

– Det er viktig å sikre at museet er i stand til å løyse dei faglege forvaltningsoppgåvene, ikkje minst knytt til den store mengda funn frå undersøkingane i Bjørvika, seier han.

Stiftinga Norsk Folkemuseum har no søkt om seks millionar til arkeologisk seksjon i samband med statsbudsjettet i 2020.

AV JOHANNE LANDSVERK

Kulturminne under vatn

Desse har forvaltningsansvaret for ulike regionar:

- Norsk Maritimt Museum
- Stavanger maritime museum
- Bergens Sjøfartsmuseum
- NTNU Vitskapsmuseet
- Noregs arktiske universitetsmuseum

FOTO: BEATE KJØRSEVICK

– Varierende oppdragsmengd gjer arkeologisk seksjon svært sårbar, seier Linda Moe.

– LA OSS JOBBE ETTER 70

Aldersgrensen i staten er en dårlig deal for samfunnet, mener professor Kai A. Olsen.

– Den kunne gjerne vært lavere, svarer Elin Ørjasæter.

ALDERSGRENSER – Mine siste ti år i arbeidslivet har vært de mest produktive. Jobben er viktig for meg, og jeg har i utgangspunktet lyst til å fortsette, sier Kai A. Olsen.

Den profilerte informatikkprofessoren ved Høgskolen i Molde skal likevel gå av med pensjon 1. september. Han nærmer seg 70 år, som er den øvre aldersgrensen for statsansatte. Regjeringen lover i regjeringsplattformen at statens aldersgrense skal økes til 72, men det arbeidet er fortsatt i startgropa, og kommer for sent for Olsen. I en kronikk i Aftenposten skriver IT-professoren at han nærmest får sparken, uten å ha gjort noe annet galt enn å bli eldre.

– I stedet for å betale meg 800 000 kroner i lønn, betaler de meg 500 000 i pensjon og ber meg gjøre ingenting. Jeg mener det må være en dårlig deal for samfunnet, sier Olsen.

Olsen mener det ikke er tilstrekkelig å heve aldersgrensen, men at alle burde få jobbe så lenge de vil.

– Jeg tror ikke det blir et problem at folk ønsker å fortsette uten at de gjør en god jobb. Det er noen få som ønsker å fortsette, og de bør få lov. Jeg tror ikke vi har råd til å la være, sier han.

– GI MIDLERTIDIGHETEN TIL DE ELDERE

En som har engasjert seg i aldersdebatten tidligere, er Elin Ørjasæter, dosent ved Høgskolen i Kristiania, hvor hun underviser i HR og personalledelse. Hun står fortsatt på at de eldre bør vike når de har fullt opptjente pensjonsrettigheter.

– Jeg mener det er veldig fornuftig å ha aldersgrenser i arbeidslivet. Ordningen med aldersgrenser ivaretar både arbeidsgivers og arbeidstakers behov for forutsigbarhet, og det ivaretar hensynet til generasjonskontrakten, sier Elin Ørjasæter.

Hun mener at aldersgrensen heller burde vært lavere enn i dag. Mens arbeidsmiljøloven setter en øvre grense på 72 år, har staten en egen særaldersgrense på 70 år for sine arbeidstakere. Tidligere var den øvre grensen i arbeidsmiljøloven 70 år, og 67 år i staten.

– Lovendringen som økte aldersgrensene, var en gavepakke først og fremst for akademikere. Det er de som i størst grad benytter seg av muligheten til å stå lenger i jobb, sier Ørjasæter.

Hun mener at eldre arbeidstakere i stedet for å bli stående i fast jobb, bør vike for yngre arbeidstakere, særlig i akademia, som har høy andel midlertidige ansatte blant de yngre.

– Det er mye mer fornuftig at de eldre går på midlertidige løsninger enn de unge. Jeg syns rett og slett at det er veldig kravstort av våre generasjoner. Vi har åtte år mellom 62 og 70

– Jeg syns rett og slett at det er veldig kravstort av våre generasjoner å ville stå lenger i jobb, sier Elin Ørjasæter.

FOTO: ERIK NORUD

FOTO: ARILD J. WAGBØ / PANORAMA HINI

■ – Stort sett er det slik at de som ønsker å fortsette, er de som mestrer jobben, og de som ikke mestrer jobben, er de som ønsker å slutte ved 67, sier Kai A. Olsen.

hvor vi har rett på både pensjon og stillingsvern. Det er i utgangspunktet en luksus. Jeg syns godt vi kan gå litt stillere i dørene når unge i akademia sliter med å få fast jobb, sier Ørjasæter.

PENJONSTRØBBEL

At de eldre bør gi plass til de yngre, særlig i en bransje som forskning hvor mange unge går uten fast jobb, aksepterer Olsen som et argument.

– Men en god del professorer skaper ny aktivitet rundt seg ved at de har doktorgradsstudenter, skaffer forskermidler og har gode nettverk.

Selv om Olsen krever høyere aldersgrense, kan ikke det skje uten endringer i pensjonssystemet, mener han. På grunn av særskilte regler for enkelte ansatte som er født før 1963, risikerer han å få en lavere pensjonsutbetaling hvis han fortsetter til han er 72 år.

– At man blir straffet for å stå lenge i jobb når man etter loven har rett til det, er veldig rart. Det er noe som må ryddes opp i, enkelt og greit, sier Ørjasæter.

JOBBER VIDERE PRIVAT

Hilde Wærness Jensen, sjef for fagavdelingen i bedriftspensjon i Statens pensjonskasse,

bekrefter at det er en gruppe ansatte som kan få lavere pensjonsutbetaling dersom de står i jobb etter 67 år. Hun understreker at det ikke vil være tilfelle for de fleste, og at den ekstra lønnen man får i årene man jobber videre, som regel kompenserer et eventuelt pensjonstap.

– Men hvis jeg kan gi et råd til dem som velger å stå i stilling utover 67 år: Ta kontakt med pensjonsleverandøren din og hør hva det vil si for deg. Det kan få noen konsekvenser du bør vite om før du gjør valget ditt.

Når Olsen går av med pensjon over sommeren, skal han fortsette som professor 2 ved Universitetet i Bergen. Siden det er en 20 prosent stilling, berører det ikke pensjonen hans. I tillegg tar han oppdrag for næringslivet, og skal i gang med guidebøker for norske turister i Spania, på vegne av en hotellkjede.

– For det norske samfunnet er det kanskje ikke det mest effektive. Men det er ikke mitt problem.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

Aldersgrenser

- Alminnelig aldersgrense i norsk arbeidsliv: 72 år
- Alminnelig aldersgrense i staten: 70 år

Lønnshopp for stipendiater

Samtidig må fagforeningene ruste seg for nok et år med lokale forhandlinger.

LØNNSOPPGJØRET – Forhandlingene har vært lange og krevende, så det er ekstra godt å komme i mål nå, 14 timer på overtid, sa Unios forhandlingsleder Guro Elisabeth Lind til Forskerforum da lønnsoppgjøret i staten var klart.

Den største nyheten er at stipendiater som begynner etter 1. mai i år, går kraftig opp i lønn. Ny startlønn blir om lag 479 000, en oppgang på rundt 30 000 kroner.

REALLØNNSVEKST

Da forhandlingene startet, ønsket både LO og Unio at hele lønnstillegget skulle komme i de sentrale forhandlingene, mens staten ønsket alt fordelt lokalt. Resultatet ble en 60/40-fordeling, og dermed blir det lokale forhandlinger i høst.

De som er omfattet av hovedtariffavtalen til LO, Unio og YS i staten, får et sentralt tillegg som varierer noe med lønnstrinn. For de fleste av Forskerforbundets medlemmer, som har fra lønnstrinn 64 og oppover, er tillegget 1,35 prosent. Sammen med den lokale summen tilsvarer det rammen i frontfaget, det vil si oppgjøret i konkurranseutsatt industri, som legger føringer for oppgjørene i offentlig sektor.

– Statsansatte er sikret reallønnsvekst gjennom sentrale tillegg. Det var vårt viktigste krav, og det er jeg fornøyd med, sier Lind, som også er leder av Forskerforbundet.

Personer som er født i 1962 eller tidligere, beholder dagens AFP-ordning, mens de som er født etter, kommer inn i den nye avtalen som ble vedtatt i fjor. Tak og bunn på pensjonsgivende inntekt for variable tillegg fjernes, og dette var et viktig krav fra fagforeningene.

MELLOMFORNØYD MÆLAND

Kommunal- og moderniseringsminister Monica Mæland er svært fornøyd med at hele potten skal fordeles gjennom lokale forhandlinger for Akademikernes medlemmer.

– Vi er naturlig nok ikke like fornøyd med at 40 prosent av årets tariff tillegg i avtalen med LO Stat, Unio og YS Stat skal fordeles lokalt, sier Mæland.

AFP skal ha vært det vanskeligste å bli enige om. Men i kommuneoppgjøret var det spørsmålet lettere å få i havn. Unio gikk i mekling også om kommuneoppgjøret etter at LO og YS hadde godtatt tilbudet fra arbeidsgiveren KS. Meklingen ble avsluttet kvelden før statsoppgjøret, også den i tråd med LO og NHOs frontfagsoppgjør.

Da Forskerforum gikk i trykken, pågikk fremdeles forhandlingene i helseforetakene mellom Unio og Spekter.

♦♦ AV JULIA LOGE

VURDERER TELLEKANTENE

Bør tellekantsystemet belønne åpen publisering?
Plan S utfordrer systemet som nå er på høring.

■ Statsråd Iselin Nybø (V) vurderer å endre belønningssystemet for forskningspublisering.

PUBLISERING Kunnskapsdepartementet vil endre «publiseringsindikatoren», som ofte omtales som tellekantsystemet. Indikatoren fordeler penger til universiteter og høyskoler ut fra hvor mye de publiserer. Systemet skiller mellom publikasjoner på nivå 1 og 2. Å publisere i nivå 2-tidsskrifter utløser tre ganger så mye penger som en artikkel på nivå 1.

Men som følge av den internasjonale avtalen Plan S vurderer Kunnskapsdepartementet og forskningsminister Iselin Nybø å endre systemet. Avtalen innebærer som kjent at forskere i Norge og en rekke andre land må

publisere artiklene sine i åpne tidsskrifter. Problemet er at det innenfor mange fagområder mangler gode tidsskrifter med åpen tilgang. Det gjelder spesielt på nivå 2.

Da Forskerforum skrev om saken i januar, hadde departementet syv alternativer på blokken. Det ene var å fjerne den økonomiske belønningen for publisering helt. Et annet var bare å gi belønning for publisering i åpne kanaler.

VIL IKKE DROPPE BELØNNING

Men i et forslag departementet nå har sendt ut på høring, vraker departementet begge disse alternativene. De står igjen med tre alternativer:

- fortsette med dagens publiseringsindikator uendret
- fortsette med dagens indikator uendret, i kombinasjon med en egen indikator som belønner åpen publisering, enten på begge nivåer eller bare på nivå 2
- beholde nivå 2, men midlertidig sette uttelling lik nivå 1 i en overgangsperiode

Når det gjelder alternativ 2, altså å gi en egen belønning for åpen publisering, skriver departementet: «Et eget insentiv for åpen publisering i finansieringssystemet vil kunne bidra til å dempe konflikten mange opplever mellom Plan S og publiseringsindikatoren i en overgangsfase. Det vil kunne bli et insentiv for å publisere i åpne tidsskrifter, og være et tydelig signal om hva målet er.»

Saken er på høring frem til 21. juni.

♦♦ AV JØRGEN SVARSTAD

Publiseringsindikatoren

- ♦ Når forskere publiserer forskningen sin, utløser det penger fra staten.
- ♦ Hvor mye penger ett publiseringspoeng utløser, avhenger av hvor mye norske forskere totalt sett har publisert dette året. I fjor ga ett publiseringspoeng 23 726 kroner.
- ♦ Publisering i et nivå 1-tidsskrift gir ett publiseringspoeng, mens publisering i mer prestisjetunge nivå 2-tidsskrifter gir tre. Artikler i antologier gir 0,7 (på nivå 1) eller ett (nivå 2) publiseringspoeng, mens monografier gir fem (nivå 1) eller åtte (nivå 2).
- ♦ Pengene gis direkte til institusjonen, som vanligvis gir dem videre til fakultetet eller instituttet der forskeren jobber.

KUTT RAMMAR FAGTILSETTE

– Å legge administrative oppgåver på vitenskapleg tilsette er ein bevisst politikk, meiner Per-Olof Åstrand ved NTNU. Nils Chr. Stenseth ved UiO vil ha meir støtte «på golv». »

EFFEKTIVISERING – Hadde eg ikkje trekt meg frå vernet no, hadde eg blitt sjukmeldt, seier Per-Olof Åstrand, professor ved Institutt for kjemi ved NTNU. Fram til 1. april var han studieprogramleiar ved Fakultet for naturvitenskap, ei oppgåve han skulle hatt i fire år. Men etter halvtanna år trekte han seg. Åstrand hadde fagleg ansvar for eit studieprogram, og denne jobben skulle han utføre i 20 prosent av arbeidstida. Men han fekk ikkje hjelp med dei administrative oppgåvene.

– Mange av oppgåvene kunne vore utførte av eit administrativt støtteapparat, men den støtta fanst ikkje. I periodar måtte eg bruke all tida mi på dette vernet for å få ting ferdig i tide. I tillegg har eg ei professorstilling med undervisning, rettleiing og forskning som også skal fungere, seier han.

Åstrand trur det er ein bevisst politikk å legge stadig fleire administrative oppgåver på studieprogramleiarane.

– I staden for å effektivisere eller prioritere mellom dei administrative oppgåvene blir oppgåvene dytta over på dei fast vitenskapleg tilsette. Det er openbert at leiinga ser på tida til vitenskapleg tilsette som gratis, seier Åstrand. Han presiserer at kritikken ikkje er retta mot enkeltpersonar.

– OPPGÅVENE BLIR IKKJE BORTE

Som følge av ABE-reforma er det kutta meir enn ein milliard kroner i universitets- og høgskulesektoren sidan 2015 (sjå faktaboks).

– Dette utgjør svært mange administrative stillingar. Oppgåvene blir ikkje borte, men blir i staden flytta over til vitenskapleg tilsette. Det er urealistisk å tru at dette ikkje går ut over den faglege aktiviteten, seier Kristin Dæhli, som er nestleiar i Forskerforbundet og lokal tillitsvald ved NTNU.

Ho meiner det Åstrand har opplevd, er eit godt eksempel.

– I tillegg til det faglege ansvaret må studieprogramleiarane også utføre administrative oppgåver som tidlegare vart utførte av studierettleiarane eller andre i administrasjonen. Desse oppgåvene kjem for mange i tillegg til full forskings- og undervisningsplikt, seier ho.

– BLIR DYRARE OG MEIR SLUMSETE

Professor Chr. Stenseth ved Universitet i Oslo (UiO) er einig med Dæhli i at kutta har ført til meir administrasjon for vitenskapleg tilsette.

– Det har blitt meir administrativt arbeid som må gjerast av forskarane, og dette er ein veldig dårleg bruk av ressursane. Forskarar

ABE-reforma

- avbyråkratiserings- og effektiviseringsreforma vart innført i 2015
- har gjeve statlege verksemdar pålegg om årlege kutt på 0,7 prosent av budsjettet
- har ført til kutt på meir enn ein milliard i universitets- og høgskulesektoren

ønsker å jobbe med primæroppgåvene, og ikkje drive med administrasjon. Dessutan gjer ein administrativ person jobben mykje betre, blant anna sørgjer dei for å arkivere data på ein skikkeleg måte. Ved bruk av forskarar blir arbeidet dyrare og meir slumsete utført, seier han.

Han meiner mykje administrativ støtte ved UiO er feil fordelt.

– Det er ein klar tendens til å kutte administrativ støtte «på golv». Ved UiO er mange funksjonar sentraliserte, som for eksempel rekneskapspersonale. Det er sikkert bra for fagmiljøet deira, men

det blir langt mellom den sentral-lokaliserte administrasjonen og forskarane på grunnplannet.

I eit innlegg i Aftenposten, som også er publisert på Forskerforum.no, skriv Stenseth at

FOTO: EVA C. SIMONSEN, UIO

– Mykje administrativ støtte er feil fordelt, seier Nils Chr. Stenseth.

norske universitet kan lære av toppuniversitet i utlandet, som til dømes Nanyang Technological University i Singapore.

– Der vart ein stor del av den sentrale administrative staben flytta tettare opp mot forskingsmiljøa, og det er grunn til å tru at dette var ei medverkande årsak til at universitetet klatra høgare på rankinglista, meiner Stenseth.

– IKKJE BEVISST POLITIKK

Ved NTNU kom ABE-kuttet samtidig med fusjonen, og i tidsrommet 2016–17 vart administrasjonen ved NTNU redusert med heile sju prosent. Øyvind Weiby Gregersen er dekan ved Fakultet for naturvitenskap, der Åstrand var studieprogramleiar. Gregersen seier fakultetet hans har måtta kutte i administrative tenester.

– Dei to siste åra har vi likevel auka administrasjonen med ti prosent, men vi er klar over at vi ligg lågt, seier han.

Gregersen er ikkje einig med Åstrand i at det er ein bevisst politikk å dytte stadig fleire administrative oppgåver over på vitenskapleg tilsette.

– Ein professor har i gjennomsnitt mykje høgare lønn enn ein administrativ tilsett, så det er ein dyr og lite effektiv måte å drive butikken på. Men ein god del av jobben som studieprogramleiar må gjerast av folk med pedagogisk og vitenskapleg innsikt. Den jobben kan vi ikkje setje ut til ein studiekonsulent, seier han.

♦ AV JOHANNE LANDSVERK

FOTO: PER HENNING

■ – Det er openbert at leiinga ser på tida til vitenskapleg tilsette som gratis, seier Per-Olof Åstrand.

INNOVASJON

UIO OG NTNU PÅ TOPP

Universitetet i Oslo er nummer 51 i Europa og nummer 3 i Norden i en rangering Reuters har laget over de mest nyskapende universitetene, skriver Uniforum. NTNU er nye på listen, og gikk rett inn som nummer 56 av 100. To danske universiteter ligger over de to norske, men det gjør ingen svenske og finske universiteter. Det er det belgiske universitetet KU Leuven som topper rangeringen, mens 23 av de 100 på listen ligger i Tyskland.

NOKUT

Mytiske krav

■ Gjennom intervjuer med ansatte i fagmiljøer har det kommet frem at det eksisterer en del myter og misoppfatninger angående Nokuts krav, viser en rapport fra Nokut om fagmiljø og utdanningskvalitet. Det gjelder særlig den i overkant store oppmerksomheten mot minstekravet til førstestillingskompetanse og en noe snever begrepsforståelse når det gjelder «forskningsbasert utdanning». Ifølge medforfatter Stephan Hamberg er ikke fagmiljøene klar over sitt eget handlingsrom. Nå vil Nokut gå i dialog med sektoren.

FOTO: JØRGEN SVARSTAD

METOO

KhiO-ansatt går til sak

■ En teaterlærer ved Kunsthøgskolen i Oslo (KhiO) ble i en granskning i fjor sommer først «frikjent» for påstander om seksuell trakassering. Men det tok bare dager før tidligere studenter sendte inn nye varsler. I desember ble mannen avskjediget på grunnlag av de nye varslene. Men han er uenig i vedtaket, og har reist stevning for å få kjent avskjeden ugyldig, skriver Khrono. Han er medlem i, og får advokathjelp fra, Forskerforbundet. En annen avskjedssak ved høyskolen er heller ikke endelig avgjort. Mannen har klaget vedtaket inn for Kunnskapsdepartementet, der klagen fortsatt er til behandling.

NASJONALBUDSJETTET

Ingenting til vikingskip

■ Regjeringserklæringen i januar ble oppfattet som et løfte om snarlig tilskudd til et nytt vikingtidsmuseum. Pengene kom ikke ved første anledning, da revidert nasjonalbudsjett ble lagt fram 14. mai. Det er sju år siden et ekspertutvalg konkluderte med at Gokstadskipet, Osebergskipet (bildet) og Tuneskipet må flyttes over i et nytt museumsbygg for å stoppe videre forfall. Nå siger treverket i skrogene, og kulturvernorganisasjonen Forbundet Kysten vil melde vikingskipene inn på en liste over truet kulturarv i Europa.

FOTO: ANSEL KJER VINES

FOTO: PRIVAT

■ MANGFOLD

Minoritetsvaraer

■ Bare seks av dagens 128 eksterne styrerepresentanter ved universiteter og høyskoler har utenlandsk klingende navn. Før sommeren skal regjeringen oppnevne nye eksterne styrerepresentanter til ti styrer. Tre styrer er klare, og alle har fått personer med minoritetsbakgrunn som vararepresentanter. Javad Mush-taq blir vara ved Universitetet i Sørøst-Norge (USN), Joseph Salomonsen ved Universitetet i Agder og Lubna Jaffery (bildet) ved Kunsthøgskolen i Oslo.

Flyreiser gir mest utslipp

■ 20,5 prosent av det totale klimautslippet ved Universitetet i Oslo kommer fra flyreiser, ifølge universitetets klimaregnskap. 12 prosent av utslippene kommer fra elektrisitet. Utslippene per student er nesten likt for UiO og NTNU, mens NMBU har dobbelt så høye utslipp. Per årsverk kommer UiO lavere enn de to andre. Klimaregnskapet er ment som et utgangspunkt for hvordan UiO kan kutte klimautslippene sine. 1735 har skrevet under et opprop som ber ansatte halvere antallet flyreiser.

På scenen i Namsos sto blant annet D.D.E. og Sp-leder Trygve Slagsvold Vedum.

FOTO: NTB SCANPIX

NORD UNIVERSITET

7000 PÅ STØTTEKONSERT

Forslaget om å redusere Nord universitet til to campuser og tre studiesteder har vakt store protester i Nordland og Trøndelag. I Namsos organiserte D.D.E. konsert mot planene om å flytte dagens heltidsstudenter og gjøre campus om til senter for nettstudier. Sykepleierutdanningen i Namsos er viktig for rekrutteringen til sykehuset. Nå foreslår SV at Stortinget fatter vedtak om at regjeringen må stoppe endringene og lage en plan som sier hvordan studiestedene kan styrkes, og en plan for framtidig struktur for hele landet. Se ellers saken på side 14–21 om det nedleggingstruede studiestedet Nesna.

364

EFFEKTIVISERING

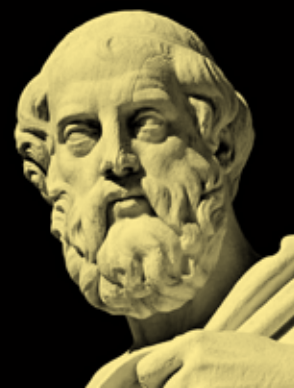
Kan kutte 364 årsverk

■ NTNU kan spare 273 millioner kroner på å kutte 364 årsverk, ifølge en rapport fra konsultantselskapet EY. Det skriver Universitetsavisa. Ey har laget en rapport om hvordan NTNU kan møte regjeringens effektiviseringskrav, den såkalte ABE-reformen. NTNU har selv anslått at reformen trolig vil føre til at NTNUs budsjett vil bli redusert med en halv milliard kroner de neste ti årene. NTNU har allerede redusert administrasjonen med sju prosent siden fusjonen i 2017.

LIKESTILLING

Ansatte bare menn

■ Da NTNU lyste ut 10 ledige stillinger i filosofi, fikk de 43 kvinnelige søkere. Men likevel ble 10 menn ansatt. En kvinne var innstilt, men takket nei til stillingen. 20 av kvinnene ble tatt ut av søkerbunken fordi de ikke var kvalifiserte. Tre kvinner ble kalt inn til intervju. Dekan ved Det humanistiske fakultet på NTNU, Anne Kristine Børresen, sier at de ikke var fornøyde og vurderte å stoppe ansettelsesprosessen. Både i Norge og internasjonalt er filosofi et mannsdominert fag.

Artisten Ida Maria er nesnaværing og stilte opp på demonstrasjon og støttekonsert da forslaget om nedleggelse av campus Nesna ble kjent.

Nesna nekter

Nord universitet må heve kvaliteten og stramme inn pengebruken.
Da må små læresteder legges ned, og samfunn raseses.

AV AKSEL KJÆR VIDNES (TEKST) OG HANS PETTER SØRENSEN (FOTO)

Jeg syns det er horribelt. Det er dårlig gjort overfor så mange. Jeg vet ikke hvor jeg skal begynne, sier Ragnhild Brodersen. Den 42 år gamle lærerstudenten sitter på universitetsbiblioteket i Nesna. Tidligere på dagen var hun på Sandnessjøen i bunad og med protestplakater. «La Nesna leve», kunne Erna Solberg lese på flere av dem. Statsministeren kom for å besøke lokalbefolkningen på Helgeland etter at nedskjæringer i både sykehustilbud og utdanningstilbud hadde vekket protestbevegelser.

I slutten av april kom rapporten som satte sennene i kok i Trøndelag og Nordland. Rektor på Nord universitet la fem et forslag til ny studiestedstruktur ved Norges lengste universitet, som med sine ni studiesteder strekker seg fra Stjørdal i sør til Vesterålen i nord. Studiestedene Nesna, med lærerutdanningen, og Sandnessjøen, med lærer- og sykepleierutdanningen, er foreslått nedlagt. Utdanningene skal konsentreres ved campusene Bodø og Levanger, med Mo i Rana, Steinkjer og Stjørdal som studiesteder (se faktaboks). Universitetsstyret skal

fatte sin beslutning 26. juni.

– Jeg kunne aldri vært student hvis ikke utdanningen hadde vært her, sier Brodersen.

Sentrale Nesna

Brodersen er en av studentene som faktisk bor i Nesna, men de fleste studentene kommer langveisfra, fra Møre til Troms. Mange har søkt seg hit fordi studietilbudet gjør det mulig å kombinere familieliv og fulltidsstudier. Studiet er såkalt samlingsbasert og nettassistert. Det vil si at det er to samlinger i semesteret i Nesna, én samling i nærheten av der de bor, i tillegg til to-tre samlinger på nett, med kollokvier og forelesninger som overføres med webkamera.

– Det hadde vært helt uaktuelt for meg å dra til Bodø. Jeg har en mann som jobber borte annen hver uke. Men fordi det er samlingsbasert og det er her, kan jeg kombinere det med familieliv. For oss er det ikke bare å lukke døra og dra, sier Brodersen.

Det er mange som henne her. Nesten alle studentene vi prater med, har barn. Noen er alenemødre. Noen har mistet jobben på grunn av nedskjæringer og prøver seg på et nytt yrke. Noen har en syk bestemor på hjemstedet de må ta vare på. Alle bor på steder som er langt unna allfarve.

I hvert fall hvis man kommer fra Oslo og mer sentrale strøk. Da er det småfly til Mo og leiebil over fjellet som gjelder. Men for mange som bor på øyer og nes langs kysten, er Nesna sentralt. Det går jo ferge hit. Hurtigruta er skolebuss.

Annveig Moen (48) er bosatt med mann og barn på Træna, en båttur unna. I 17 år har hun jobbet som ufaglært i skolen, som vikar og lærerassistent.

– Uten dette tilbudet, hadde jeg ikke hatt sjans. Jeg har gått med lua i hånda fra år til år og aldri visst om jeg har jobb til neste år. Det er ikke bare bare å dra ut i fem år og ta utdanning, sier Moen.

Som godt voksen opplever hun at verden har forandret seg. Kravene i arbeidslivet har blitt hardere. Utdanningen her er hennes mulighet.

– Politikerne snakker så stort, men de spenner bein under så mange. Vi har liksom prioritert feil som har fått familie før vi fikk karrierer. Men vi levde i en annen tid. Hvis politikerne vil ha kapital ut av oss, må de vise vilje til å satse.

Presset situasjon

For ledelsen ved Nord universitet ser saken annerledes ut. Lærestedene Nesna og Sandnessjøen har for mange svakheter. Ved Sandnessjøen har man sluttet å ta opp studenter fra 2019,

– Denne saken gjelder hele Norge, for det er sentralisering overalt, sier Ragnhild Brodersen (motstående side). Hun stilte opp for å demonstrere i Sandnessjøen da Erna Solberg var på gjennomreise i Helgelandsregionen.

og fagmiljøet har for lite forskning, ifølge utredningen. Ved Nesna er det også lite forskning, men i tillegg trekkes det frem at det er «svært lav tilgang på godt kvalifiserte studenter», «svært høye kostnader til lokaler og infrastruktur» i forhold til resultatene som oppnås, og at det kun er samlingsbaserte utdanninger der.

– Våre analyser viser at en videreføring av dagens ordning med ni studiesteder ikke er bærekraftig, verken faglig eller økonomisk, sier konstituert rektor Hanne Solheim Hansen.

Hun viser til at kravene til kvalitet i forskning og undervisning har blitt skjerpet de siste årene, og at lærerutdanningen har blitt omgjort til en femårig master med nye karakterkrav.

– Dette har endret betingelsene for hvordan vi må organisere disse utdanningene. Disse kravene gjelder for alle institusjonene som tilbyr lærerutdanninger, og vi har måttet gjøre de nødvendige grepene for å møte endringene sier hun.

I tillegg kommer tildelingsbrevet fra Kunnskapsdepartementet som direkte instruerer universitetet om å vurdere studiestedstrukturen. Nokut har også satt søkelyset på én av doktorgradsutdanningene, etter skjerpede krav fra myndighetene. Mister universitetet den, kan universitetsstatusen ryke. Og så var det økonomien, som er presset. Mer av pengene fra staten tildeles etter resultatene lærestedene oppnår. Det måles gjennom hvor mange studenter som fullfører, og hvor mye det forskes. Selv om universitetet gjør det stadig bedre, gjør de det dårligere enn andre.

– Ikke en b-utdanning

Kantina i universitetsbygget i Nesna fylles opp med studenter som har samlingsuke. Det er

lunsjpause, og flere av de ansatte har satt seg ved bordet innerst i kroken. Praten går om demonstrasjonene som har vært. Da konklusjonen om mulig nedleggelse kom, oppsto det en spontandemonstrasjon i Nesna. Befolkningen paraderte med plakater med «MORD UNIVERSITET» og «LA NESNA LEVE». Så arrangerte de støttekonserter, med lokale artister som Ida Maria. Og dagens demonstrasjon sammen med bunadsgeriljaen i Sandnessjøen. Hvordan opplevde de beskjedent?

– Høgskolen ansetter vel en av ti arbeidstakere i kommunen. Hvordan ville de ha reagert hvis 50 000 arbeidsplasser forsvant i Oslo, spør Morten Mediå tilbake. Han er universitetslektor og lokal tillitsvalgt i Forskerforbundet.

FOTO: NORD UNIVERSITET

– Det kom som en kanonkule at vi ikke lenger skulle eksistere.

MARGRETE NORHEIM

– Det kom som en kanonkule at vi ikke lenger skulle eksistere, sier Margrete Norheim, universitetslektor og tidligere prorektor.

Ingen har noe godt å si om rapporten fra rektor. De mener den beskriver lærerutdanningen på Nesna ensidig negativt, og at det er urettferdig å sammenlikne campus Nesnas forskningsproduksjon med Nord universitets forskningsproduksjon i Bodø. Nesna ble fusjonert med Høgskolen i Nord-Trøndelag og Universitetet i Nordland i 2016. Fagmiljøet i Bodø hadde allerede vært universitet siden 2011 med flere doktorgradsprogrammer, mens Nesna helt siden opprettelsen i 1918 har vært en lærerhøgskole.

– Dette er ikke en b-utdanning, det er ikke et halvveis tilbud som ikke er like bra som et campustilbud. Vi har 101 års erfaring med lærerutdanning, og 35 års erfaring med samlingsbasert utdanning, sier Norheim.

– Det er så vanskelig å vise for politikerne, få dem til å forstå, at det er et bra sted å ha lærerutdanning, sier Marian Børli Sivertsen, universitetslektor og trinnkoordinator for grunnskolelærerutdanningen.

– Vi skårer på topp på studiebarometeret, sier Mediå.

Studiebarometeret som måler studentenes tilfredshet, vitner om at studentene er fornøyde. Og de søker seg hit: Søkertallene fra Samordna opptak fra i år viser at det er flere som har søkt seg til lærerutdanningen i Nesna enn til Bodø – 106 mot 96 førstevalgsøkere. Det viser at det er et stort behov for lærerutdanning i distriktene utenfor de store byene, mener de ansatte.

– Så er spørsmålet om Nord universitet har

↑

– Områder med spredt befolkning må gjøre ting på en annen måte. Så er spørsmålet om Nord universitet har råd til det, sier Marian Børli Sivertsen, som underviser lærerstudenter.

– Det gir meg flere muligheter å studere på Nesna, sier alenemoren
Therese Arntzen fra Fauske utenfor Bodø.

↓

råd til det. Men kostnaden på sikt blir veldig stor hvis du ruinerer en hel region for lærerutdanning, sier Sivertsen.

– Kan ikke flytte

I det eldste høyskolebygget på Nesna, fra 1920-årene, forbereder professor Mohammed el Ghani og stipendiat Maria Herset studentene på matematikkeksamen. De har satt opp eksamenstidspunktene, men de har gjort en feil: Tidspunktene er satt opp alfabetisk. Det passer ikke så bra at folk får eksamen på ulike dager når de skal kjøre langveisfra sammen.

– Det tar ti timer å kjøre ned hit – det blir jævlig lenge å vente på at noen skal bli ferdig, innvender en student.

El Ghani og Herset tar affære og sender ut nye ark hvor studentene kan foreslå tidspunkt selv, så flest mulig får det som de vil. Et øyeblikk blir Therese Arntzen bekymret. 21-åringen fra Fauske er alenemor og har allerede ordnet seg barnevakt for den dagen hun er satt opp. Noen endring i eksamenstidspunktet er helt uaktuelt.

– Jeg må hjem samme dag. Moren min er barnevakt, men hun er lærer og har også sensuroppdrag den dagen, forteller hun.

Selv om Fauske ligger mye nærmere Bodø enn Nesna, var det ikke et alternativ å studere der.

– Skulle jeg pendlet til Bodø, ville det fort ta én time hver vei. Her er det én uke av gangen, med masse undervisning. Det er et stykke unna, men det passer min hverdag bedre.

Være eller ikke være

På kommunehuset sitter ordfører Hanne Davidsen (Ap). Hun er trøtt – en brann natten før satte fire familier på gaten. Hun har jobbet for å skaffe folk tak over hodet og skal snart ringe til et par av brannofrene for å høre hvordan det går. Samtidig fikk Nesna besøk av nestleder i Stortingets utdannings- og forskningskomité, Kent Gudmundsen fra Høyre, som kom for å snakke med studenter og ansatte om situasjonen. Davidsen er fornøyd med at utdanningstilbudet i Helgeland er satt på dagsordenen, men hun er urolig for hva som vil skje med kommunen hvis lærerutdanningen ikke får bli i Nesna.

– Veldig mange vil flytte. Vi vil tappes som samfunn. Det er et være eller ikke være for Nesna.

Hun mener universitetet har brutt fusjonsavtalen som ble inngått da Nord universitet ble opprettet. Nesna ble lovet flere studenter og lærere. Det skulle satses etter år med krevende forhold og negativ medieomtale. Nesna ble kjent for de såkalte «badestudiene», der studenter ble sendt til Bali for å studere. Studiene var i idrett, språk og flerkulturell forståelse. Nokut kontrollerte studiene etter at Aftenposten skrev om dem, og godkjente dem. Men betegnelsen ble for belastende, og departementet beordret dem nedlagt. Det som ikke kom like tydelig frem, var at det kun var ett semester i utlandet. Resten var i Nesna.

– Det var en veldig tendensiøs sak. Veldig mange av dem som tok studiene, ble rekruttert til høyere utdanning og har blitt glimrende stu-

denter, sier ordføreren som selv har vært dekan på den gamle høyskolen.

Poenget var aldri å sende studenter på ferie, men å skaffe arbeidskraft til regionen, fremholdt hun. Det er også formålet nå.

– Det er ikke uten grunn at vi har organisert utdanningen med samlinger og nettundervisning – det er for å tjene regionen og bosettingen vi har. De studentene vi får, har ikke anledning til å studere på vanlig stasjonær utdanning. Det henger sammen med Nordland som fylke. Mange her har ikke fått tatt del i utdanningssamfunnet.

Politisk bevegelse

Saken har nådd toppnivået i norsk politikk. Statsminister Erna Solberg og forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø har måttet svare for Nord universitets planer i Stortingets spørretime. Senterpartiets Marit Arnstad er en av dem som har engasjert seg. Hun mener Nord universitet ikke tar hensyn til de regionale behovene universitetet er ment å dekke. Ifølge Arnstad ligger noe av feilen i at universitetene ikke måles på ting som Nesna er god på – som å fange opp kandidater som ellers ikke har mulighet til å ta utdanning.

– Vi har påført de nye universitetene de samme kravene som de gamle. Dette har vært en blindflekk

for norske politikere, som vi ikke har tatt ordentlig tak i, sier hun.

Arnstad tror det er politisk bevegelse nå. Hun viser til at Iselin Nybø har sendt et brev til universitetsstyret der hun ber styret om å ivareta en desentralisert utdanning.

– Jeg tror ikke departementet, statsråden og regjeringen kan komme unna med at styret bare konfirmerer det forslaget som ligger på bordet fra rektor, sier Arnstad. Hun vil ikke være fornøyd med mindre alle lærestedene blir opprettholdt.

Nevnte Kent Gudmundsen (H) støtter fusjonene som er gjennomført, og er tydelig på at det er opp til universitetsstyret å bestemme hvordan universitetet skal se ut. Men han mener også at rektors forslag ikke balanserer godt nok de to hensynene universitetet må ta: å styrke fagmiljøene og kvaliteten samtidig som universitetet skal tilby desentralisert utdanning.

– Jeg tror det er mulig å få til en balansert løsning, som ikke innebærer å samle alt på ett sted, sier han.

– Det er utrolig viktig at de tilrettelegger for samlingsbaserte studier. De bør se på hvordan de kan tilby desentralisert utdanning på en sånn måte at man fortsatt utdanner sykepleiere og lærere på Helgeland, legger han til.

– Politikerne snakker så stort, men de spenner beina under så mange, sier student Annveig Moen.

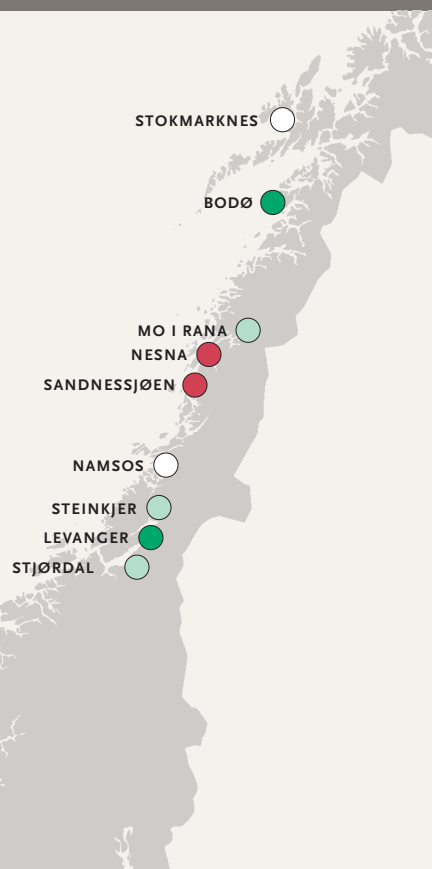
– Med lett hjerte stryker de ut hundre års historie. Det er historieløst, sier lokal tillitsvalgt i Forskerforbundet Morten Mediå. Han mener betydningen av lærerutdanningen på Nesna ikke kan overvurderes.

Studiesteder ved Nord universitet

Rektor har lagt frem en rapport for styret som foreslår endret studiestedsstruktur ved Nord universitet. Forslaget har høringsfrist 15. juni og skal styrebehandles 26. juni.

Forslaget innebærer å dele studiestedene inn i:

- **campuser:** med tilstedeværende heltidsstudenter, robuste fagmiljøer og doktorgradsutdanning (Bodø og Levanger)
 - **studiesteder:** plassering utenfor campus med tilstedeværende heltidsstudenter, med ett eller flere fagmiljøer (Mo i Rana, Stjørdal og Steinkjer)
 - **utdanningssteder:** steder for samlingsbaserte og nettstøttede grunnutdanninger (Namsos og Stokmarknes)
 - **foreslått nedlagt:** Nesna og Sandnessjøen
- Flere fagmiljøer flyttes fra Namsos, Sandnessjøen, Steinkjer, Stokmarknes og Nesna til Bodø og Levanger.

Lei av fine ord

Men universitetet skal drive med desentralisert utdanning også i fremtiden, forsikrer rektor Hansen. Det kom ikke tydelig nok frem i rapporten, så universitetsstyret har bedt henne redegjøre for dette i tillegg før styret fatter sin beslutning i juni.

– Nord universitet har en målsetting om å utdanne flere kandidater til regionen enn i dag, spesielt lærere og sykepleiere. Selv om vi legger opp til å samle fagmiljøene på færre steder, skal vi altså fremdeles tilby distribuerte utdanninger på flere utvalgte steder.

Hun er ikke overrasket over at saken vekker engasjement, og sier hun har stor medfølelse for de ansatte som blir berørt.

– Det at Nord universitet diskuteres i Stortingets spørretime, vitner om en stor interesse, både for de grepene Nord universitet nå er nødt til å ta for å kunne levere i tråd med sitt samfunnsoppdrag, men også for rammebetingelsene for universitetene. Vi er tydelige på at vi må møte vårt regionale ansvar med å sikre et sterkt

– Veldig mange vil flytte. Vi vil tappes som samfunn. Det er et være eller ikke være for Nesna.

HANNE DAVIDSEN, ORDFØRER

Nord universitet, som kan levere kandidater og forskning til regionen også i fremtiden.

Tilbake på biblioteket i Nesna har student Ragnhild Brodersen fått nok av ledelsessprat. For henne er Nesna nøkkelen til å utdanne flere til regionen.

– Ledelsen må se å stekk finger'n i jorda og se hvor det er vi bor! Hvordan er dette landet bygd?

Hun er så lei av hvordan folkene i byene ser på dem som bor ved kysten. Lei av å høre hvor fint det er å komme på besøk.

– Det er så mange fine ord om kravene til universitetet. Og det er så mange fine ord om å ha ei hytte ute i øyriket, men da må det være infrastruktur her, og skal de bevare infrastrukturen, må det bo folk her. Og skal det bo folk her, må man legge til rette for det, sier hun.

– Jeg tror ikke det er så nøye for dem. De sier bare «beklager at vi legger ned. Beklager at vi raserer en hel region. Det kan vi ikke gjøre noe med, for på sikt må vi gjøre dette for å bli bedre. For at vi skal levere kvalitet, må vi ta bort dere.» ■

– Universitetet planlegger strukturendringer uten at Nesna som likestilt fusjonspartner har fått sitte ved bordet. Det er veldig alvorlig, sier ordfører Hanne Davidsen.

I 101 år har lærerutdanningen vært en viktig institusjon på Nesna og Helgelandskysten.

– Er du redd for at ditt studiested skal bli nedlagt?

ARILD HOVLAND
dekan ved Fakultet for
humaniora, idretts- og
utdanningsvitenskap ved
Universitetet i Sørøst-Norge
(USN), campus Notodden

– USNs styre er tydelig på at institusjonens åtte studiesteder skal opprettholdes og videreutvikles. Det tar jeg til etterretning og legger til grunn for arbeidet mitt.

FRED JOHNSEN
professor ved Institutt for
jordbruksfag ved Høgskolen i
Innlandet, campus Blæstad

– Mulig flytting av jordbruksfagene på Blæstad har vært tema i styret et par omganger. Bekymringen er der fortsatt, men vi ser mer optimistisk på det nå enn vi gjorde for et års tid siden.

HEIN BERDINESEN
førsteamanuensis ved
Høgskolen på Vestlandet,
campus Stord

– Vi er mange ved lærerutdanningene på Stord og i Sogndal som redde for sentralisering og nedlegging av studiesteder. Dette på tross av rektor Roknes forsikringer. Jeg er redd iveren etter å få universitetsstatus kommer før alt annet.

BENTE KVILHAUGSVIK
høyskolelektor i sykepleie
ved Høgskolen på Vestlandet,
campus Stord

– En del ansatte er redde for at campus Stord etter hvert vil bli lagt ned. Jeg tenker at vi har mange muligheter nettopp på campus Stord, blant annet fordi vi har et miljø som er gode på campusbasert e-læring. Jeg mener vi trenger å tenke positivt, og bygge opp fremtidsrettede læringsmiljø, og at det vil kunne føre til at campusen i stedet blir veldig attraktiv.

USA

– MISBRUKTE 177 MENN

En lege ved Ohio State University er anklaget for seksuelt misbrukt av 177 menn, de fleste studenter opptatt på universitets idrettsprogram. 17. mai la universitetet frem sin granskingsrapport, som gjennom hundrevis av intervjuer med studenter og ansatte konkluderer med at legen har misbrukt pasienter fra 1970-årene til 1990-årene. Misbruket har i stor grad foregått under medisinske undersøkelser. Flere titalls ansatte og ledere skal ha kjent til anklagene i lang tid uten å ha foretatt seg noe. Legen tok livet av seg i 2005.

STORBRITANNIA

Universiteter i pengeknipe

■ Antallet universiteter som går med økonomisk underskudd, har økt kraftig i Storbritannia, fra 19 til 32 universiteter, melder BBC. Økonomiske problemer har ført til nedbemanninger ved tolv av universitetene de siste tre årene, som innebærer en reduksjon på rundt 900 stillinger. Fagforeningen UCU mener universitetene har prioritert feil og anklager dem for å bygge svømmehaller og biblioteker «når studentene heller sier de vil ha flere undervisere».

SVERIGE

Mer forskningstid minsker stress

■ To av tre vitenskapelig ansatte i Sverige opplever at de er stresset av jobben, ifølge en undersøkelse blant medlemmer av Sveriges universitetslärare (SULF). Rapporten «Det akademiska skruvstället» baserer seg på svar fra over 4000 ansatte i forskning og undervisning. Svarene viser at det særlig er de som jobber mest med undervisning, som føler negativt stress. Rapporten konkluderer med at avsatt tid til forskning gjør det mulig for den ansatte å få bedre kontroll over sin arbeidssituasjon.

IRAN

Sammenstøt om hijab

■ Studenter skal ha barket sammen på Universitetet i Teheran i forbindelse med en demonstrasjon, melder Agence France-Presse. Studenter demonstrerte mot kravet om at kvinner må bære hijab eller slør, etter at moralpolitiet skal ha gått inn på universitetsområdet og advart kvinnelige studenter mot å bryte påbudet om å dekke til håret. Universitetet nekter for at politiet kom inn på campus, men bekrefter sammenstøtet mellom studenter.

KINA

Studenter selger eggceller

■ Kinesiske kvinnelige studenter tjener store summer på å selge eggceller på det svarte markedet, skriver South China Morning Post. Ifølge en gransking av nyhetsnettstedet Thepaper.cn skal egg fra studenter med gode akademiske resultater samt godt utseende og en viss høyde, kunne bli solgt for så mye som 100 000 yuan, tilsvarende 127 000 kroner. Det er særlig par som ikke kan få barn, som er kjøpere. Det er ulovlig å selge egg for profitt i Kina, og agenter som tilrettelegger for salg, er tidligere blitt straffet med nesten to års fengsel.

AUSTRALIA

Frykter studentnedgang

■ Australske universiteter finansierer mye av sin virksomhet gjennom inntekter fra utenlandske studenter. Nå frykter noen av landets mest forskningsintensive universiteter at de skal miste inntekter som følge av en nedgang i rekrutteringen av studenter fra Kina. Universitetene advarer om at de er avhengige av inntekter fra studieavgifter for å finansiere forskningsprogrammer, og signaliserer at det kan komme en tid der myndighetene må belage seg på andre måter å finansiere forskning på, skriver The Australian.

USA

Kan miste ledertrøya

■ USA er fortsatt verdens fremste forskningsnasjon, men den posisjonen er truet. Dette er konklusjonen i en rapport fra Task Force on American Innovation – en allianse bestående av næringsliv og akademiske institusjoner. Rapporten viser til at USAs andel av verdens forskningsproduksjon er på vei ned, mens land som Kina er på vei opp. Gruppen bak rapporten mener at USAs lederposisjon er avgjørende både for sikkerhetsspørsmål og fremtidig økonomisk vekst. Rapporten anbefaler å investere mer føderale midler i forskningsfinansiering og humankapital.

SVERIGE

SPARKET FORSKER SAKSØKER

En forsker går til retten for å få tilbake jobben etter å ha blitt avskjediget fra Lunds universitet (bildet). I november i fjor konkluderte universitetet med at forskeren hadde gjort seg skyldig i uredelighet i forskning. Saken førte til at forskeren ble avskjediget i februar. Sveriges universitetslärare (SULF), som representerer forskeren, legger vekt på at beslutningen om forskningsjuks ikke er prøvd i noen rettsinstans, men kun er basert på arbeidsgivers vurdering. SULF ønsker derfor å få rettens vurdering av saken, skriver fagbladet Universitetsläraren.

SVERIGE

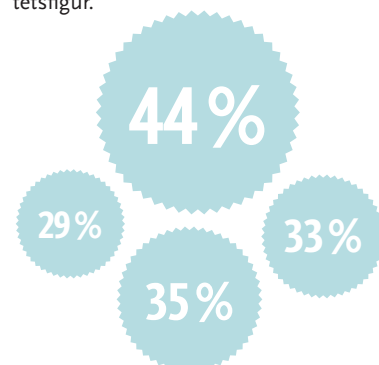
Mot avtale med Elsevier

■ Innen året er omme vil Sverige ha fått på plass en ny avtale med det akademiske forlaget Elsevier. Det kommer frem i en intensjonsavtale mellom forlaget og Bibsam-konsortiet – biblioteksammenslutningen som forhandler på vegne av svenske forskningsinstitusjoner. – Intensjonsavtalen viser en annen innstilling enn den vi er blitt møtt med tidligere, så det er positivt, sier Anna Lundén, som er Bibsams forhandlingsansvarlig, til fagbladet Universitetsläraren. Bibsam ønsker å forhandle frem en publiser-og-les-avtale, lik den Norge har signert med forlaget.

NEDERLAND

Vanlig med trakassering

■ Trusler, mobbing og akademisk sabotasje: Det er ikke uvanlig ved nederlandske universiteter, skal vi tro to separate rapporter som ble publisert i mai, ifølge DutchNews.nl. Den ene undersøkelsen er gjennomført blant fagforeningsmedlemmer, hvorav 29 prosent svarer at de har opplevd sladder om seg selv. 44 prosent har opplevd at de med vilje er blitt utelatt fra relevant informasjon på arbeidsplassen. 35 prosent mener de har vært ofre for maktkamp, og nær 33 prosent har følt seg truet av en leder eller autoritetsfigur.

Personlige historier kan bidra til faglig innsikt, mener aldringsforsker
Gunhild Hagestad. Og eldre forskere har rikelig av begge deler.

Kumulativ visdom

Aldringsforsker **GUNHILD HAGESTAD** i samtale med Bår Stenvik
Foto: Erik Norrud

Gunhild Hagestad¹ husker godt den dagen hun ble gammel. Hun passerte gjennom sikkerhetssjekken på en flyplass, og hørte noen rope: «Skoene på transportbåndet tilhører den gamle damen!» Da hun kikket seg rundt, så hun ingen gamle damer i nærheten.

Hagestad bruker historien i artikkelen «Aging: It's Interpersonal!» fra 2016. Poenget hennes er ikke bare at ens egen oppfatning om alderstilhørighet kan skille seg fra omgivelsene, men også at aldringsforskere som hun selv i større grad kan lære av personlige historier om aldring, inkludert sine egne. Selv de mest tilårskomne gerontologer omtaler nemlig av en eller annen grunn de eldre som «de» og ikke «vi».

– Den første gangen jeg tok det opp på en stor amerikansk konferanse om aldersforskning, ble noen folk rasende: «We must be scientific!». Og jeg sa «But you're denying reality!»

I salen satt en redaktør for et fagtidsskrift, og hun bestemte seg for å lage et spesialnummer om temaet, der Hagestads artikkel ble et av bidragene.

– **Dere som forsker på alderdom, vet jo hvordan det er å ikke være gammel, og ettersom livet skrider fram også stadig mer om hvordan det er å være det. Dere kjenner både utenfor- og innenfor-perspektivet på en måte som ikke gjelder for eksempel sjøløve-forskere. Jeg ville trodd den personlige erfaringen var en ressurs?**

– Alle er ikke enige i det, men ja, det mener jeg. Det ville være trist om din personlige livsinnsikt var uten verdi. Det er også derfor jeg skrev en artikkel om hvordan det var å få kreft rett etter femtiårsdagen. At du faller ut av tiden. Jeg syntes det var viktig å formidle den opplevelsen.² Og jeg har hørt om kolleger som har satt den på pensum, og har studenter som

– Som eldre har du mer frihet til å ta risiko i de spørsmålene du stiller.

1 Født 1942, professor (emeritus) i sosiologi ved Universitetet i Agder og associate professor (emeritus) ved Northwestern University i Chicago, og er tilknyttet NOVA ved Oslomet som seniorforsker. Har dessuten vært professor ved Universitetet i Oslo og arbeidet ved University of Chicago og universiteter i Tyskland og Nederland. Hun har hatt karrierer i livsløpssosiologi på begge sider av Atlanteren, noe som forklarer de stadige innsmøttene av amerikansk-klingende replikker når hun snakker. Hagestad holdt hovedtale ved innledningen av FNs eldreår i 1998. I 2013 fikk hun The Matilda White Riley Distinguished Scholar Award fra The American Sociological Association, og hun er mottaker av Norsk sosiologforenings hederspris 2015.

2 Som følge av kreften måtte hun prioritere annerledes, og skrev til kongen og ba om «avskjed i nåde» fra professoratet i Oslo til fordel for et ved daværende Høgskolen i Agder, nær barndomshjemmet.

tar til tårene. De blir så rørt av at det både er faglig og personlig. Hagestads personlige erfaringer illustrerer også andre deler av akademias faglige og sosiologiske utvikling. Som den gangen i 1994 da hun som fersk professor var i Haag for å delta på en sosiologikonferanse.

– Da jeg kom til hotellet og oppga navnet «Hagestad», sa resepsjonisten: «And the professor is not coming?»

Hun ler, men det historiske bakteppet er alvorlig nok.

– Det er noe med dette å være kvinne og akademiker og forsker. Å være del av en forropp er strevsomt, for du blir veldig alene av og til. I Norge ser vi på oss selv som et foregangsland når det gjelder likestilling. Likevel varte det til ut i nittiårene før vi fikk de to første kvinnelige professorene i sosiologi: Karin Widerberg og meg.

Da kjønnskvote ble innført i komiteer og styrer, forteller Hagestad at de fikk mange henvendelser, noe som var en blandet velsignelse.

– Når jeg sa «Nå kan jeg ikke mer», sa mine mannlige venner «Du kan bare si nei». Det var lett for dem å si, men jeg ville i så fall stanset framgangen og synligheten til kvinnelige akademikere.

Hagestad er emeritus ved Universitetet i Agder, men er også tilknyttet velferdsforskningsinstituttet Nova ved Oslomet, der Forskerforum treffer henne mens hun er på besøk i Oslo for å holde en «master class».

– **Du reiser jo en del rundt som emeritus, hvordan opplever du din posisjon?**

– Jeg synes jeg er ganske usynlig. Jeg får flere interessante oppdrag fra utlandet enn fra Norge, som å holde innlegg på internasjonale konferanser. I Sverige, Finland, Sveits og USA hender det at jeg blir spurt om å hjelpe til for å få en viktig søknad god, men det hender sjelden i Norge.

– **Du har tidligere snakket om at du ønsker å bygge bro mellom amerikansk og europeisk forskning. Hva er de kulturelle forskjellene?**

– Jeg blir veldig irritert på amerikanske kolleger som aldri siterer europeere, selv når det beste arbeidet er utført i Europa. Når du sender manus til fagtidsskrifter i USA, må du forsikre deg om at du siterer en som kan bli referee i publiseringsprosessen, og de vet at europeerne ikke skal vurdere deres manus. Av og til kan de jo heller ikke lese andre språk enn engelsk. Det finnes en provinsialisme i USA: *Vi er så store at vi ikke trenger resten av verden.* Den gjør meg sint. På den annen side finnes det ved de bedre universitetene i USA en nysgjerrighet og sjenerøsitet som jeg har sett lite av her i Norge. Dette med Å, *her er det et grusomt spennende spørsmål som vi må ta opp.* Å ta seg tid til lange samtaler for å hjelpe en annen til å tenke gjennom et spørsmål. Bruke en dag på å gå gjennom et manusutkast. Og det er mye mer vanlig å si *vi* i USA. De sier «Vi jobber med ...» I Norge sier nesten alle *jeg*. Sånn har det vært siden jeg var ung.

– **Merker du også andre ting nå som emeritus?**

– Jeg synes nok det er noen fordommer i Norge, noe med at «i din alder skal det noe til å tenke nytt». Jeg har en østerriksk kollega som skrev en tjukk bok på tysk: *Den sene friheten*. Han sier at som eldre har du mer frihet til å ta risiko i de spørsmålene du stiller. For du har ikke noe å tape.

– **En større intellektuell frihet?**

■ Gunhild Hagestad har delt sitt private og faglige liv mellom USA og Norge, og har opplevd forskjellene mellom de akademiske kulturene.

– Ja, så egentlig burde vi være de mest oppfinnsomme og kreative når det gjelder å ta opp tema. Det er jeg ikke sikker på om vi er. Men vi burde gripe den muligheten.

– **Som pensjonert professor har man kanskje frihet, men mindre påvirkningskraft og publikum?**

– Jeg har opplevd at mediefolk fra USA har lest en tekst der jeg er oppført med UiA som tilhørighet. Og så har de ringt til sentralbordet, som sier *Nei, hun har vi aldri hørt om*. Det kan jo ikke være så vanskelig for et universitet å lage en liste over dem som er professor emeritus. Ganske mange av oss publiserer faktisk fremdeles. Og en sjelden gang vekker det til og med oppsikt, kanskje til og med utenfor landet.

– **Tror du universitetet ser på dere som et belastning og ikke en ressurs?**

– Du behøver ikke engang ha et kontor, men du trenger å bli sett. Alle universitet har en hjemmeside med nyheter. De kunne jo si at *professor emeritus sånn og sånn holdt et foredrag i London i går, og vi er stolte av ham*. Men det har jeg aldri sett.

Hagestad forteller at mens norske forskere tvangspensjoneres ved fylte 70, er slik praksis kjent grunnlovsstridig i USA. Eldre er heller ikke noen homogen gruppe. Noen yrkesgrupper har lovlig rett til å pensjoneres tidlig, som politimenn og dansere.

– **Mens forskere har samme pensjonsalder som sykepleiere. Er det fornuftig?**

– Forskningen er krystallklar: Jo eldre vi blir, jo mer forskjellige er vi³. Åttiåringer er mye mer varierte enn åtteåringer. Om du ser på høyde, vekt, *fitness*, så er det større variasjon. Og da er det klart at noen bør få hjelp til å ta det med ro – mange sykepleiere arbeider seg jo nesten i hjel – mens andre bør oppfordres og oppmuntres til å fortsette. Hvis du fortsatt genererer nye spørsmål som forsker, burde alder vært irrelevant. Det er også noen ting du først får innsikt i når du får oversikt over livet. Jeg er et krigsbarn, og det har prega meg hele livet, men jeg har ikke tenkt på det før nå, etter fylte 70.

– **Når gikk det opp for deg?**

– Delvis gjennom reaksjoner fra mine barn, som «Nå må du kaste den jakka!». Det er veldig vanskelig for meg å kaste ting, mat er nesten umulig å kaste. Min mor sa alltid «Hvis vi lever». Da min bror var to–tre år på slutten av 1940-årene, fikk han dobbeltsidig lungebetennelse. Hun var helt hysterisk og var sikker på at han kom til å dø. Så kom distriktslegen, Dr. Kihle, med en stor lærveske og sa: «Fru Hagestad, slapp av. Jeg har en ny vidundermedisin. Den heter penicillin. Kristian skal bli frisk.» Og jeg husker at jeg lå under dyna og sa *pe-ni-cil-lin, det må du huske*. Når jeg holder foredrag for medisinerere i dag, blir jeg sjokkert over historieløsheten: De vet ikke hvor kort tid vi har hatt antibiotika. I dag er det få som opplever at et søskenbarn dør før tiårsalderen. Men du trenger ikke gå langt tilbake før foreldre måtte regne med å miste minst ett barn.

I menneskehetens historie har størsteparten av befolkningen alltid vært barn, poengterer Hagestad. I løpet av de siste hundre årene er dette mønstret snudd på hodet, og det får store følger både personlig og politisk.

– Tidligere var du sabla heldig om du hadde besteforeldre. Nå er det ofte fire besteforeldre som slåss om oppmerksomheten til et barnebarn.

– **Mens i samfunnsdebatten er eldre nå gjennomgående et problem ...**

– De er en tsunami, vi kan *drukne* i dem! Jeg er så lei av den eldrebølgen. Tenk om vi kunne hatt en nasjonal *feiring* av at du nå kan forvente å bli åtti.

– **Har du en løsning på problemet?**

– Jeg har jo skrevet om farene ved alderssegregering. Men det er veldig vanskelig å få en politisk debatt om alder, fordi vi har institusjonalisert alderssegregeringen, for å si det litt brutalt. Vi har et eget departement for barn og unge, og et for eldre. Og det sistnevnte gjelder bare omsorg: *eldre- og omsorgsminister* heter det.

– **Vi skulle hatt en eldretviklingsminister, kanskje?**

– Nettopp. I Danmark har de prøvd å lage nye områder i forsteder som er helt aldersintegrerte. De har bestemt at det skal være både et visst antall

3 Men når de passerer 90, begynner de å bli like igjen, legger hun til – muligens på grunn av en genetisk komponent som bidrar til å gjøre dem til *survivors*.

unge familier og gamle mennesker. Så de har regulert boligstørrelsene og opprettet kvoter, så når det er fullt med unge familier, slipper de bare inn eldre. Sist jeg leste om det, var det lange ventelister for å komme inn i de strøkene.

– **Hva med de eldre som er mindre funksjonsdyktige, kan de også få meningsfylte oppgaver?**

– På Birkenesheimen i min kommune må du være syk for å komme inn – ofte er det snakk om tidlig demens. Men disse gamle damene kan jo servere kaker og kaffe til folk. I stedet blir de totalt passivisert.

– **Finnes det noen tiltak i Norge?**

– Noen kommuner har vett til å ta veldig små barn inn på aldersinstitusjoner, og da blir de eldre ekstatisk glade. I et program som heter *Lesevenner*, settes enkeltelever sammen med eldre som de leser for én time. Lærerne forteller meg at ungene synes det er ukas høydepunkt, og det viser hvor sultne mange barn er på kontakt med eldre og vice versa. Jeg har sagt: *Hvorfor skal vi ha et eldresenter?* Kan det ikke være et generasjonssenter med fotostudio og keramikkverksted, der også

■ Hagestad var nylig innom Oslo for å holde en «master class» på velferdsforskningsinstituttet NOVA, som hun er tilknyttet som seniorforsker. Der møtte hun mange av sine tidligere studenter.

ungene kan stikke innom etter skoletid og få vafler og treffe eldre som kan hjelpe dem med lekser? Noen kommuner har gjennomført det, som Bø i Telemark og Trysil, og det funker veldig bra. Og for å ta det motsatte: I Mandal hadde de et program der unge hjalp eldre med iphoner og datamaskiner. Og da kurset var ferdig, viste det seg at deltakerne holdt kontakten, for de likte hverandre.

– **Kunne det være interessant med «leksehjelp» på tvers av generasjonene i akademia også? Unge folk der virker ofte frustrerte fordi de ikke får nok tilbakemelding ...**

– Det har jeg også hørt mange ganger. Min niese er førsteårsstudent i Bergen, og hun har ikke fått én tilbakemelding på det hun har skrevet. Hun får bare en karakter. Det går ikke an!

– **Da jeg studerte i USA, fikk vi stadig essayoppgaver fulgt av detaljerte tilbakemeldinger og krav om å skrive forbedrede versjoner ...**

– Og da gir jo læreren mer av seg selv. Men i det norske systemet er det ingen belønning for det. Du får poeng for å publisere i høyt rangerte tidsskrift, men ingenting for å være en samvittighetsfull og engasjert

lærer. Jeg synes det er umoralsk, og dessuten en veldig dum behandling av flinke, lovende mennesker som skal utvikle seg.

– **Så kunne emerituser være en ressurs i så måte?**

– Ja, selv om det kunne bli konfliktsituasjoner, fordi de kunne ha en annen evaluering.

– **De kunne kanskje holde skriveworkshops og slikt, men da blir det kanskje et problem at de konkurrerer med unge timelærere og postdoktorer?**

– Det kunne bli det. Det jeg synes er et politisk spørsmål, er hvordan vi skal evaluere dem som forelesere. Ofte er det de misfornøyde studentene som tar seg tid til å evaluere forelesningene. Men vi kunne bruke emerituser til å vurdere hvor flink en foreleser er, også ved å vurdere kvaliteten på oppgavene. Å totalt *separere* evaluering og undervisning kunne være en politisk løsning.

– **At emeritusene satte karakteren og vurderte oppgavene?**

– Ja, og gjøre det før eksamen også, sånn at elevene får tilbakemeldinger. For nå får de ofte ingenting annet enn en karakter. Og hva er utdannende ved det? ■

Tolkar Noreg gjennom hytta

Familiehytter kan føre slekta saman, men også skape konflikter som varer livet ut.

AV JOHANNE LANDSVERK

↑ Hytter krev vedlikehald og mykje omtanke. Dugnadsarbeid må til. Foto: privat

FORSKARAR: Marianne E. Lien (biletet) og Simone Abram, Universitetet i Oslo

PROSJEKT: «Materialisering av slektskap: Livssyklus på norske hytter.»

METODE: feltarbeid med deltakande observasjon og intervju

UUNNVERLEG VERKTØY: penn og kamera

Hytter kan vere tikkande bomber og bli opphav til arvestrid, seier Marianne E. Lien ved sosialantropologisk institutt ved Universitetet i Oslo. Ho leier forskingsprosjektet «Materialisering av slektskap: Livssyklus på norske hytter». Saman med den engelske antropologen Simone Abram har Lien studert hytteliv og intervjuar hytteeigarar på kryss og tvers over heile Noreg. Abram med blikket utanfrå, og Lien med blikket innanfrå. Nyleg gav dei to ut boka *Hytta. Fire vegger rundt en drøm*, og prosjektet er også presentert i ei utstilling på Norsk Folkemuseum. Ikkje minst boka har fått svært mykje omtale i media.

– Det vart meir intenst enn vi hadde førestilt oss. Pågangen frå media har vore så stor undervegs at vi innimellom har måtta takke nei. Så vi har nok treft ein nerve, seier Lien.

Sosialantropologar i Noreg forskar gjerne på det spesielle, som til dømes ei immigrantgruppe. – Men vi har gått djupt inn til kjernen av eit tema folk i Noreg ser på som sjølv sagt. Dette er ei djup form for heimeantropologi, og det er sjeldan at vi går inn i eit tema vi sjølve står så nært.

Krevjande å kome innanfor

Ideen til forskingsprosjektet kom i 2006 då Abram besøkte Lien på hennar eiga hytte.

– Ho begynte å stille spørsmål om kvifor eg ikkje brukte familiehytta som morfar bygde, og kvifor det er viktig for meg at hytta blir i familien. Kven skal arve hytta di, og kva skjer med stesonen? Plutselig var vi langt inne i temaet slektskap.

I prosjektet er hytta brukt som ein inngang til å forstå slekt og familie i Noreg.

– I sosialantropologien snakkar vi om slekt som noko vi gjer, og at vi skapar slektsrelasjonar gjennom handlingane våre. Dette kjem sterkt til uttrykk på hytta, seier Lien.

Forskarane har lånt omgrepet *kinning* frå antropologen Signe Howell, eit ord som kan omsetjast med «å slektast» eller «å gjere slekt».

– Hytta er ein arena der ein utfører handlingar

som gjer folk i slekt med kvarandre, til dømes når svigerbarn eller kjærastar skal innlemmast i familien, seier Lien. I boka har informantane fortalt om kor krevjande det kan vere for nye kjærastar å bli innlemma i svigerforeldras hytteliv. Det kan ta lang tid å knekke koden og finne plassen sin i systemet.

– Relasjonen til svigerdotter og svigerson er interessant, fordi spenninga mellom «blodsband» og inngifte er eit universelt fenomen i mange kulturar. I Noreg kjem denne godt til uttrykk på hytta.

I boka blir det fortalt om ei svigermor som broderte serviettar til hytta. Alle familiemedlemene hadde ein tøyserviert med sitt eige namn på, men svigerdottera fekk ein brodert serviett der det stod «gjest». Det tok ganske mange år før ho fekk sin eigen broderte serviett. «Jeg tror det var først etter at vi ble gift.»

Kjenslene for tinga

«Han er jo så stygg», seier ein av informantane om trollfiguren som høyrer til hytta, og som ho difor ikkje synest ho kan kaste. Familiehyttene er gjerne fulle av håplause gjenstandar som alltid har vore der.

– I prosjektet studerer vi forholdet mellom personar og ting. Når mange har eit spesielt forhold til gjenstandar på hytta fordi det har tilhøyrt ein morfar eller ei tante, er det ei materialisering av slektskapen som kjem til uttrykk. Kanskje er

tanta di død, eller du veit ikkje eingong kven ho var. På familiehytta vår heng tippolderfaren min i glas og ramme. Slik blir han eit monument over slekta, ein materiell ting som yngre generasjonar i familien heile tida blir minte om, seier Lien.

Med ei familiehytte følger det også forventningar og dårleg samvit.

– For mange er det sterke kjensler knytt til hytta, og dei kjenner plikt til å ta vare på henne. Dei har dårleg samvit overfor foreldra som er døde, og også overfor hytta, som jo er ein ting. Hytta har på denne måten ei slags moralsk makt over familien.

Kven skal arve hytta?

Ifølgje Lien er det ikkje så typisk norsk å eige ei hytte som ein ofte trur. I Danmark har dei sommarhus, og i Sverige har dei «stugor». – Berre annankvar nordmann har tilgang til ei hytte, og den eine halvparten er ikkje meir norsk enn den andre. Men det spesielle for Noreg er den sterke forventninga om at vi skal arve.

Romanen *Arv og miljø* av Vigdis Hjorth opnar med sjokket eldstesøstera Bergljot opplever då ho forstår at foreldra har testamentert hyttene på Hvaler til dei to yngste søstrene.

– Mange kjenner det som eit svik om foreldra sel hytta utan å rådføre seg med barna. I England er det til dømes ikkje same forventning om at barna har krav på foreldras eigedom,

– Mange sameiger fungerer svært godt. Eg eig sjølv ein tjuesjuandeandel av ei hytte med 35 sengeplassar.

↑ Desse støvlane kan du bruke.

Foto: Simone Abram

← Aktivitetane er dei same i mange norske hytter. Foto: Haakon Harriss

✓ Familiehytter er ofte fulle av gjenstandar og fotografi av slekta. Foto: Haakon Harriss

men her i landet kan du ikkje gjerast arvelaus, seier Lien.

I Noreg har vi pliktdelsarv, det vil seie at barna har krav på to tredjedelar av arven frå mor og far, og barna skal dele arven likt.

– Jussen gjev likevel foreldra stor fridom til å gje bort hytta til kven dei vil, men dette kan skape konflikhtar som varar livet ut.

I dag er mange av hyttebyggerane frå 1960- og 1970-åra i ferd med å falle frå. Då kjem spørsmålet om kven som skal arve hytta.

– I vår kultur har hytta ulike og motstridande verdiar, som marknadsvardi, bruksvardi og affeksjonsvardi. Mange eigedomar er blitt svært verdifulle, og kanskje vil broren din eller søstera di realisere marknadsvardien. Dette kan kjennest feil om du sjølv meiner hytta er ei gåve. Så det som ofte skjer, er at usemja fører til personlege skuldingar. Men eigentleg botnar dette i kulturelle ibuande motsetningar mellom hytta sin status som potensiell marknadsvare og statusen som gåve frå ein slektning.

Slår eit slag for sameige

Ho meiner at advokatstanden tenker litt kortsiktig når dei rår etterkomarane til å unngå sameige.

– Med fleire enn eitt barn i familien vil spørsmålet om sameige uansett dukke opp i neste generasjon, og «ryddige eigarforhold» varer ikkje evig. Det bekymrar meg at advokatar framstiller sameige som svært vanskeleg. Det som då vil skje, er at desse stadene blir overførte til den til kvar tid rikaste delen av befolkninga,

↑ «Den er grusom!» seier denne informanten om trollfiguren på hytta som eigentleg er ei lampe.

Foto: Haakon Harriss

særleg på Sørlandet, der tomteprisane er høge. Mange sameiger fungerer svært godt. Eg eig sjølv ein tjuesjuandel av ei hytte med 35 sengeplassar. Det ville ha vore svært kostbart å eige hytta aleine.

Lengten til naturen

Mange av hyttene forskarane har studert, er bygde i tidleg etterkrigstid. Med framveksten av arbeidarklassen kom ferieordningar og meir fritid, og hyttedraumen vart mogleg.

– Vi har dokumentert hytteeigarar som hadde lite økonomiske ressursar, men som likevel bygde seg hytte, ofte med rivingsmateriale frå brakker og gamle hus. Det eg ikkje har vore klar over, var motivasjonen deira for hyttebygging. Mange av dei kom frå gard, og hadde flytta til industristader i knøtt små leilegheiter. Dei lengta etter å kome tilbake til naturen og staden dei kom frå. Og så fort dei fekk seg hytte, sette dei gang med å dyrke poteter og plukke bær. Særleg i Nord-Noreg var matauk og aktiv bruk av naturen veldig sentralt mange stader.

Eit anna funn som overraska forskarane, var at hytta tilsynelatande har vore brukt på same måten, uavhengig av geografi og klasseskilnader:

– Les ein hyttebøker frå åra 1950–70, er dette heilt slående. I påska gjorde folk dei same tinga, anten dei var i Mo i Rana eller på Austlandet.

I hyttebøkene står det om skiturar, skirenn, besøk av slekt og familie, korleis dei kosar seg, og kva dei åt. Emna er dei same, og hytteboksangeren er ganske lik overalt. ■

Folkeleg forskning

Vanlege hyttefolk har gjort prosjektet mogeleg. Boka vender seg òg til breie lag.

– I 2016 gjekk vi ut i Forskning.no med ein artikkel som heitte «Hytteforskere søker hytteeiere». Vi hadde håpa på å finne nokre få hytteeigarar, men responsen var heilt overveldande, fortel prosjektleiar Lien.

I løpet av nokre sommarveker kom det inn 60–70 svar frå folk som ville delta. Av desse vart det valt ut om lag 30 hytter, som dei to forskarane eller stipendiaten har besøkt. Mange hytter har også kome til i etterkant, valde ut etter kriterium som var sette opp på førehand.

– Vi har sett på hytter i ulike delar av landet, både på fjellet, ved sjøen og i skogen. Vi har intervjuet alle som har eit nært forhold til hytta, både kjernefamilien, storfamilien og dei inngifta. Det har også vore viktig å få med hytter i ulike «livsfasar» når det gjeld eigarskap, både dei som var i ein roleg fase, og dei det var strid om.

Fotografen Haakon Harriss ved Norsk Folkemuseum har vore med på mange av hyttene.

– Fotografiet har vore ein viktig del av analyseprosessen, og vi har heile tida jobba med det visuelle, også med tanke på gjenstandar som skulle vere med i utstillinga på Folkemuseet.

– Både boka og utstillinga har vore planlagde heilt frå starten. Vi ønskte at prosjektet skulle ha ein sterk formidlingskomponent. Dette er eit grunnforskningsprosjekt som er finansiert av Forskningsrådet, men samtidig er det eit ekstremt utoverretta formidlingsprosjekt, seier Lien.

Ho er svært oppteken av at forskarar skal ta formidlingsansvaret alvorleg.

– Boka vår er skriven for folk som ikkje har akademisk bakgrunn. Det er på mange måtar ei bok til hytteeigarar frå hytteeigarar, og på deira premisser. Ofte lagar forskarane ein popularisert lettversjon av resultatane etter at forskingsartiklane er ferdige. Men vi har gjort det motsette. Først no skal vi skrive forskingsartiklane våre, og vi er ikkje ferdige før i 2020.

Tar du med jobben på ferie?

Litt faglitteratur på stranden og en skrivekveld på hytten er ikke nødvendigvis et onde, skal vi tro eksperten.

Etter hva Forskerforum erfarer, har ingen forsket på hva forskere gjør i feriene, og hva det gjør med forskningen. Men anekdotene er der om forskeren som sitter på kontoret og gjør ferdig artiklene sine, for endelig er i hvert fall studentene ute av veien. Da Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) undersøkte forskernes tidsbruk i 2010, fortalte en informant at ektefellen reiste på ferie med ungene, mens hen ble igjen hjemme med skrivingen.

«Sommerferien blir slik sett en periode med relativt konsentrert tid til forskning: 'Nå faller det snart til ro med studenter og da brukes gjerne sommeren til forskning. Men dette snakker man selvsagt ikke om', står det i tidsbrukundersøkelsen fra AFI ved Oslomet.

– UNNGÅ BEKYMRINGER

Vi har spurt en av dem som kan mye om arbeidsmiljø og helse, Stein Knardahl, om ferievaner. Han er direktør for avdeling for arbeidspsyko-

logi og -fysiologi ved Statens arbeidsmiljøinstitutt.

– Ferie er kjekt, men er det nødvendig?

– Restitusjon er helt nødvendig, slår Knardahl fast.

Men restitusjonen må ikke være ferie:

– Hvorvidt ferie er nødvendig, kommer an på hverdagens påvirkninger, søvn og hvile, og mulighet for avkobling i helgene, sier han.

– Hva med å ta med litt faglitteratur og kanskje skrive litt i noen rolige sommerkvelder, det kan vel ikke skade?

– Interessant faglitteratur og alt annet som er stimulerende uten å skape bekymringer eller uro, er bra. Forutsetningen er at det ikke minner en på vanskeligheter eller ødelegger nattesøvnen.

– SLAPP AV

– Må man ta lang sammenhengende ferie, eller holder det med en uke her og der?

– Dette kommer an på hva man gjør i ferien.

En uke med lang reise og travel agenda kan gi lite restitusjon. En uke med avkobling og uten press og krav kan gi god restitusjon. Det holder altså med en uke hvis man slapper av. Det er lite som tyder på at ferie over to uker gir mer langvarig effekt.

Og effekten av ferie er forholdsvis kortvarig, viser en nederlandsk studie med tittelen «Lots of fun, quickly gone».

– Det er hverdagens utfordringer og mulighet til restitusjon som bestemmer over tid, minner Knardahl om.

FERIEFORSKNING

Knardahl viser til mer forskning: I 2013 publiserte Terry Hartig i Uppsala en studie der de hadde sett på hele den svenske befolkningen og funnet ut at dess flere som var på ferie, dess mindre antidepressive legemidler trengte de. Og i august i fjor publiserte finske forskere en studie der de hadde fulgt en gruppe menn i 40

FOTO: NTB SCANPIX

år og funnet ut at de som ikke tok seg tid til ferier, også sov mindre og døde tidligere.

– Ikke tro at en sunn livsstil kompenserer for at du jobber for mye, slik at du dropper feriene, sa en av professorene bak studien, Timo Strandberg ved universitetet i Helsinki, da de presenterte funnene.

– Hva er den beste vitenskapelige artikkelen om ferie for dem som ikke gjør noe uten et fagfelle-vurdert grunnlag?

– Det finnes ingen enkelt artikkel, mange kan kritiseres fordi de ikke godt nok kontrollerer eller studerer innholdet i ferien, en ferie med lang reise er noe annet enn en ferie i ro, juleferien er noe annet enn andre tidspunkt, og så videre, sier Knardahl.

♦ AV JULIA LOGE

- 1: Hvor lang sommerferie skal du ha i år?
- 2: Har du fri til å forske eller fri fra å forske i juli?
- 3: Hvis du skal jobbe i ferien, er det etter eget valg eller fordi du må?

Kyrre Eeg Emblem

Oslo universitetssykehus. Vinner av Forskningsrådets pris for fremragende unge forskere i 2018.

- 1 Fire uker borte fra kontoret, men tar med laptop og jobber noen timer på kveldene når det passer/trengs for å holde hjulene til forskningsgruppen i gang. Praktisk sett er dette heller ikke uttak av ferieuker, men avspasering for overtid.
- 2 Fri fra å forske. Arbeidet som blir gjort i ferien, er mest oppfølging av eksisterende prosjekter, lite «ny» forskning.
- 3 Eget valg. Har tre barn med barnehage- og skolefri som også fortjener litt skikkelig sommerferie med mor og far til stede både mentalt og fysisk.

Janne Stigen Drangsholt

Universitetet i Stavanger. Forfatter av romantrilogien om førstemanuensen Ingrid Winter.

- 1 I år skal jeg faktisk ikke ha sommerferie, fordi jeg skal til USA på forskningsopphold. Mulig jeg tar noen uker ferie i august, men da blir det i så fall hjemmeferie, og hjemmeferie ender gjerne opp med jobbing.

- 2 Vanligvis har jeg fri fra å forske – i hvert fall i halve juli – men i år har jeg fri til å forske, og jeg gleder meg veldig. Jeg skal tilbringe denne sommermåned med å gå gjennom manuskriptene til Alison Bechdel, som skriver grafiske romaner, og det blir særdeles spennende!

- 3 Det er jobbing etter eget valg, men også litt fordi jeg hadde lyst til å ha med meg familien på forskningsopphold, og da er det lettest å reise i sommerferien. Det er lettere å jobbe på arkivet når jeg ikke trenger å gå hjem til en tom leilighet ved arbeidssdagens slutt.

Hans Petter Graver

Universitetet i Oslo. Preses i Det norske vitenskapsakademi.

- 1 Jeg er gjerne borte fra kontoret seks til åtte uker, men er ofte innom i løpet av den tiden for å bytte bøker og skrive ut noen notater. I år skal jeg av familiære grunner for en gangs skyld være i Oslo de siste to ukene av juli. Men jeg benytter kanskje anledningen til å dra noen dager til Tyskland for å snakke med kolleger.
- 2 For meg er ferie et fleksibelt begrep. Jeg er i den heldige situasjonen at jeg har min forskning også som hobby, og jeg kan dyrke den også ute av kontoret. Sommeren gir særlig tid til å lese. De eneste aktivitetene hvor jeg ikke får gjort mye, er når jeg går tur i fjellet eller er

på byferie med familien, kanskje et par uker alt i alt. Men på fotturer er det på den annen side ofte god tid til å tenke og reflektere rundt problemstillinger jeg holder på med, og av og til også mulig å diskutere, avhengig av selskapet.

- 3 Hvor mye jeg jobber på denne måten i løpet av sommeren, er også avhengig av hva jeg konkret holder på med – om jeg er midt i en bok eller artikkel, blir det gjerne mer intenst. Noen ganger har jeg et konkret oppdrag som innebærer at jeg må lese mye i løpet av sommeren.

Katerini Storeng

Universitetet i Oslo. Leder av Akademiet for yngre forskere.

- 1 Fire uker. Det hjelper at alle har ferie samtidig, for da er det veldig stille. Det er mye som skjer både før og etter ferien, så det er godt med litt pusterom.
- 2 Fri fra å forske og lese e-post, fri til å lese, slappe av og, ikke minst, være sammen med familien. I realiteten så tar man aldri helt fri, for jobben er i hodet hele tiden, men jeg bruker ferien til å lese romaner og aviser. I ferien kan man tillate seg litt bredere horisont.

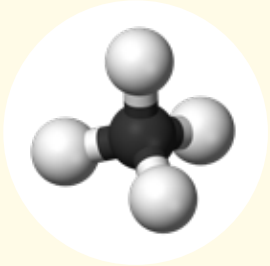

- 3 Eget valg. Jeg synes ferie er en veldig viktig ting. Jeg har mulighet til det, gleder meg til det, og jeg synes det er veldig positivt at forskere i Norge har mulighet til å ta ferier.

FRÅ ROMMET

- a) Kva er forkortinga som blir brukt om romstasjonen som har vore bemanna og gått i bane kring jorda sidan 2000?
- b) Kva for land mislukkast nyleg med å lande eit romfartøy på månen?
- c) Donald Trump vil ha amerikanarane tilbake på månen. Kva år har han sett som «dead-line»?

- d) Sjansen for å finne liv på Mars auka då det i april vart stadfest funn av ein viss gass der. Kva for gass er det snakk om?
- e) Kor lang tid bruker sollyset på å nå jorda?

YTRE HØGRE

- a) Kva for høgrepopulistisk parti vart tredje størst ved valet i Tyskland i 2017?
- b) Kva for nettside vart av Steve Bannon utropt som «ein plattform for alt-right» i 2016?
- c) Kva heitte den svenske nettstaden med nære band til Sverigedemokraterna som opererte mellom 2011 og 2017 under slagordet «det urettsjerte biletet»?
- d) Kven etablerte partiet «Alliansen – Norge ut av EØS» i 2016, og har sidan både fornektat Holocaust og blitt hylla av Den nordiske motstandsbevegelsen?
- e) Dette er Jarosław Kaczyński og statsminister Beata Szydło. Kva heiter partiet deira, som fekk reint fleirtal ved siste valet i Polen?

FRÅ AKADEMIA

- a) Kva er namnet på det Amsterdam-baserte forlaget som norske forskingsinstitusjonar nyleg har signert ein avtale om open publisering med?
- b) Kor tiltirer Laila Susanne Vars som ny rektor frå 1. august?
- c) Den svenske professoren Staffan Edén skal nok ein gong leie ein komité som skal vurdere ein norsk søknad om universitetsstatus. Førre gongen heitte søkaren Oslomet – kven er det no som har søkt?

- d) Dersom rektor ved Nord universitet får det som ho vil, skal dagens ni studiestader bli til sju, og berre to av dei skal kallast campusar. Den eine er Bodø – kva er den andre?
- e) Kreativitet, djup læring og psykisk helse var tre av stikkorda i rapporten om norsk skule i framtida som kom i 2016. Kva heitte utvalet bak rapporten?

NI

- a) I kva for sport kan ein av og til høye om ein «falsk niar»?
- b) Dei ni døtrene til Zevs og Mnemosyne, blant andre Kalliope og Thalia, er knytte til kunstane og opphavet deira. Kva blir desse ni gudinnene kalla?
- c) Kva for gud skal ved ragnarok drepe Midgardsormen, men også sjølv få banesår og ta ni skritt før han dør?

- d) Kven utgav i 1968 det eksperimentelle, meir enn åtte minutt lange sporet «Revolution 9» på eit album med same namn som bandet?
- e) På fransk tyder ordet for 9 også «ny». Kva er ordet?

- FRÅ ROMMET**
- a) ISS (International Space Station)
 - b) Israel
 - c) 2024
 - d) Metan
 - e) Åtte minutt

- YTRE HØGRE**
- a) Alternative für Deutschland (AfD)
 - b) Breitbart News
 - c) Avpixlat
 - d) Hans Jørgen Lyngblomt Johansen
 - e) PiS (Lov- og rettferdspartiet)

- FRÅ AKADEMIA**
- a) Elsevier
 - b) Samisk høgskole (Sámi allaskuvla)
 - c) Høgskolen i Innlandet
 - d) Levanger
 - e) Ludvigsen-utvalet

- NI**
- a) Fotball
 - b) Muser
 - c) Tor
 - d) The Beatles (albumet er også kjent som *The White Album*)
 - e) Neuf

Forskerforum

– brot eller kontinuitet?

■ For 50 år sidan

«Den tid da forskningen kunne drives av en enkelt person med beskjedne hjelpemidler, er forbi. Hvor slike muligheter foreligger er det nærliggende å karakterisere faget som underutviklet, eller emnet som en kuriositet.»

☛ **Brynjulf Ottar, sjef for Norsk institutt for luftforskning (Nr. 3/ årgang nr. 1, 1968/1969 av Ting, forløparen for Forskerforum)**

■ For 25 år sidan

«Vi må finne det optimale skjæringspunktet mellom faglig konsentrasjon og regional spredning. Jeg er enig i at den omorganiseringen vi nå er inne i, er nødvendig. Det har vært en periode med for sterk grad av spredning av faglige og økonomiske ressurser. Utfordringen er å bygge opp sterke faglige miljø også regionalt, og det får vi til gjennom det nye organisasjonsmønsteret med de 26 nye høgskolene.»

☛ **Nils Røttingen, rektor ved Telemark distriktshøgskole, i samband med høgskulereforma der 98 statlege høgskular vart slått saman til 26 (Forskerforum nr. 4/94)**

■ For 10 år sidan

«Det er klart at å jobbe med forskningsspørsmål ikke er en strålende karrierestrategi. Politikere skal jo gjenvelges, og det er ikke mange som legger merke til hva man utretter på dette området. Men jeg synes jo også at politikerne har en tendens til å drepe feltet med papir. Allerede da den første forskningsmeldingen kom i 1975, hevdet saksordføreren at papirmengden var for stor og til dels filosofisk.»

☛ **Hans Skoie, spesialrådgjevar ved Nifu Step (Forskerforum nr. 6/09)**

STEPHEN WICKLER

Medlemsnummer i Forskerforbundet: 30244784

STILLING: seniorforsker ved Norges arktiske universitetsmuseum

UTDANNING: doktorgrad i arkeologi fra University of Hawaii i USA

KARRIEREMÅL: Jeg nærmer meg pensjonstid, så målet er å fortsette å utvikle det jeg driver med, innenfor både forskning og forvaltning av kulturminner.

Det som er vunnet, varer ikke evig

– Hva jobber du med akkurat nå?

– Mye av det jeg gjør, handler om kystbosetting i jernalderen og middelalderen. Nå er jeg med i en forskergruppe der vi jobber med nausttyper fra den tiden. Vi ser på hvordan de kan belyse kontakten mellom folk langs kysten.

– Hvor tenker du best?

– På kontoret, så lenge jeg får fred fra andre ting.

– Hva er den viktigste boken i ditt akademiske liv?

– *A History of Archaeological Thought* av Bruce Trigger. Den satte sammen to teoretiske skoler på en måte jeg likte, nymarxismen fra Cambridge og den mer postmoderne post-prosessuelle arkeologien fra USA.

– Hva skal til for å bli god i ditt fag?

– Det er viktig å holde seg oppdatert, hele tiden utvikles nye metoder, særlig innenfor naturvitenskap og genetikk.

– Hva er tabu i ditt arbeid?

– Vi er veldig liberale, og jeg har alltid følt meg veldig fri, og jeg har heller ikke følt meg hemmet av oppgaver innenfor forvaltning.

– Hva karakteriserer kontorplassen din?

– Her er det fint og luftig, og jeg har fin utsikt over sundet og naturen. Så jeg gruer meg til at cellekontoret

kan bli borte i nybygget til Norges arktiske universitetsmuseum.

– Hvis du kunne ha tilbragt et år ved en annen institusjon hvor som helst i verden, hvilken ville du ha valgt?

– Jeg har jobbet mye i Stillehavet og Melanesia før, så jeg kunne valgt Australian National University og fornyet kontakten med gamle kolleger.

– Hvis du måtte ha valgt et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på?

– Geologi og geokjemi er veldig spennende fag, som jeg kjenner som hjelpesag for arkeologi.

– Hva ville du ha gjort om du var forsknings- og høyere utdanningsminister?

– Jeg ville jobbet mot den trenden innenfor akademia i Norge at det er mye mer autoritære systemer. Det har jeg opplevd selv med endringsprosessene som vi går gjennom ved Tromsø Museum. De har i stor grad vært styrt fra toppen, fra rektoren. Vi skal ikke føle oss trygge på at det som er vunnet, vil vare evig, for alt viser at det kan forsvinne på kort tid.

– Hva vil du lese mer om i Forskerforum?

– Forskning og andre aktiviteter på museene, selv om dette allerede dekkes rimelig bra.

♦♦ AV JULIA LOGE

PhD Comics

WWW.PHDCOMICS.COM

Åpne sår

Blod og bein er en samling lidelseshistorier som paradoksalt nok gir mersmak.

Det bare velter inn: blod og bein, gørr og grusomheter. Jeg kjenner hvordan det klør og svir og verker og banker mens jeg leser meg gjennom historier om lepra, syfilis, radesyke og hjertestans. Hele tiden renner det tynne strimer av blod, ikke bare mellom linjene, men også i form av den rødfargete tråden som binder boksidene sammen. Blodets hvisken og benpipenes bønn er overdøvende.

Og samtidig er det noe befriende ved det å senke seg ned i all den infiserte materien som flyter rundt i denne antologien om norsk medisinhistorie. Etter bølgen av gla'ebøker om kropp og kroppsdelene, der vi fryder oss over sjarmen ved tarmen, gleden ved skjeden og hjernen som stjernen, der alt liksom er så greit, er det helt ok å lese om alt som ikke er greit. Om smertene, lidelsene, fattigdommen og fortvilelsen når det ikke er noe å gjøre. Man blir desto gladere ved endt lesning, når man blir fortalt hvordan disse sykdommene som beskrives, er *historie*, fortid; i alle fall tilsynelatende; i alle fall i norsk sammenheng.

Nasjonalbiblioteket i Oslo har de senere årene seilt opp som en av de virkelig spennende aktørene hva angår utadrettet kunnskapsformidling. Den siste tiden har de hatt gående en foredragsrekke om nettopp norsk medisinsk historie, som denne boka er bygget på. Kapitelforfatterne er fagekspert på sine områder, og kjente navn: Camilla Stoltenberg, direktør for Folkehelseinstituttet, skriver om vaksiner, lege Wasim Zahid om hjertet, lege Ellen Støkken Dahl (ja, hun som skrev *Gleden ved skjeden*) om syfilis, for å nevne noen.

«Kapitlene er velskrevne, poengterte, faktisk litt skuffende korte av og til.»

De fleste kapitlene tar for seg én sykdom, eventuelt én utvalgt kroppsdel. Med avspark i historisk materiale, først og fremst Nasjonalbibliotekets eget, fortelles historien om enkeltpersoner som ble ofre for de ulike sykdommene, og historien om sykdommene i seg selv. Lidelsene får ansikter gjennom et brev fra en radesyk hustru til sin ekte-mann, et gammelt fotografi av to døde, nyfødte tvillinger, noen vitenskapelige tegninger over lepraens herjinger. Vi møter både forskningspionerene og de fortapte menneskene som ble forsøkskaniner i kampen for å finne en vellykket behandling. En viktig referanse for mange av forfatterne er

Andreas Vesalius berømte medisinske læreverk *De Humani Corporis Fabrica* fra 1543, som finnes i Nasjonalbibliotekets samling i en utgave fra 1555.

Kapitlene er velskrevne, poengterte, faktisk litt skuffende korte av og til, uten at jeg helt klarer å si hva jeg hadde villet vite mer om, det være seg om etergass, fødselstang eller håndhygiene. Ta det som en kompliment, forfattere!

Og likevel – eller nettopp derfor – sitter jeg igjen med en følelse etter endt lesning at historiene som fortelles, får avsluttes litt for tidlig. Det kjennes som å drukne fem meter før land. Boka har ingen navngitt redaktør, men noen må jo ha tatt noen valg underveis, hatt et overordnet blikk og bestemt hva som skal med. Jeg savner en enda sterkere forankring i den nære fortiden, og noen flere forsøk på å lande i nåtiden. For er alt virkelig historie?

Finn Skårderuds fortelling om psykisk sykdom blir i så måte nesten provoserende anekdotisk, der han rusler rundt på Gaustad psykiatriske sykehus og forteller om asylts historie på 1800-tallet, for så å hoppe fram til dagens yoga-tilbud for spiseforstyrrede. Hvor ble det av 1900-tallet, alle diagnosene,

elektrosjokkene og lobotomien, tvangssteriliseringen av «åndssvake» og transpersoner, medisineren, rusmisbruket, all statistikken av i dag der folk rapporteres å slite psykisk som aldri før?

Jeg skulle også gjerne hatt et kapittel om 1980- og 1990-årenes hiv-epidemi, der horder av moralske troll fikk komme ned fra fjellene. Hva hadde vi egentlig lært av tidligere tiders epidemier? Det er vel få hendelser som setter samfunn på større prøver enn nettopp når frykten for smitte sprer seg. Bestod vi – altså helsevesenet og oss andre – den testen for tretti-førti år siden?

For faren er at jævelskapen paradoksalt nok blir vakker, om man ser den på for lang avstand. Maleren og litografen Johan Ludvig Lossings mange illustrasjoner av reelle mennesker herjet av syfilis eller lepra har i så måte noe mykt og tiltalende over seg, til tross for at det de faktisk viser, er grufulle, væskende sår og deformeringer. Betimelig nok avsluttes da også boka med et kapittel om personvernets historie innenfor medisinen. For hva hadde de avbildete menneskene selv sagt om de hadde visst at det var slik de skulle huskes for ettertiden, herjet av sykdom?

Er det innafor å skrive at en bok som denne gir meg både blod på tann og mersmak? Ja, jeg gjør det, jeg. Mer norsk medisinsk historie, takk, slik at det som er av åpenbare hull, fylles!

AV SIRI LINDSTAD

Blod og bein. Lidelse, lindring og behandling i norsk medisinhistorie
Nasjonalbiblioteket,
2019
224 sider
Veil. pris: kr 299

Ingen topp-notering

Vakker jubileumsbok om Børsen for de spesielt interesserte.

CAMILLA BRAUTASET,
GUNHILD J. ECKLUND
og LARS FREDRIK ØKSENDAL
Børsen. Markedsplass og møteplass
1819–2019
Universitetsforlaget, 2019
360 sider
Veil. pris: kr 469

En gang fantes det mange børser i Norge, nå har vi kun én, og den feirer i år 200 år. I den anledning utgis en vakker og påkostet jubileumsbok, som er skrevet av tre spesialister på økonomisk historie. I tillegg har den en billedredaktør, Tone Svinningen. Hennes innsats gjør boka ikke bare delikat, men er også med på å bringe litt liv inn i en historie som nok ikke er for enhver.

«Det er mye kort informasjon og lite fortelling, kun en anekdote nå og da sprir det hele opp.»

Jubileumsboka er altså en historiebok, og den åpner fint, med at Børsen plasseres i et Oslo av 1819, ennå ikke i eget hus, det skjer først ni år etter. Utgangspunktet er nasjonsbygging, en hovedstad trenger en egen børs, og det vil på denne tiden si et sted for notering av valuta og et varehus for auksjoner, og ikke minst et informasjons- og samlingssted for handelsstanden. En børs svarer til behov noen har, skriver forfatterne, og det er på grunnlag av de ulike behovene at Børsen så endrer seg opp gjennom årene og blir til det den er i dag, utelukkende knyttet til finans – og er det ironisk eller er det ikke ironisk, jeg vet ikke, men i disse dager utsettes jo Børsen for nettopp det den aller helst er til for,

å sikre eierne overskudd. I 2001 ble Børsen privatisert og omgjort til et aksjeselskap; at den i disse dager selges, til Euronext ser det ut til, er således en uunngåelig konsekvens av dette.

Bortsett fra den såkalt jobbetiden under første verdenskrig er det lite av det det fortelles om, som strekker seg ut over et avsnitt eller to. Det er med andre ord mye kort informasjon og lite fortelling, kun en anekdote nå og da spriter det hele opp. Boka er skrevet for ikke-spesialister, dermed også for undertegnede, men for at det skal være det minste interessant med kurser opp og kurser ned i ujevn rytme, må dette på et eller annet vis være knyttet til noe utenfor disse tingene – en drøm, en skjebne, en kamp. Penger og aksjer er knapt interessant i seg selv. Heller ikke en børs. Hvordan overlever Børsen i nedgangstider, hvordan møter den kritikk, konkurranse og utfordringer? Det er slike ting vi får greie på, historien fortelles fra Børsens side, og da dokumentert i tall, i antall omsetninger per dag eller prosentandel BNP. Samfunnet den befinner seg midt i, fremtrer med distanse, og lidenskapene og lidelsene befinner seg stort sett mellom linjene.

Det er først når vi kommer til 1970-årene det blir litt mer *schwung* over historien. Da kommer oljen, men også politikken inn, eller det vil si, nå slippes Børsen mer løs, og gjennom markedstenkning skapes så den børsen vi kjenner til i dag. Ja, *schwung* var det i hvert fall i 80-årene, på den tiden var det ikke bare hårmanker som svingte høyt, men også aksjekurser og sigarføringer – inntil alt falt.

«Børsen speiler norsk økonomi og samfunn», står det i boka. Hvordan er så tingenes tilstand på 2000-tallet? Det er krevende tider, og for undertegnede ikke-spesialist er det også krevende å lese om det. Det er mer intrikat, og med en annen type usikkerhet enn for et par århundrer siden, en som ikke er knyttet til uår og katastrofer, men til et press fra alle kanter som følge av globalisering og overskuddstankegangen.

Forfatterne hedrer jubilanen. Det er nøktern historieskriving, og ingen ville spekulasjoner der i gården. Så blir jeg heller ikke revet med.

AV AASNE JORDHEIM

Presset fra alle kanter

Prinsipiell bok om forsknings-etiske spørsmål og kampene mellom politikk, kapital og forskning.

HELENE INGIERD,
INGRID BAY-LARSEN OG
KJELLRUN HIIS HAUGE (RED.)
Interessekonflikter i forskning
Cappelen Damm Akademisk,
2019
257 sider
Åpen tilgang /
gratis for nedlasting

Den interesseløse interessens engasjement, selve vitenskapens credo, er i vedvarende konflikt med utilitaristiske, merkantile, politiske og moralske interesser. Denne boken tar for seg hvordan konflikter oppstår og utspiller seg, i all hovedsak med utgangspunkt i norske forhold. Prinsipielle betenknninger om forskervirket balanseres mot konkrete rapporter fra interessekonfliktenes frontlinjer. Denne balansen reflekterer også den faglige fordelingen av bokens 21 forfattere, der vitenskapssosiologi og naturforvaltning utgjør tyngdepunktene. Sammensetningen gir boken karakter av å være en god lærebok om forskningens grunnlagsproblemer og en høyaktuell forskningspolitisk kommentar.

Noen av de konkrete eksemplene, for eksempel om kampen om den arktiske iskanten i forbindelse med den 23. konsesjonsrunden for oljeutvinning i 2015, kan leses – hvis man har sans for den slags – som forskningspolitiske spenningsnoveller. Kampen om definisjonsmakt står mellom bekymrede forskere, politiske agendaer og økonomiske motiver. Iskanten flytter på seg i dokumentene – umerkelig i et tosidert vedlegg; som følge av nye tallgrunnlag for isens bevegelser; som følge av en «no-nonsense» holdning i

Oljedirektoratet; alt for å kunne plassere så mange blokker utenfor kanten som mulig. Fortellingen demonstrerer med all tydelighet hvordan ulike interesser brytes mot hverandre, og hvordan forskningen er under press, og hvordan forskningen i møte med politisk styring ofte må se seg slått av banaliserte og ansvarsfraskrivende politiske forklaringsmåter: «Vi har ikke flyttet iskanten. Den har flyttet seg selv.» (Erna Solberg)

De prinsipielle betraktningene og de konkrete historiene står utmerket til hverandre, og dette er også bokens store styrke: at den på den ene siden på møysommelig vis redegjør for hva som ligger i vitenskapsidealene, hvordan vitenskapen må innta prinsipielle (men ikke nødvendigvis rigide) standpunkter, hvordan den forplikter seg til å klargjøre (for seg selv og for samfunnet) hvilke interesser som kan påvirke forskningen, og – kanskje aller viktigst – «forskningens frihet til å innrette seg etter saken». Boken er i det hele tatt viktig lesning for dem utenfor, og en viktig påminnelse for dem innenfor, forskningen.

«De prinsipielle betraktningene og de konkrete historiene står utmerket til hverandre.»

Refleksjoner over hvordan lovverk (utdatert patentlovgivning), ytringsfrihet (hets og sjikane mot forskere man er uenig med), og formidling (feilaktige gjengivelser og anti-ekspert-holdninger) gjør at jeg forestiller meg at de ideelle leserne av denne boken faktisk ikke er akademikere eller politikere, men av journaliststanden. I den er det flere som kunne ha nytte av å forstå at forskningens iboende usikkerhet og tvil ikke bør lede til mistro, men det motsatte. Det kanskje aller viktigste ved boken er nemlig at den også gir en glimrende oversikt over de viktigste samfunnsutfordringene nasjonen Norge står overfor – med utgangspunkt i at det, tross alt får jeg vel si, tilsynelatende i hvert fall er bred enighet om at politiske beslutninger skal være kunnskapsbaserte (også dette begrepet blir for øvrig problematisert i boken). I så måte kan den fungere som et mer langsomtenkende korreks til dagspressens og nettforaenes manglende impuls kontroll.

AV KJETIL VIKENE

HENNING LAUGERUD
Reformasjon uten folk
St. Olav forlag, 2019
364 sider
Veil. pris: kr 389

Reformasjonen i Norge kom ved et kongelig dansk pålegg i 1536–37: Staten og borgerne i Danmark-Norge skulle bekjenne seg til den evangelisk-lutherske tro. Motstanden mot reformasjonen var både et grasrotfenomen og et nasjonalt og kirkelig prosjekt ledet av erkebiskop Olav Engelbrektsson. Boka presenterer ifølge forlaget den lange historien om trosskiftet i Norge. Henning Laugerud er førsteamanuensis i kunsthistorie ved Universitetet i Bergen.

KRISTIN ØRJASÆTER
OG ANNE SKARET
Litteraturformidling og kunstopplevelse. En studie av Den kulturelle skolesekken
Cappelen Damm Akademisk,
2019
270 sider
Veil. pris: kr 429

Gjenom ordningen Den kulturelle skolesekken får elevene i norsk skole møte litteratur på ulike måter, som forfatterbesøk, forestillinger og skriveverksted. Forfatterne av denne boka har ifølge forlaget undersøkt hvordan denne litteraturformidlingen formes og fungerer. Kristin Ørjasæter er litteraturforsker og direktør ved Norsk barnebokinstitutt. Anne Skaret er førsteamanuensis ved Høgskolen i Innlandet, Institutt for humanistiske fag.

HENRIK SKAUG SÆTRA
Spill spillet.
Få det som du vil med spillteori
Spartacus, 2019
143 sider
Veil. pris: kr 299

Gikk det ikke helt som du hadde tenkt deg? Da du havnet i kringel med hyttenaboen om noe dere egentlig var enige om? En slik situasjon kan du ikke fikse alene, utfallet avhenger også av hva naboen tenker og gjør. Lønner det seg å komme med lovnader og forhandle, eller er det best å spille hardt? Boka er ifølge forlaget en enkel innføring i spillteori med tips til hva som er lurt å gjøre når. Henrik Skaug Sætra er førstelektor i statsvitenskap ved Høgskolen i Østfold.

Send debattinnlegg og kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no.
Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000. Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honoreres ikke.

La foreningene leve!

De fagpolitiske foreningene har stor ekspertise og trengs i konkurransen om medlemmene. De burde finansieres bedre av Forskerforbundet, mener kronikkforfatterne.

Den eldste foreningen i Forskerforbund-familien, Forskerforbundets forening for lærerutdanning, FFL, fyller 120 år. Laget ble stiftet som Seminarlærernes landsforening i 1889, fikk senere navnet Norsk lærer-skolelag og deretter Norsk lærerhøgskolelag (NLHL). I 1990 gikk NLHL med sine vel 1000 medlemmer inn i Forskerforbundet (FF) og ble en av flere primærforeninger i forbundet. Ved en stor omorganisering i 1999 gikk FF over til den såkalte tjenestemannsmodellen, og primærforeningene ble omgjort til fagpolitiske foreninger med begrenset innflytelse i forhold til tidligere.

De viktigste oppgavene

I de 20 årene etter FFs omorganisering har de fagpolitiske foreningene vært oppe til debatt flere ganger. Til nå har det vært enighet om at de er et nyttig supplement til FF, og at to av de viktigste oppgavene er:

- 1: å være en ressurs- og kompetansebase for FF og foreningens medlemmer på sitt felt
- 2: å ivareta medlemmenes faglige identitet

Å være en ressurs og kompetansebase for FF innebærer å gi innspill i saker der foreningene har spesialkompetanse. Årsrapporten til flere fagpolitiske foreninger synliggjør en betydelig aktivitet i form av høringer og innspill til hjelp for FFs sekretariat og hovedstyre. Ekspertisen de fagpolitiske foreningene besitter, er nødvendig for at FF skal fungere optimalt.

Å ivareta medlemmenes faglige identitet og fremme deres profesjonsfaglige interesser er en viktig og ressurskrevende oppgave. Som tillitsvalgte ved Oslomet gjennom mange år har vi erfart at Forskerforbundet på en god måte ivaretar medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår. Likevel synker det prosentvise medlemstallet i Forskerforbundet blant ansatte innen profesjonsutdanningene. En vanlig forklaring har vært at nyansatte av gammel vane fortsetter i

den organisasjonen de allerede er medlem av. Dette er nok ikke hele sannheten. Det viser seg at profesjonstilhørigheten i stor grad avgjør hvilken fagforening de velger.

Vi har spurt noen medlemmer av Utdanningsforbundet, Sykepleierforbundet og Samfunnsviterne om deres motiv for valg av fagforening. De svarte omtrent det samme: De anså profesjonsforeningene best skikket til å ivareta deres faglige og profesjonsfaglige interesser fordi foreningene står i nær kontakt med profesjonen de utdanner til.

Sterkt engasjement

Er FFL like aktiv som før, eller er jubelanten blitt kraftløs og tannløs? Da NLHL i 1989 gikk inn i FF, tok de med seg et godt utbygd landsdekkende tillitsvalgtapparat, lokallag ved alle lærerhøgskoler og et sentralstyre med tilhørende sekretariat bestående av heltidsansatt leder og sekretær. Økonomien i laget var god. De tillitsvalgte var godt skolert. Et sterkt fagpolitisk engasjement preget foreningen. Den hadde sitt eget tidsskrift. Hvert fagområde innen lærerutdanning hadde sin landsseksjon. Ansvaret for driften av landsseksjonene gikk på omgang. Landsseksjonene organiserte faglige møter og kursvirksomhet. Dette var populære kurs som bidro til faglig oppdatering og nettverksbygging for medlemmene.

Nedgang i medlemstall

Etter fusjonen fortsatte arbeidet i NLHL omtrent som før fram til omorganiseringen i 1999, da primærforeningene ble gjort om til fagpolitiske foreninger. Fram til da organiserte FF og NLHL nesten alle ansatte ved lærerutdanningene. Slik er det ikke lenger. FF største konkurrent innen lærerutdanning er Utdanningsforbundet. En rask stikkprøve tatt ved seks høyere utdanningsinstitusjoner med lærerutdanning viser at ved to institusjoner har FF og Utdanningsforbundet omtrent like mange medlemmer, mens på de fire andre har FF ca. en tredel flere medlemmer. Tendensen er klar. Antall lærerutdannere organisert i FF

går ned, og bare et fåtall er i dag medlemmer av FFL. Foreningen har nå ca. 200 medlemmer, en nedgang på ca. 800 medlemmer på 20 år! Mange av de andre fagpolitiske foreningene har også opplevd en avskalling av medlemmer. Betyr det at de fagpolitiske foreningene har utspilt sin rolle? Vi mener nei!

Svak økonomi

En forklaring er hvordan foreningene finansieres. FFs medlemskontingent dekker ikke driften av de fagpolitiske foreningene. Noen få foreninger drives på dugnad, det vil si gratisarbeid, mens de fleste foreningene har avsatt en prosentvis stillingsressurs finansiert ved en kontingent som varierer fra et par-tre hundre kroner til over tusen kroner pr. år. Mange oppfatter dette som en urimelig ekstrakontingent. Dette ble veldig tydelig da FF bestemte at ekstrakontingenten ikke lenger kunne trekkes automatisk fra lønns slippen sammen med FF-kontingenten. FF krever inn kontingent

til foreningene ved tilsendt giro i posten (sic!). Mange medlemmer skjønte ikke hva giroen gjaldt. Skulle de være organisert to steder? De la giroen til side, betalte ikke og falt derved ut som medlem av sin fagpolitiske forening. Som tiden gikk ble mange av medlemmene fra foreningenes glanstid pensjonister uten at det har lyktes å rekruttere nye medlemmer. Dette bringer foreninger inn i en nedadgående spiral. Mister de medlemmer, mister de sitt økonomiske fundament og deler av sin arbeidskapasitet. Dette går igjen ut over medlemspleie som igjen går ut over nyrekruttering og så videre.

Svekket medlemstilbud

Tidligere var det lett å rekruttere for eksempel lærerutdannere til både FF og til FFL. Vi hadde mye å by på og mange kort på hånden i vervingsarbeidet: FF med sitt solide arbeid for medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår og FFL som ivaretok medlemmenes faglige identitet og kunne tilby medlemmene mange fordeler i form av møter, kurs og medlemsblad. Mange

«Flere fagpolitiske foreninger har nå mistet såpass mange medlemmer at økonomien er prekær.»

av ELDBJØRG M.
SCHÖN
og VERA M. BERG

Lønn som fortjent?

Professorlønnene ved Nord universitet varierer mye. Men ansiennitet og kjønn ser ikke ut til å påvirke lønnene, skriver Thor-Erik Sandberg Hanssen og Finn Jørgensen.

LØNN: I disse lønnsforhandlings-tider er mange opptatt av egen og andres lønn. Dette gjelder også ansatte i universitets- og høyskole-sektoren. Det er derfor spennende å studere Forskerforbundets lønnsstatistikk som blant annet viser at gjennomsnittslønnen til professorer er høyest ved Norges Handelshøyskole (893 000 kr) og lavest ved Norges musikkhøgskole (746 000 kr). Statistikken synlig-

AV THOR-ERIK SANDBERG HANSSEN, førsteamanuensis og FINN JØRGENSEN, professor ved Handelshøgskolen, Nord universitet.

gjør godt lønnsforskjellene mellom institusjonene i sektoren, men forklarer i liten grad individuelle lønnsforskjeller innad i en institusjon; hvorfor har noen professorer høyere lønn enn andre?

Stort sprik i professorlønn

For å besvare spørsmålet har vi hentet ut lønnsstatistikk for de 148 professorene ved Nord universitet (NU). Her har vi også inkludert de 64 professorene i bistilling.

Tabell 1: Gjennomsnitt årslønn og standardavvik for professorer ved de enkelte fakultetene, Nord universitet i 2018

Fakultet	Antall professorer	Årslønn	Standardavvik
Fakultet for biovitenskap og akvakultur	12	857 000	103 847
Handelshøgskolen	37	835 000	122 000
Fakultet for samfunnsvitenskap	35	814 000	56 000
Fakultet for sykepleie og helsevitenskap	17	787 000	73 000
Fakultet for lærerutdanning og kunst- og kulturfag	47	770 000	77 000

Tabell 2: Resultater av regresjonsanalysen (Avhengig variabel: Årslønn 2018)

	Koeffisient	Signifikansnivå
Konstant	695 574	0,000
Personlige karakteristikk		
Ansiennitet (antall år ved NU)	847	0,285
Fulltidsansatt (1 = ja, 0 = nei)	68 326	0,000
Kjønn (1 = mann, 0 = kvinne)	10 666	0,543
Forskning		
Antall publiseringer i Scopus	1 622	0,001
Antall siteringer i Scopus	-38	0,001
Fakultet ^a		
HHN (1 = ansatt ved HHN, 0 = ikke ansatt ved HHN)	73 481	0,019
FBA (1 = ansatt ved FBA, 0 = ikke ansatt ved FBA)	77 750	0,053
FLU (1 = ansatt ved FLU, 0 = ikke ansatt ved FLU)	-4 383	0,890
FSV (1 = ansatt ved FSV, 0 = ikke ansatt ved FSV)	42 607	0,163
R² = 0,353, F - verdi: 6,54, N = 117		

^a Fakultet for sykepleie og helsevitenskap er «base-value». HHN = Handelshøgskolen, FBA = Fakultet for biovitenskap og akvakultur, FLU = Fakultet for lærerutdanning og kunst- og kulturfag, FSV = Fakultet for samfunnsvitenskap.

Deres lønn er omregnet til fulltidsstilling. I 2018 var gjennomsnittlig årslønn for professorene ved NU 806 000, med et spenn fra 619 000 kr til 1 080 000 kr. Årslønnen til den best betalte professoren ved NU er dermed ca. 75 prosent høyere enn årslønnen til den dårligst betalte. Når i tillegg standardavviket til professorenes årslønn er på 92 000 kr, ser vi at det er forholdsvis store lønnsforskjeller blant professorene ved NU.

Vi begynner med å se på variasjonen i årslønn mellom fakultetene. Gjennomsnittlig årslønn og standardavvik til professorene ved det enkelte fakultet er presentert i tabell 1. Der ser vi at gjennomsnittlig årslønn ved Fakultet for biovitenskap er nesten 90 000 kr høyere enn ved Fakultet for lærerutdanning. Når det gjelder lønnsforskjeller innad på det enkelte fakultet, ser vi at standardavviket (verdiene gjennomsnittlige avstand fra gjennomsnittet, red.anm.) er på 122 000 kr på Handelshøgskolen og 56 000 kr ved Fakultet for samfunnsvitenskap. Det er således forholdsvis store lønnsforskjeller både mellom fakultetene og innad på det enkelte fakultet.

Den store spredningen i lønn innad på det enkelte fakultet gjør det interessant å undersøke hvordan andre faktorer, utover fakultetstilhørighet, påvirker professorenes årslønn. Vi har derfor gjort en regresjonsanalyse for å forklare variasjon i årslønn. Resultatene er presenterte i tabell 2.

Kjønn og ansiennitet slår lite ut

Det fokuseres i den generelle lønnsdebatten ofte på kjønnsforskjeller, men ut fra våre data kan det ikke påvises at kjønn har noen signifikant innvirkning på årslønnen for professorer ved NU. Videre kunne man også forvente at antall års ansiennitet ved NU påvirker professorenes årslønn, men heller ikke denne mulige forklaringsfaktoren har noen statistisk signifikant innvirkning på deres årslønn. Derimot viser det seg at fulltidsansatte professorer ved NU har en årslønn som er nesten 70 000 kr høyere enn årslønnen til deltidsansatte professorer. Dette funnet er ikke urimelig all den tid fulltidsansatte professorer i større grad bidrar til fagmiljøets utvikling enn de som er deltidsansatte. Medlemmer av sistnevnte gruppe er ofte kun til stede på campus når de skal forelese.

Forskningsproduksjon teller

Professorenes forskningsmeritter er også noe man bør kunne forvente påvirker lønnen. Den største databasen for fagfellevurdert litteratur er Scopus, og det viser seg å være en positiv og statistisk signifikant sammenheng mellom årslønn og forskningsproduksjon. Utfra estimeringsresultatene kan det vises at forventet årslønn for en professor med 25 registreringer i Scopus er om lag 32 000 kr høyere enn for en professor med 5 registreringer i Scopus. Dette innebærer at produktive professorer kan forvente å ha en betraktelig høyere livslønn enn mindre produktive professorer. Noe overraskende finner vi at antall siteringer i Scopus har en negativ virkning på professorenes årslønn.

Mulige årsaker til dette kan være at NU verdsetter kvantitet høyere enn kvalitet, at siteringspraksisen varierer mye mellom ulike fagområder, og at modellen har utelatte forklaringsfaktorer. Vi har for eksempel ingen forklaringsfaktor for undervisningsinnsats. Hvis slik innsats vektlegges høyt ved lønnsfastsettelsen samtidig med at de som yter høy undervisningsinnsats, publiserer artikler som er lite siterte, kan en få slike utslag.

Konkurranse med privat sektor

Til slutt kan det nevnes at professorer ved Handelshøgskolen (HHN) og Fakultet for biovitenskap og akvakultur (FBA) har en årslønn som, når det korrigeres for de øvrige forklaringsvariablene, er

signifikant høyere enn årslønnen til professorer ved Fakultet for sykepleie og helsevitenskap (FSH). Forventet årslønn for professorene ved HHN og FBA er i overkant av 70 000 kr høyere enn for professorene ved FSH. Dette kan skyldes at professorer ved HHN og FBA i større grad enn professorer ved de andre fakultetene har flere alternative karrieremuligheter i privat sektor, der lønnsnivået generelt ligger høyere enn i offentlig sektor.

Trynetillegg og andre faktorer

Vår enkle modell, hvor vi har brukt ganske lett tilgjengelige mulige forklaringsfaktorer for lønn, forklarer omlag 35 prosent av variasjonene i professorenes årslønn ved NU. Det betyr at en rekke andre faktorer

også er med på å bestemme deres lønn. For det første kan det nevnes at vi kun har sett på publiseringer i Scopus. Andre publiseringer og prosjektarbeid kan også påvirke lønn. Det samme gjelder administrative oppgaver og ikke minst undervisningsinnsats. Vi har heller ikke tatt hensyn til fagforeningstilhørighet. Dessuten vil selvfølgelig det uobserverbare «trynetillegget» alltid være til stede ved lønnsfastsettelse til yrkesgrupper hvis samlede jobbinnsett er vanskelig å kvantifisere. Til tross for disse innvendingene mener vi at resultatene presentert her gir et verdifullt innblikk i lønnsfastsettelsen for professorer. At ansiennitet og kjønn ikke påvirker lønnen ved NU, vil nok mange tolke som om NU har et «moderne» lønnsystem.

Nye regler hindrer museumsforskning

Museene har fått mindre adgang til å søke om forskningsmidler. Museumsforbundet oppfordrer statsrådene Iselin Nybø og Trine Skei Grande til å se på saken.

MUSEUM: Den 10. april var det frist for å søke om forskningsmidler i Forskningsrådet. Under Det nasjonale museumsmøtet i Haugesund 3. april understreket blant annet kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande betydningen av å styrke forskningen i museene. Det satte vi veldig stor pris på! Museumsforbundet har satset mye på å styrke forskningen i museene de siste årene: med etablering av åpen tilgang-tidsskriftet Norsk museumstidsskrift, samarbeid med Universitetet i Bergen om etter- og videreutdanningskurs for å styrke forsknings- og skrivearbeidet samt flere kurs og seminarer gjennom vår fagseksjon for forskning. Vi har også utarbeidet et forslag til et forskningsprogram.

Forskerkompetansen har økt

Vi ser at dette har en positiv effekt. De siste årene har antallet ansatte med doktorgrad eller autorisasjon som førstekonservator NMF i museene økt. Det betyr at forskerkompetansen i museene øker, og museene og museumsansatte blir

AV LIV RAMSKJÆR,
generalsekretær i
Norges museums-
forbund

mer attraktive samarbeidspartnere for universitets- og høgskolesektoren. Humaniorameldingen kom også med positive signaler til ABM-sektoren (arkiv, bibliotek og museum). Forskningsrådet signaliserer i sine prioriteringer og programmer at de også gjerne vil ha økt implementering av humanistiske perspektiver i annen forskning. Dette har direktøren i Forskningsrådet John-Arne Røttingen også gjentatt i sammenhenger der humanister er til stede. Det er flott! Spørsmålet er bare om det er tomme ord uten vilje og handling.

Nye regler rammer museene

Utfordringen er at museenes muligheter til å delta i forskningsprosjekter det siste året kort fortalt er blitt innsnevret på grunn av implementeringen av et ESA-direktiv som skal hindre

kryss-subsidiering, samt en definisjon av forskningsinstitusjon der forskning må være en hovedvirksomhet. Alle de fem museene som var akkrediterte som forskningsinstitusjoner, måtte søke om akkreditering på nytt for å kunne søke om forskningsmidler fra Forskningsrådet. Tre av disse, Norsk folkemuseum, Teknisk Museum og HL-senteret – Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter, har foreløpig fått fornyet akkreditering sammen med Riksarkivet og Nasjonalbiblioteket. I tillegg har museene uten akkreditering mistet det halmstrået de har hatt for å kunne samarbeide med UH-sektoren om forskningsprosjekter. Reglene sier nå at man må være akkreditert som forskningsinstitusjon også for å kunne delta eller samarbeide med UH-sektoren i forskningssøknader. Den eneste måten museene kan delta i forskningsprosjekter på med denne tilnærmingen, er at de som søker, må løse dette ved at universitetene «kjøper FoU-tjenester» av museene. Dette gir ikke museene mulighet til å delta på like vilkår, og universitetene får også råderett over den forskningen de museumsansatte leverer. Dette er ikke noen god løsning for å få til godt samarbeid og utvikling av

forskningen i museumssektoren. For universitetene er dette heller ikke noen god måte å benytte museenes kunnskaper på når det gjelder å belyse de temaene de ønsker å undersøke.

Gode ideer stoppes

Da Museums-Norge møttes i Haugesund tidlig i april, satt noen på universitetet i Tromsø og Varanger museum i nord og klodde seg i hodet for å løse dette dilemmaet før Forskningsrådets frist. Det klarte de ikke, og måtte nøye seg med å nevne museet i søknaden. Det er trist, særlig siden prosjektet var bygget på medvirkning og kunnskapsgrunnlag fra museene. Det er synd at gode ideer om relevante problemstillinger stoppes av en ny og snevrere utlysningspraksis. Heldigvis klarte noen gode museums- og samarbeidsprosjekter å få midler i 2018 slik at de kan bli fyrttårn for å vise at også museer kan klare å drifte og bidra i forskningsfronten.

Norges museumsforbund håper at kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande og forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø kan se på saken og ta en prat med Forskningsrådet om dette slik at denne type barrierer kan unngås fremover.

«Det er synd at gode ideer om relevante problemstillinger stoppes av en ny og snevrere utlysningspraksis.»

Har faglærte lite kulturell kapital?

Det er på tide å avskaffe rangeringsterminologien i kunnskaps- og kulturfeltet, skriv forfatterane av innlegget.

DANNING OG UTDANNING: I nr. 5/2019 av Forskerforum blir mangelen på utdanningsmobilitet mellom samfunnsskissene tematisert. Ein brukar ord som høg og låg, øvre og nedre i omtalen av dei ulike samfunnslaga, og sjølv om det ikkje skal ligge noko kvalitativt rangerande i dette, trengst det temmeleg stor innsats for å tenke bort nivelleringa som ligg i ordbruken. I skjemaet «Det norske klassesamfunnet», som ei forskargruppe ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo (UiO) har laga, blir innbyggjarane klassifiserte etter mykje og lite økonomisk og kulturell kapital. Omgrepet *kulturell kapital* blir i denne samanhengen verken gjort greie for eller problematisert; økonomisk inntekt kan ein måle, men kva er kulturell kapital i norsk samheng, og korleis måler ein den?

Betrar lite kulturell kapital her at ein 1) generelt har lite kunnskap, eller at ein 2) har lite kunnskap av ein *spesiell type*? Det er forhåpentlegvis unødvendig å fortelje forskarane som har utforma skjemaet, og har plassert seg sjølv høgt i det, at faglærte har kunnskap? Då må vel årsaka til deira låge plassering vere at dei har lite kunnskap av ein *spesiell type*? Handlar dette om den typen kunnskap som blir undervist i utdanningar som akademikarar gjennomfører? Kan vi då lage eit anna skjema der vi rangerer folkesetnaden etter kor mykje eller lite yrkeskunnskap den har? Men kva informasjonsverdi har då denne grafen? Seier han ikkje berre at akademikarar har mest akademisk kunnskap?

Eller handlar dette om den bourdieuske, nedarva, tilsynelatende medfødde, kroppsleggjorte kulturelle kapitalen, skapt gjennom sosial overføring og synleg

gjennom veremåte, artikulasjon og smak? Men er dette for den rasjonelle – og forhåpentlegvis ujalet akademikaren – for ein verdifull kapital å rekne? Ja, for det er vel ingen av dei andre innplasserte yrkesgruppene som har vore med på å utforme dette skjemaet?

Hovudinnvendingane våre er likevel ikkje at rangeringa er unyttig, men at ho er skadeleg.

Relevant utdanna arbeidsstokk

For det første kan ho vere med på å forkudre balansen av ein samfunnsrelevant utdanna arbeidsstokk. Under tittelen «Vi trenger flere fagarbeidere» fortvilar kunnskaps- og integreringsminister Jan Tore Sanner over nedlatande haldningar og manglande respekt for yrkesfagutdanningane (Aftenposten, 1.2.2018). Forskargruppa ved UiO stiller seg i så måte i køen av desorienterte som vurderer yrkesfagutdanningane til eit andre- eller tredjerangs val.

Teori og praksis

Ein minst like dramatisk konsekvens handlar om forholdet mellom danning og utdanning. I det nærmast ikoniske essayet «Ein utdanna mann og eit dana menneske» (1992, i E.L. Dale (red.), *Pedagogisk filosofi*) insisterer Jon Hellesnes på ei heilskapleg og samfunnsorientert fagtilnærming. Ei absoluttering av fagverda dekkar til daglegverda som fagverda er situert i. *Scientisme* er å seie at treet *eigentleg* er ei samling elektriske partiklar. Men også det daglegverdslege synsperspektivet kan absolutterast. Dette kallar Hellesnes *naivitet*, og fungerer ideologisk og tildekkande gjennom «den kvardagstygnde måten å forstå verda tankelaust på (...)» (s. 84). Det er ein nær samheng mellom scientisme og naivitet, skriv han, men hans største uro er likevel retta mot ulike problematiske faglegverdslege posisjonar, der einsidige eller forvrengde oppfatningar av teorien skapar forståingar som verken gagnar kunnskapsutviklinga eller dei/det kunnskapen skal tene. «Ei utdanning som misser kontakten med daglegverda, det vil

seie med praksis og politikk, er ei utdanning som fremjar avdanning og naivitet» (s. 84).

Danning er at vi med eigen forståingshorisont går i hermeneutisk dialog med den eller det nye som skal forståast. Forståingshorisonten er altså provisorisk, fordi han stadig blir utvikla i møte med det nye. Stoppa den dialektiske vekselverknaden, blir forståingshorisonten ei fiksert referanseramme der visse måtar å forstå på, etablerer seg som det rette, og ein fell inn i ideologiske posisjonar.

Danning er å balansere vekselverknadstilhøvet mellom praksis og teori. Isolerer ein det åndelege frå det konkrete og teorien frå praksis, blir praksis overlata til «dei anonyme samfunnskraftene» og utviklinga blir «ei lagnadstung naturkraft som styrer våre liv» (Hellesnes, 1992, s. 89). Det handlar altså om å konstituere ein heilskap av delane ved til dømes å stille grunnleggjande spørsmål ved samfunnet som totalitet og på den måten overskride etablerte rasjonalitetar. Rangeringa frå forskargruppa ved UiO viser verken ei erkjenning av praksis som grunnlag for teori, eller ei forståing av samfunnet som totalitet.

Skulens reproduksjon

Bourdieu brukar omgrepet symbolsk makt om det å påføre andre ein bestemt definisjon av røyndomen og å få aksept for han (*Symbolsk makt*, 1996). Når den teoretisk-akademiserte kunnskapen får ein så sentral posisjon i obligatorisk skule, vil store elevmassar kjenne seg kunnskapskulturelt framandgjorde. Fram til borna er 15–16 år møter dei den såkalla allmennfaglege læringstradisjonen, som i obligatorisk opplæringsinstitusjon hovudsakleg betyr den akademiske kulturen – ikkje berre gjennom faga, men også gjennom utdanninga og språket til lærarane. Yrkesfagleg læringstradisjon og -kultur er nesten fråverande.

Det er neppe tilfeldig at det er kulturen, habitusen og intensjonane til dei som i skjemaet er

definerte som «overklasse» og «middelklasse», som er sterkast til stades i obligatorisk grunnskule. Mentaliteten viser seg også i utgreingar om framtidige kompetansebehov: «Det er nærliggende å tenke at verdien av utdanning for produktivitet først og fremst ligger i utviklingen av kognitive ferdigheter, det vil si evnen til å tenke, resonnerer, tilegne seg ny kunnskap og bruke den. Nyere forskning viser imidlertid at ikke-kognitive ferdigheter er minst like viktig for suksess i arbeidsmarkedet og på andre viktige områder i livet» (NOU 2018:2). Formuleringane her vitnar om ei dikotomisk, oppsplitta forståing av teoretisk og praktisk kunnskap, det Hellesnes ville kalla *halvdanning*.

Demokratisering av kunnskap

I utdanningsinstitusjonane er det mektige krefter som vil eliminere danninga, skriv Hellesnes. Ei rehabilitering av dannelsingsomgrepet er «ein føresetnad for å kunne plassere utdanningsspørsmålet i ein sømeleg samanheng» (Hellesnes, 1992, s. 102–103). Eit tiltak her er å utforme ein einskapsskule som inkluderer eit representativt utval av dei kunnskapane og metodane som finst i samfunnet, og som byggjer på innsiktene om vår heilskapelege måte å orientere og integrere oss i verda på (bl.a. Democracy and Education, Dewey, 1916). Vi trur at dette vil dempe utfordringar i samband med skulevegving, fråfall, aukande spesialundervisning og kunnskapskulturell immobilitet fordi potensiala hos elevane då kan resonnerer med eit breiare spekter av kunnskapar og metodar. Utdanningsvalet kan då takast, ikkje berre ut frå kunnskapskulturell tilhøyrse, men også ut frå individuelle disposisjonar. Alle elevar, også dei som blir karakteriserte som «skuleflinke», kan då møte eit rikare felt av kunnskapsformer, for å bli orienterte og kreative, og for å utvikle eit meir fullstendig og demokratisk fundament for si danning (jf. G. N. Hestholm, 2017).

Lat oss realisere eit dannelsingsomgrep som overskrider kunnskapsdikotomiane ved å anerkjenne at det er plass for alle kunnskapar i samfunnet. For det finst «sprenglærd toskeskap, og det finst folkeleg visdom» (Hellesnes 1992, s. 79), det vil seie at kulturell kapital – her forstått som danning – ikkje er knytt til den profesjonen ein måtte tilhøyre. Det er på tide å avskaffe rangeringsterminologien i kunnskaps- og kulturfeltet.

AV GRETHE NINA HESTHOLM, KJERSTI HOVLAND, ÅSHILD BERG BREKKHUS, ÅSE NORUNN NEDREBØ BRUVIK, GISLE HEIMLY, NJÅL VIDAR TRAAVIK, VALBORG KLØVE-GRAUE, ANN KARIN SANDAL, KRISTIN OPSUM HOLLINGSWORTH, alle tilsette ved praktisk pedagogisk utdanning for yrkesfaglærarar (PPU-Y), Høgskulen på Vestlandet

Forskning og etikk

Kan vitenskapen hjelpe oss med etikken? spør Lars Johan Materstvedt. Han svarer her på kronikken «Forskernes klimaansvar.»

FORSKNINGSETIKK: I Forskerforum nr. 5/2019 har Heidi Rapp Nilsen og Sigurd Hverven en kronikk som tar utgangspunkt i en kort passasje i min bok *Vitenskap, etikk og politikk* (Fagbokforlaget 2018).

FOTO: THOR NILSEN/NTNU

AV LARS JOHAN MATERSTVEDT, professor ved Institutt for filosofi og religionsvitenskap, NTNU

Ikke bare politikk

Rapp Nilsen og Hverven mener at noen av mine formuleringer, sammenholdt med enkelte utsagn i (den meget positive) boken til Kjetil Vikene i Forskerforum nr. 7/2018, «kan leses som om vitenskapelig forskning på klima kun sier noe om rene fakta, mens normative vurderinger gjøres av politikere».

Mulig det, om man fokuserer på disse passasjene. Men et gjennomgangstema i boken er at forskning er nært knyttet til så vel etikk som politikk – derfor dens treledede tittel. Således kan eksempelvis miljøetikk bidra med normative vurderinger. Rapp Nilsen og Hverven nevner selv miljøetikk, og skriver dessuten under avsnittet «Olje viktigere enn klima?» at denne problemstillingen «kan forstås ut ifra etisk egoisme, eventuelt nytteetikk». Det er en god måte å formulere kontrære hensyn på, og jeg drøfter kritisk både nytteetikk (utilitarisme) og etisk egoisme i kapitlet «Hva er etikk?» – der også følgende normative teorier gis samme «behandling»: Immanuel Kants pliktetikk (deontologi), etisk intuisjonisme, moralsk relativisme, dydsetikk og etisk altruisme.

Grunnforskning og oppdragsforskning

Kronikkforfatterne påpeker at «forskning foregår ikke i et verdimesig vakuum». Det kan synes selvsagt, men noen ganger er forskningens natur nettopp slik. I boken siterer jeg styreleder ved NTNU, den gang konsernsjef i Norsk Hydro, Svein Ric-

hard Brandtzæg som i en kronikk i Universitetsavisen skrev at kunnskap er «i utgangspunktet verdinøytralt, og det er vi – vår etikk, moral og verdier – som avgjør om det blir kunnskap i det gode tjeneste». Har han rett i det?

Både ja og nei, avhengig av om vi snakker om grunnforskning eller oppdragsforskning. Dette skillet, som ikke nevnes av Rapp Nilsen og Hverven, er viktig i kapitlet «Vitenskapens forhold til politikk». Et av mine eksempler er Albert Einstein, som etter sigende bemerket: «Grunnforskning er det jeg driver med når jeg ikke vet hva jeg driver med.» I så måte befant han seg i et verdimesig vakuum.

Det gjorde ikke atombombens far, Robert Oppenheimer. Han og fysikkkollegenes forskning dreide seg om å utvikle kjernevåpen som ledd i USAs og de allierte maktenes strategi for å vinne andre verdenskrig: et stjerneeksempel på politisk styrt oppdragsforskning.

Norsk våpenproduksjon

Brandtzægs «i utgangspunktet verdinøytralt» treffer i tilfellet Einstein, men bommer på Oppenheimer. Det er heller ikke treffende for norsk våpenutvikling, der både IKT-utdannede og sivilingeniører er nøkkelpersonell i denne typen oppdragsforskning. Lille Norge er en gigant innen våpenproduksjon; i 2008 var vi verdens fjerde største våpeneksportør.

Og de våpnene Norge lager, er imponerende produkter militært sett. En artikkel i *Teknisk Ukeblad* har tittelen «Norske våpen dreper best», der det fremheves at U.S.

Army er strålende fornøyd med en variant av Remote Weapon Stations (RWS), utviklet av Kongsberg, ettersom RWS blant annet «gir større dødelighet og flere drepte per ladning». Et annet eksempel er norske Joint Strike Missile (JSM), som er utviklet til kampflyet F-35. Norge har kjøpt 52 slike fly, og det internasjonale markedet for JSM er enormt.

I boken drøfter jeg norsk våpenproduksjon fra en etisk synsvinkel, og viser hvor komplekst temaet er. Mens mange er skeptiske eller helt avvisende til militær forskning, snur filosofen Kenneth Kemp det hele på hodet og argumenterer for at det finnes situasjoner der det er en forskers plikt som samfunnsborger å engasjere seg i militær forskning – og at det kan være etisk galt å ikke bedrive slik forskning. Og jeg ser norsk våpenproduksjon, samt Norges bombing under Libya-krigen, i lys av Kants teori om rettferdig krig og den såkalte doktrinen om den doble effekt.

Naturens egenverdi

Rapp Nilsen og Hverven skriver at «Materstvedt drøfter grundig dyrs moralske status i boka, herunder spørsmålet om dyrs egenverdi». Ja, i kapitlet «Forskningsetikk» tar jeg for meg spekteret fra Kant, som mener dyr har null egenverdi, til filosofen og vegetarianeren Tom Regan som argumenterer for at dyr bør tilkjennes omtrent samme rettigheter som mennesker. Rapp Nilsen og Hverven bemerker i neste setning: «Den øvrige naturens egenverdi er et tema vi mener også med fordel kunne vært tatt med i forbindelse med fossilt brennstoff og klimaendringene.»

Her erklærer jeg meg skyldig i nevnte unnlatesessynd. Imidlertid var det et tematisk bortvalg drevet frem av ønsket om at boken, som inneholder et vell av tematikker, ikke skulle «ese ut» enda mer. Som enhver lærebokforfatter vet, må man beherske begrensningens kunst – med de kutt som følger derav.

Ved NTNU har vi en egen ex.phil.-variant for studenter innen naturvitenskap og teknologi. Våren 2019 foreleste jeg for flere hundre av disse studentene på campus Gløshaugen, og temaet vår behandling av dyr vakte et voldsomt engasjement. Det har nok også sammenheng med at NTNUs nobelprisvinnere May-Britt Moser og Edvard Moser benytter rotter i sin forskning. Da jeg viste et bilde på storskjermen i auditoriet av en av deres laboratorierotter med noe som ligner sentralkabler drevet inn i hodeskallen, fikk det virkelig start på studentene!

Fra vitenskap til etikk?

Et annet tema som erfaringsmessig engasjerer nevnte studentgrupper sterkt, er hvorvidt vitenskapene kan hjelpe oss i etiske spørsmål. For å si det med et sentralt spørsmål i kronikken til Rapp Nilsen og Hverven, og som har en prominent plass i min bok, det som kalles «Humes problem» (etter den skotske filosofen David Hume): Kan vi slutte fra «er» til «bør»? – vitenskapene forteller oss hvordan verden er, men kan de også si noe om hvordan den bør være?

I nevnte ex.phil.-variant kobles dette blant annet til tematikken «Evolusjon og etikk», og involverer den kjente adferdszoologen og evolusjonsbiologen Richard Dawkins' klassiker *The Selfish Gene* (altså det egoistiske genet), samt synet til paleontologen og evolusjonsbiologen Stephen Jay Gould (som benekter at vitenskapen kan si oss noe om rett og galt).

Kampen mot vindmøller

«Det kan være en vanskelig øvelse å skille mellom 'er' og 'bør'», kommenterer Rapp Nilsen og Hverven, og gir eksempler. Og tilføyer: «Noe for øvrig Materstvedt tematiserer i kapitlet 'Kan vitenskapen svare på hva som er moralsk riktig?'»

Den pågående kampen mot vindmøller på Frøya illustrerer «øvelsens» vanskelighetsgrad. Det er slik at disse store vindmøllene er stygge å se på, ødelegger uberørt natur, er en fare for fuglelivet og lager støy, sier motstanderne – og derfor bør utbyggingsplanene skrotes. Men det følger ikke, for her er flere verdier (flere «bør») på kollisjonskurs, og det spesielle i denne saken er at begge sider i konflikten argumenterer for at deres løsninger vil være klima- og miljøvennlige.

«Kan vi slutte fra 'er' til 'bør'? – vitenskapene forteller oss hvordan verden er, men kan de også si noe om hvordan den bør være?»

Fra undervisning til egenlæring

Studentene har et betydelig potensial for egenlæring som utløses straks de frigjøres fra krampaktige forelesninger og eksamenspress, skriver forfatterne av innlegget.

UTDANNING: Universitetsbyråkrater er opptatt av «undervisningskvalitet» med all oppmerksomhet på foreleseren; pensum skal leveres uten tanke på studentenes læring. Forelesningen er den dominerende undervisningsform som forfektes og forsvares, den skal bare «forbedres».

Den amerikanske pedagogen John Holt sa det slik: «Den største hindring for læring er en lærer som prater» (vår oversettelse). Nobelprisvinner i fysikk Carl Wieman mener at forelesningen er en undervisningsform som kan sammenlignes med helbredelse ved årelating. I Norge ble årelating brukt til midten av forrige århundre. Videoforelesning er blitt vår tids digitale snepert (et instrument brukt ved årelating, red.anm.).

Læring av erfaring

John Archibald Wheeler bemerket: «Vi vet alle at den egentlige grunnen til at universitetene har studenter, er for å utdanne profesorene.» (Vår oversettelse.) Dette er noe alle lærere alltid har visst; man lærer best ved å undervise.

Dette enkle prinsippet ligger til grunn for «Feynman-teknikken», navngitt etter fysikeren Richard P. Feynman: Enhver lærer bør ha som mål å gi ny innsikt eller nye ferdigheter til sine studenter og seg selv, uten tanke for sine egne prestasjoner. Richard Feynman poengterte også forskjellen mellom å vite navnet på noe og å kunne noe ... Albert Einstein sa: «Enhver tosk kan vite. Poenget er å forstå.» (Vår oversettelse.)

De fleste sverger til pedagogikk. Begrepet kommer fra det greske ordet paidagogos: slaven som ledet

AV ERLING NARDO DAHL, EINAR N. STRØMMEN og TOR G. SYVERTSEN, professor emeriti, Institutt for konstruksjonsteknikk, NTNU

barn til skolen. Ved universitetene er studentene voksne mennesker. Der vil kanskje andragogikk være mer anvendelig ...?

Australierne Stewart Hase og Chris Kenyon akademiserte en alternativ læringsform med begrepet heutagogikk; det vil si selvdreven læring (Heutagogy: A Child of Complexity Theory). Studenten står da sentralt i egen læring; tanken er at læring skal oppstå som resultat av egne erfaringer. En innføring finnes i SlideShare.

Autodidakter har brukt heutagogikk i århundrer. Ludwig von Mises bemerket: «Kunnskapen til mange selvlærte mennesker overgår i rikt monn de som har doktorgrad, master- eller bachelorgrad fra de fremste universiteter.» (Vår oversettelse.) Mange banebrytende oppfinnelser og oppdagelser er gjort av selvlærte vitenskapsmenn og -kvinner. Også i dag er de fleste doktorgradsarbeider resultatet av selvlæring.

Studentene underviste selv

Doktorgradskurset «Reologi og ikke-Newtonske fluider» ved NTNU er et eksempel på hvordan det kan gå når professorer prøver noe nytt.

Reologi er læren om deformasjonsegenskapene til faste og flytende stoffer. Emnet betraktes som krevende. Det har fulgt et tradisjonelt opplegg, med ukentlige forelesninger, øvingsoppgaver og skriftlig eksamen. Det har vært

undervist ved Institutt for konstruksjonsteknikk, NTNU i flere tiår.

Sommeren 2014 falt professoren ned fra en stige og pådro seg en alvorlig ryggskade da han skulle male huset hjemme hos seg selv. Ute av stand til å holde forelesninger ba han en kollega om hjelp. Å overta et doktorgradskurs på kort varsel er en betydelig utfordring. Uten henblikk på administrativt byråkrati valgte de å forsøke et nytt opplegg basert på heutagogiske prinsipper der begge kunne bidra.

Men det holder ikke å gi studentene en pensumliste og be dem om å lære selv. Inspirert av Feynman ble det i løpet av semesteret arrangert tre samlinger, hvor studentene hadde hver sin undervisningsoppgave med emnene:

- Reologiens historie
- De viktigste reologi-modellene
- Reologi anvendt på eget forskningsfelt

Ved hver samling underviste studentene hverandre, gjerne ved hjelp av PowerPoint eller annen presentasjonsteknikk. Før siste samling samlet de studentenes bidrag i et kompendium, et skriftlig bevis på hva de hadde prestert i løpet av kurset.

Masterstudent på ph.d.-kurs

Erfaringen fra en femårsperiode har vært overveldende; ikke bare har studentenes forelesninger vært utmerket undervisning, men mange har blitt inspirert til å utforske nye emner langt utover «pensum». Noen har lært seg nye skrive- og formidlingsteknikker, noe som i det lange løp godt kan bli minst like nyttig som reologi i deres videre karriere.

Kursets nettsted fra høsten 2018 kan gi et innblikk i opplegget ...

En av studentene i 2016 arbeidet

med en doktorgrad ved NTNU samtidig som han arbeidet i et oljeboringsselskap i Stavanger. Han kunne ikke være til

stede under alle presentasjonene. I stedet leverte han sin undervisning i form av en videopresentasjon som nå er tilgjengelig på YouTube.

Det første året (2014) hadde en masterstudent på utveksling fra Østerrike fått avslag på søknaden om å ta kurset. Studieadministrasjonens begrunnelse var at en masterstudent ikke kan ta doktorgradskurs.

Studenten var svært motivert, så vi lot han følge kurset som han gjennomførte på en meget overbevisende måte. Vi laget en kursbekreftelse som han kunne ta med seg hjem. Hans kompendium «Rheology in Polymer Processing» demonstrerer tydelig at han ikke tok skade av å ta et doktorgradskurs.

Hans interesse for reologi endte ikke etter at han hadde fullført kurs. Våren etter fikk vi en e-post hvor han fortalte at kurset hadde vært så inspirerende at han hadde laget en ny, forbedret utgave av kompendiet sitt.

Krampaktige forelesninger

Fem år med heutagogikk i reologien har overbevist oss om at studentene har et betydelig potensial for egenlæring som utløses straks de frigjøres fra krampaktige forelesninger og eksamenspress. Arbeidet med å lage presentasjoner for andre utløser et aspekt av læreprosessen som representerer et fysisk objekt (Verden 2 i Karl Poppers teori om tre verdener); det forsterker virkningen av tilbakemelding i læringen. Eller for å si det med Richard Feynman: «Det jeg ikke kan skape, kan jeg heller ikke forstå.» (Vår oversettelse.)

Ideen er enkel: Ved å undervise lærer du, slik Seneca (4 f.Kr.–65 e.Kr.) påpekte allerede for to tusen år siden: Docendo discimus.

«Ikke bare har studentenes forelesninger vært utmerket undervisning, men mange har blitt inspirert til å utforske nye emner langt utover 'pensum'.»

Paris-senteret i klimaskvis

Det norske universitetssenteret i Paris krever over tusen flyreiser årlig. Tiden er overmoden for å revurdere profilen, skriver Bjarne Rogan, tidligere leder for senteret.

KLIMA: Det norske universitetssenteret i Paris er inne i sitt 22. år. Som de fleste vel vet, dekker det HumSam-feltet, med et visst grensesnitt mot andre fakulteter.

Temaet er flyreiser. Men først noen go'ord: Senteret organiserer et høyt antall seminarer og konferanser, en god del av dem lagt opp som ph.d.-kurs for stipendiater fra norske universiteter. Konferansene og kursene varer gjerne to til to og en halv dag, enkelte ganger litt lenger. De norske stipendiatene får gjerne et par-tre keynote-forelesninger av norske, franske og andre utenlandske forskere, de presenterer temaer og problemstillinger knyttet til avhandlingsarbeidet, og de får innleggene kommentert. I tillegg organiserer senteret noen stipend- og utvekslingsordninger av litt lengre varighet.

Mottar 500 forskere årlig

Det er ingen ting å utsette på aktivitetsnivået. Senteret går så det kvinner, der det ligger midt i smørøyet av det akademiske Paris. Det mottar årlig drøyt 500 forskere fra Norge, yngre så vel som eldre – fra Tromsø i nord til Agder i sør. Og det er veldrevet administrativt sett. Senterets virksomhet er et ledd i universitetenes internasjonaliseringsbestrebelse, og det inngår i en viss utstrekning i ph.d.-oppleggene. Paris-senteret er det norske utlandssenteret som er kommet klart best ut av tidligere evalueringsrunder, ikke minst på grunn av det høye antallet ph.d.-kurs og konferanser.

Så langt burde alt være vel og bra. Jeg har argumentert i mange sammenhenger for at kurs og spesielt lengre opphold ved våre

FOTO: UIO

AV BJARNE ROGAN, professor emeritus, Universitetet i Oslo. Senterleder i Paris 1999–2002 og 2010–2016

utlandssentre burde inngå som en obligatorisk del av skoleringsdelen i ph.d.-oppleggene. Alle ansvarlige har nikket samtykkende til den tanken, uten at det (meg bekjent) hittil er lagt inn noe slikt krav i de hjemlige ph.d.-reglementene.

Jeg har selv vært ansvarlig – eller medskyldig, om man vil – for opplegget i Paris, spesielt slik det ble innrettet fra 2010, med den høyt oppdrevne kurs- og konferansevirksomheten og nye stipendordninger. Likevel mener jeg i dag at det er verdt å stoppe opp et øyeblikk og tenke gjennom profilen for virksomheten.

Paris som påskudd

Fem hundre besøkende, mange med tilslutningsreiser, betyr godt over ett tusen flyreiser i året. Er konferanseaktiviteten verdt det betydelige CO₂-utslippet som disse flyturene representerer? Mange av disse ph.d.-kursene har gode opplegg og bra faglig innhold. Andre er mer lik vanlige konferanser, der Paris kanskje er et påskudd mer enn en nødvendighet. Det dreier seg jo om kortvarige konferanser, hvor deltakerne tross gode introduksjoner sitter igjen med nokså overflatiske kunnskaper om de akademiske, faglige og forskningsmessige rammene i Paris og Frankrike mer generelt.

Etter min mening har mange av kursene og konferansene en relativt svak kontakthflate mot fransk og internasjonal forskning. Mange av dem kunne nesten like gjerne

ha foregått hjemme i Norge, med inviterte gjesteforelesere utenfra. Jeg er godt kjent med motargumentene: I Paris kan norske (unge) forskere lettere møte internasjonale størrelser, og senterets plassering ved Maison des Sciences de l'Homme gir ekstra uttelling med hensyn til kontakter. Men jeg vet ikke helt om det holder: Franske doktorander er nesten aldri med på konferansene, noe som primært skyldes den enorme forskjellen i status mellom doktoranden og professoren, i et akademisk hierarki og ut fra en elitistisk tenkning som vi har vanskelig for å forestille oss i Norge. Med enkelte gode unntak blir også møtene med franske seniorforskere svært korte. De har jo sin hverdag å ivareta på campus (eller aller helst hjemmel!). Interaksjonen med franske forskere vil etter min oppfatning bli minst like god om de ble invitert til Norge, samtidig som mange internasjonale forskere synes det er vel så eksotisk å komme til norske universitetsbyer.

Færre, men lengre kurs?

Jeg vil oppfordre senterets styre til å drøfte om tiden ikke er (over)moden for en omlegging av profilen, i retning av en virksomhet som ikke fordrer et tusentall flyreiser årlig.

Om jeg kan være så frimodig å bedrive litt høytenkning: Hva med færre, men lengre kurs? La de beste ph.d.-oppleggene fortsette, men fortrinnsvis strekkes litt lenger ut i tid, for eksempel som ukeskurs. Og dropp de kursene som like gjerne kan avvikles hjemme. Det vil gi et mer solid faglig utbytte i Paris og færre flyreiser.

Kanskje bør man også legge om stipendordningen for norske

ph.d.-er. Varigheten av stipendene kan eksempelvis utvides fra en eller et par måneder til tre-fire måneder, eventuelt ett semester. Kanskje vanskeligere å få til innenfor normert tid, men sikkert ikke umulig. Dessuten kan det være et godt tilbud til postdoktorene. Også det gir anledning til større fordypning og et nærere forhold til fransk academia. Og litt færre stipend gir jo også færre flyreiser. Innenfor dagens budsjettamme bør alt dette la seg realisere. Gevinsten vil være et langt mindre CO₂-avtrykk og bedre anledning til fordypning.

«Er konferanseaktiviteten verdt det betydelige CO₂-utslippet som disse flyturene representerer?»

Bidrag til bedre fremtid

«S'il n'y a rien de cassé, il n'y a rien à réparer», lyder et fransk ordspråk. Eller som det heter på et *lingua franca* som vi av praktiske grunner må bruke på de fleste kursene i Paris: «If it ain't broke, don't fix it.» Men nei, det er ikke nødvendigvis slik lenger, selv for en velfungerende enhet som Paris-senteret. Det pragmatiske argumentet er at det kanskje ikke er så lenge før universitetenes klimaregnskaper vil tvinge frem slike løsninger – om ikke klimaskatter eller liknende tiltak setter en stopper for hele virksomheten. Det etiske argumentet er at en slik omlegging kan være et ørlite bidrag til en bedre fremtid.

«Senteret går så det kvinner, der det ligger midt i smørøyet av det akademiske Paris.»

«Saken er at jeg elsker Dem»

Dette biletet frå seint på 1800-talet er teke i Victoriahuset på Tøyen i Oslo. Denne bygninga stod ferdig i 1876 og har namnet etter hovudattraksjonen i det midtre rommet: Victoria-nøkkerosa, som òg vert kalla Victoria-vasslilja. Biletet tilhøyrer Oslo museum, og ifølgje arkivteksten er to av personane professor Frederik Christian Schübeler og gartnar Schultz.

Victoria-vasslilja held naturleg til i Amazonas, og er ei av plantene i verda som veks raskast: Eit blad kan auke diameteren med 35 cm på eitt døgn. Diameteren kan verte opp til halvannen meter, og på nettet finst mange foto som viser at blada kan bere eit barn.

Det finst to artar av desse kjempenøkkerosene, og dei er svært like: *Victoria cruziana*, som i dag veks i Victoriahuset, og *Victoria amazonica*, som før vart kalla *Victoria regia*. Johan Borgen skal ha æra for at det sistnemnde namnet har festa seg mest i Noreg. I novella *Victoria Regia* skildrar han eit ladd møte mellom to ukjende i Victoriahuset, og replikkar som den i overskrifta førekjem.

Sjølve bløminga er ein attraksjon, for ho varar eksklusivt nok berre i to netter, og blomen held seg lukka dagen i mellom. Ifølgje nettsidene til Naturhistorisk museum er blomen kritkvit den fyrste natta, og stadig mørkare rosa den andre natta. Sjølv om Victoria-vasslilja blømer kvart år, er det i novella lagt stor vekt på ho blømer berre kvart fjerde år. Borgen verkar ikkje framand for tanken at om lag slik kan det vere for mennesket òg.

Foto: ukjent/Oslo Museum

Hjernekraftprisen 2019

Send inn ditt bidrag til Hjernekraftprisen 2019! Frist for innsending av bidrag er mandag 2. september. Prisen er en formidlingspris og alle medlemmer kan sende inn bidrag uavhengig av stilling og arbeidssted. Prisen er på til sammen 200 000 kr. og tildeles én eller flere vinnere.

Formålet med Hjernekraftprisen er å synliggjøre hvilken rolle forsknings- og utviklingsarbeid har i samfunnet og hvilken viktig jobb våre medlemmer gjør på mange områder. Bidraget skal være en fortelling om hvorfor forskning og utviklingsarbeid (FoU) er viktig og hvilken betydning det har for samfunnet.

Bidrag kan formuleres i ulike sjangre og medier; i form av en kronikk, et essay, en video, i bilder, eller på andre måter som er egnet til å få frem betydningen av FoU-aktivitet.

Frykter underfinansiert lærerutdanning

Et hovedtema på årets lærerutdanningskonferanse 7. mai var hvorvidt institusjonene har de ressursene som kreves for å realisere regjeringens høye ambisjoner for lærerutdanningen. De politiske føringene for lærerutdanningen er tydelige og gode, mente Morten Ørbeck, dekan ved Fakultet for lærerutdanning og pedagogikk ved Høgskolen i Innlandet, men hva med rammebetingelsene for å realisere de ambisiøse forventningene?

– Overgangen til den nye mastergradsutdanningen er ressurskrevende. Hvis ikke finansieringen av lærerutdanningene bedres, vil det gå ut over oppfølgingen av lærerstudentene, sa Morten Ørbeck.

Forskerforbundets leder Guro Elisabeth Lind delte Ørbecks bekymring.

– Regjeringen har store ambisjoner for lærerutdanningene, men disse ambisjonene er ikke fulgt opp i statsbudsjettene de selv legger frem, sa Lind på konferansen.

– Viktig tilleggsbevilgning til Veterinærinstituttet

Regjeringen kom med en tilleggsbevilgning på 30 mill. kroner til Veterinærinstituttet da revidert nasjonalbudsjett for 2019 ble lagt frem 14. mai.

– Dette er en kjærkommen bevilgning, da det er svært viktig å opprettholde Veterinærinstituttets regionale nærvær i Tromsø, Harstad, Trondheim, Bergen og Sandnes, sier Forskerforbundets leder Guro Elisabeth Lind i en kommentar. Forskerforbundet har engasjert seg sterkt for å sikre den faglige aktiviteten ved Veterinærinstituttet og Veterinærhøgskolen i forbindelse med den ressurskrevende flyttingen til Ås.

– Disse midlene skal blant annet gå til nye lokaler og obduksjonssal på Holt i Tromsø, til å opprettholde regional tilstedeværelse og til å dekke ekstraordinære kostnader. Vi er likevel usikre på hvordan tilleggsbevilgningen påvirker den pågående omstillingen av instituttet, og vil følge saken tett fremover, poengterer Lind.

Revidert budsjett: Vitenarkiv og momsfrist

Forskerforbundet er fornøyd med at regjeringen i revidert nasjonalbudsjett avsetter 10,4 mill. kroner til utvikling av Nasjonalt Vitenarkiv (NVA), et arkiv for deponering av vitenskapelige artikler og forskningsdata. Etablering av et slikt arkiv er et nødvendig tiltak i en ressurs- og kostnadskrevende omlegging til åpen forskning, og vi har foreslått dette i tidligere budsjettinnspill.

Det er også positivt at regjeringen vil fjerne merverdiavgift på 25 % på e-bøker og strømtenester fra 1. juli 2019. Det som fortsatt gjenstår er å innføre tilsvarende momsfrist ved frikjøp av enkeltartikler (APC – article processing charge). Norsk forskning er inne i en overgangsfase, som innbefatter endring av betalingsmodell for

vitenskapelig publisering (fra betaling for å lese til betaling for å publisere). Moms på APC utgjør en vesentlig merkostnad som vil forsinke overgangen til åpen tilgang.

Høyere utdanning blir gradvis grønnere

Norske universiteter og høyskoler er i en omfattende prosess for å bidra til det grønne skiftet, både i innhold og utforming av institusjonene. Dette kommer frem i «Tilstandsrapport for høyere utdanning 2019», som Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku) og Kunnskapsdepartementet presenterte 8. mai.

– Det er viktig at kunnskapsinstitusjoner går foran med å leve som de lærer. Det gjelder i alt fra forskningsprioriteringer til beslutninger om bygg og innkjøp, reisevirksomhet og etablering av grøntarealer som bidrar til det biologiske mangfoldet, sier forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø (V). Statsråden mener universiteter og høyskoler bør synliggjøre, systematisere og forsterke det arbeidet som allerede er i gang.

Nytt fra Hovedstyret

På Hovedstyrets møte 6. mai ble Forskerforbundets studentutvalg 2019–2020 formelt oppnevnt, med Caroline Erviksæter fra Høgskulen i Volda som leder. Studentutvalget hadde sitt første møte 29. mai.

Hovedstyret oppnevnte også et økonomiutvalg i tråd med vedtak i representantskapet 2018. Økonomiutvalget, som skal se nærmere på forbundets økonomiske struktur, ledes av Ann Cecilie Bergene (Utdanningsforbundet). Øvrige medlemmer er Kari Alver (Folkehelsetinstituttet), Frøystein Gjesdal (NHH) og Ole Gjølberg (NMBU). Fra sekretariatet deltar økonomiansvarlig Marit Sletner og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen.

Fakta om Forskerforbundet

- **Forskerforbundet** er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- **Forskerforbundet** har snart 23 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- **Forskerforbundet** arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

- Forskerforbundet arrangerer følgende tillitsvalgtkurs i juni 2019:
 - 11.–12. juni: Sektorseminar for lokallag ved arkiv, bibliotek og museum (Utstein kloster)
 - 12. juni: Kurs i administrativt lokallagsarbeid (Oslo)
 - 18.–19. juni: Kurs om hersketeknikker (Ålesund)
 - 19.–20. juni: Kurs i stressmestring (Ålesund)
- Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på forskerforbundet.no/kurs.

Verv en kollega

Kjenner du noen som kan bli medlem i Forskerforbundet? Verv en kollega i dag og få vervepoeng som kan tas ut i form av gavekort. Jo flere du verver, jo mer får du i premie: 500 kr. for ett nytt medlem, 1 500 kr. for to, og deretter 500 kr. for hvert ekstra medlem du verver. På Min side finner du oversikt over dine vervinger og din poengsaldo.

**FORSKER
FORBUNDET**

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker

@forskerforbund

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2019–2021: Guro Elisabeth Lind, Oslo universitetssykehus (leder), Kristin Dæhli, NTNU (nestleder), Ellen Karoline Dahl, UiT Norges arktiske universitet, Sebastian Eiter, NIBIO, Brita Haugum, Akershus universitetssykehus, Belinda Eikås Skjæstad, Universitetet i Oslo, Steinar Vagstad, Universitetet i Bergen, Lena Marie Kjøbli, NMBU (1. vara) Berit Bratholm, Universitetet i Sørøst-Norge (2. vara), Brynjar Kulset, Nasjonalbiblioteket (3. vara). **SEKRETARIATET: Generalsekretær:** Hilde Gunn Avløyp.

Stab: Kommunikasjonsleder Lars Kolltveit. **Arbeidslivsavdelingen:** avdelingssjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård spesialrådgiver Kari Folkenborg, spesialrådgiver Jon Wikene Iddeng, forhandlingsjef Jorunn Solgaard, seniorrådgiver Andreas Christensen, spesialrådgiver Lene Ståhl, seniorrådgiver Vegard Thorbjørnsen, fagsjef/advokat Ann Turid Opstad, advokat Christoffer Hjelde, advokat Stine Nordgren Johannessen, advokat Eirik Kollerøy, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen. **Organisasjonsavdelingen:** organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, rådgiver Nina Fjeld, seniorrådgiver Synne Freberg, rådgiver Brit Helen Hesselberg, informasjonsleder Unn Rognmo, seniorrådgiver Renate Storli. **Administrasjonsavdelingen:** administrasjonssjef Birgitte Olafsen, fagansvarlig HR og administrasjon Kjetil Tønseth Mørk, arkivleder Kristine K. Brox, seniorrådgiver Aina Nilsen, konsulent Marit Sømmer, IT-konsulent Øyvind Åsebøstøl, økonomiansvarlig Marit Sletner, økonomikonsulent Karin Haug, personal- og økonomikonsulent Elisabeth Johansen, økonomikonsulent Rita Kvæl fagansvarlig medlemservice Linda Pettersson, konsulent Hans Askildsen, seniorkonsulent Inger Marie Højfeldt, konsulent Tore Sandnes, seniorkonsulent Ane Rinnaas Skuseth.

Urimelig av Nav

AV HILDE GUNN
AVLØYP,
generalsekretær i
Forskerforbundet

I denne spalten vil jeg ta opp en tilsynelatende liten, men svært viktig sak for dem som blir rammet. Det har seg nemlig slik at stipendiater ikke har rett på dagpenger om deres midlertidige stipendiatkontrakt går ut og de vil fullføre avhandlingen på fritiden. Det spiller ingen rolle om man kan dokumentere at man er aktivt arbeidssøkende på dagtid, og at det kun er snakk om svært begrenset tid før avhandlingen er ferdigstilt. De får rett og slett ikke muligheten til å motta dagpenger og samtidig ferdigstille avhandlingen på fritiden.

Årsaken er at Nav anser det å fullføre doktoravhandlingen som utdanning. Konsekvensen er at arbeidsledige doktorgradskandidater må

stanse alt arbeid med slutføringen av avhandlingen, frasi seg videre veiledning og plassen på forskerutdanningsprogrammet for å gjøre krav på dagpenger.

Forskerforbundet mener dette er urimelig. Doktorgradskandidater som kun har en kort periode igjen av sitt avhandlingsløp, må likebehandles med andre som har mistet jobben og lønnsinntekten. Å miste lønnsinntekten og samtidig ikke ha mulighet for å motta dagpenger betyr i prinsippet at kandidaten må velge mellom å ikke ha noen form for inntekt ved fullføring av doktorgraden eller å gi opp å fullføre avhandlingen. For voksne mennesker er det ikke en reell mulighet å klare seg uten lønn eller annen livsoppholdsyttelse.

Denne diskrimineringen har vedvart over tid, og Forskerforbundet har hatt møte med politisk ledelse i Arbeids- og sosialdepartementet for å

«Doktorgradskandidater som kun har en kort periode igjen av sitt avhandlingsløp, må likebehandles med andre som har mistet jobben og lønnsinntekten.»

diskutere en mulig løsning. Vi har også hatt dialog med Kunnskapsdepartementet og Universitets- og høgskolerådet. Samfunnet har bidratt til det lange utdannings- og kvalifiseringsløpet som kandidaten har vært gjennom for å tre inn i en forskerkarriere, og det må være en samfunnsinteresse å få fullført

doktorgradløpet slik at kunnskapen og forskningsarbeidet som er lagt inn, kan komme til nytte.

Vi forstår det slik at alle i prinsippet deler synet på kjernen i denne saken, men at det mangler informasjon om konkret hvor mange dette gjelder, før Arbeids- og sosialdepartementet vil vurdere dagens praksis. Hvor stort er egentlig omfanget?

Spørsmålet om en oversikt over hvor mange personer som risikerer å havne i et økonomisk utføre mellom lønnsarbeid og rett til dagpenger, bør være mulig å løse. Institusjonene bør ha en oversikt over hvem av stipendiatene som har levert avhandlingen til bedømmelse når kontrakten utløper, og hvem som ikke har det. Om de ikke har en slik oversikt, bør den snarest etableres. Dette synes å være det største hinderet for fornyet dialog med Arbeids- og sosialdepartementet om en endring i regelverket, slik at arbeidsledige doktorgradskandidater ikke lenger diskrimineres, men kan motta dagpenger uten å måtte gi opp å fullføre avhandlingen.

Faste innlegg fra generalsekretær **Hilde Gunn Avløyp**, administrasjonssjef Birgitte Olafsen, avdelingssjef Bjørn T. Berg og organisasjonssjef Joar Flynn Jensen

Klima for kontorlandskap?

AV STEINAR
VAGSTAD, styre-
medlem i Forsker-
forbundet

Staten pressar på for å redusere arealbruken i statlege verksemdar, og «på golvet» merkar vi eit stadig sterkare press for å offe cellekontora til fordel for såkalla aktivitetsbaserte arbeidsplassar når ein rehabiliterer eller byggjer nytt.

Statsbyggs norm på 23 kvadratmeter brutto per tilsett gir oss enten ei eller anna form for kontorlandskap, eller cellekontor på seks til åtte kvadratmeter. Ingen av delane fungerer veldig godt for folk som har hyppige møte med studentar eller andre på kontoret sitt, eller som er avhengige av å ha bøker eller anna materiale rundt seg for å få gjort jobben. Viss folk først skal ha faste arbeidsplassar, er det lite areal å vinne på å rive skiljeveggane. Skal ein ha

«armslag» på jobben, er det i grunnen berre éin ting som nyttar: underkapasitet og «free seating». Då kan ein til gjengjeld spare mange kvadratmeter – for eksempel ned til Statsbygg-norma – og likevel ha plass til å gjere jobben. Det er dette som er planen for det nye regjeringsskvartalet.

Det er fleire grunnar til at staten står såpass hardt på for å knipe inn på arealbruken. Rundt ein tittel av kostnadene i staten er knytt til arealbruk, så viss vi kan redusere arealbruken, vil også kostnadene gå ned. I «Områdegjennomgang – Bygge- og eiendomspolitikken i statlig sivil sektor», bestilt av Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet, foreslår Capgemini Invent å legge alle dei gamle universiteta sine eigedommar inn under Statsbygg. Ved å passe på at dagens litt eigenrådige universitet ikkje bruker meir areal enn det Statsbygg bestemmer, vil ein i 2030 kunne spare 12–18 prosent av arealkostnadene. Dette høyrer jo fint ut, men når areal utgjer ein tittel av samla kostnader, vil det berre utgjere 1,2–1,8 prosent av totalkostnadene. Dette er sjølvsagt også masse pengar, men før ein bokfører det som gevinst, må ein forvise seg om at det ikkje går ut over noko vi også bryr oss om. Det finst omfattande forskning på korleis ulike utformingar av kontorarbeidsplassar påverkar mellom anna helse, trivsel og produktivitet. Kortversjonen er at aktivitetsbaserte arbeidsplassar på lite areal gjev høgare sjukefråvær, nedsett trivsel og lågare produktivitet, i eit omfang som får kostnadsreduksjonar på under to prosent til å framstå som puslete.

Ei anna sak som opptar dei fleste om dagen, er klimaet. Mesteparten av diskusjonen har dreia seg om flyreiser, men ein skal vere klar over at ein langt større del av klimafotavtrykket er knytt til arealbruk. Viss vi

skal ta eit tak for klimaet (og det skal vi jo) og basere oss på å kutte sjølve i staden for å kompensere for eigne klimagassutslepp ved å kjøpe kvoter (og det er det mange som meiner, jf. diskusjonen i På Høyden no i mai), er det vanskeleg å sjå for seg korleis vi skal kunne

«Aktivitetsbaserte arbeidsplassar på lite areal gjev høgare sjukefråvær, nedsett trivsel og lågare produktivitet.»

bli klimanøytrale utan å måtte få det trongare på jobben. Veldig mykje trongare. For min del er dette greitt viss det er del av den større dugnaden som trengst for å redde klimaet. Men det er store sjansar for at det berre blir eit politisk korrekt slag i lufta. I 2030 har vi kanskje nesten slutta å fly og har det veldig trongt på jobben. Men det er store sjansar for at vi framleis flyr ofte og langt på fritida, og det skulle ikkje forundre meg om vi er minst like lite arealeffektive i privatlivet som i dag. Det er fare for at misforståtte klimaomsyn får oss til å godta kontorlandskap, utan at klimaet legg nemneverdig merke til det.

Løysinga? Globale problem krev kollektive løysingar. EUs kvotesystem er ei slik kollektiv løysing. Støtt opp om denne ved å kjøpe klimakvoter. Det svir mindre og gagnar klimaet meir.

Balansekunst

Klokken er blitt 14 på Riksmeklerens kontor i Grensen 3 i Oslo, fredag den 24. mai. Fjorten timer på overtid er partene endelig enige om årets lønnsoppgjør i staten, etter 28 timers sammenhengende mekling. I et overfylt møterom med altfor dårlig luft sitter Unios forhandlingsutvalg og finleser protokollen før godkjenning. Stemningen rundt bordet er lettet. Lønnsforhandlinger er balansekunst. Rundt Unio-bordet i Grensen 3 sitter representanter for tretten fagforbund med til dels ulike interesser. Alle har rett på å bli hørt. Rundt bordet i møtene med Riksmekleren sitter representanter for samtlige ansattgrupper i staten. Vår lojalitet ligger hos våre medlemmer, utdanningsgruppene som er organisert i Unio. Men skal vi få gjennomslag for våre krav, er vi helt avhengige av et tett og godt samarbeid med LO og YS, som vi deler hovedtariffavtale med. Også hos Riksmekleren er det kjøttvekta som teller.

Som forhandlingsleder for Unio stat er min jobb å balansere hensynet til ulike grupper i Unio i jakten på et best mulig resultat for så mange av våre medlemmer som mulig. Og å fremme disse interessene overfor arbeidsgiveren, i en allianse med to andre, selvstendige hovedsammenslutninger. Gjennom forhandlinger og mekling brytes krav og interesser mot hverandre, og innimellom vakler alliansen.

Det er en kunst å lande på bena

Men vi landet til slutt. Årets forhandlingsresultat er i tråd med rammen i frontfaget, en lønnsvekst på 3,2 prosent. Mye av forhandlingene handlet om profilen på denne rammen – hvor mye skal gis som generelle, sentrale lønnstillegg, og hvor stor del av rammen som skal fordeles lokalt ved den enkelte virksomhet.

Vårt krav var at hele rammen i årets mellomoppgjør skulle fordeles sentralt. Bakgrunnen for dette var entydige tilbakemeldinger fra lokallagene i Forskerforbundet og Politiets Fellesforbund, som representerer to sektorer som har vært utsatt for store og krevende omstillinger de siste årene. Våre tillitsvalgte ba om en pause. Et hvileår fra lokale lønnsforhandlinger. Statens utgangspunkt var det motsatte. De ville fordele hele rammen lokalt. Ikke én krone skulle settes av til sentrale, generelle tillegg.

Etter krevende forhandlinger ble det klart at størstedelen av potten, 60 prosent, skal fordeles sentralt, mens 40 prosent skal fordeles lokalt. Det er ikke det vi ønsket, på ingen måte perfekt, men det var så langt vi kom. De generelle tilleggene innebærer totalt sett reallønnsvekst for ansatte i Unio, LO og YS. I tillegg er det satt av 1,24 prosent til lokale lønnsforhandlinger, gjeldende fra 1. juli.

En viktig grunn til at årets lønnsforhandlinger i staten endte med brudd og mekling, var krevende pensjonsspørsmål. Gjennom meklingen ble det klart at taket på de pensjonsgivende tilleggene fjernes helt, et av Unios hovedkrav i meklingen. Dette er viktig for statsansatte som har variable tillegg som en betydelig del av sin lønn. I tillegg ble AFP tariffestet for årskullene 1963 og yngre, i henhold til pensjonsavtalen som ble inngått mellom partene i arbeidslivet i fjor.

AV GURO ELISABETH LIND,
leder i Forskerforbundet

«Lønnsforhandlinger er balansekunst. Gjennom forhandlinger og mekling brytes krav og interesser mot hverandre.»

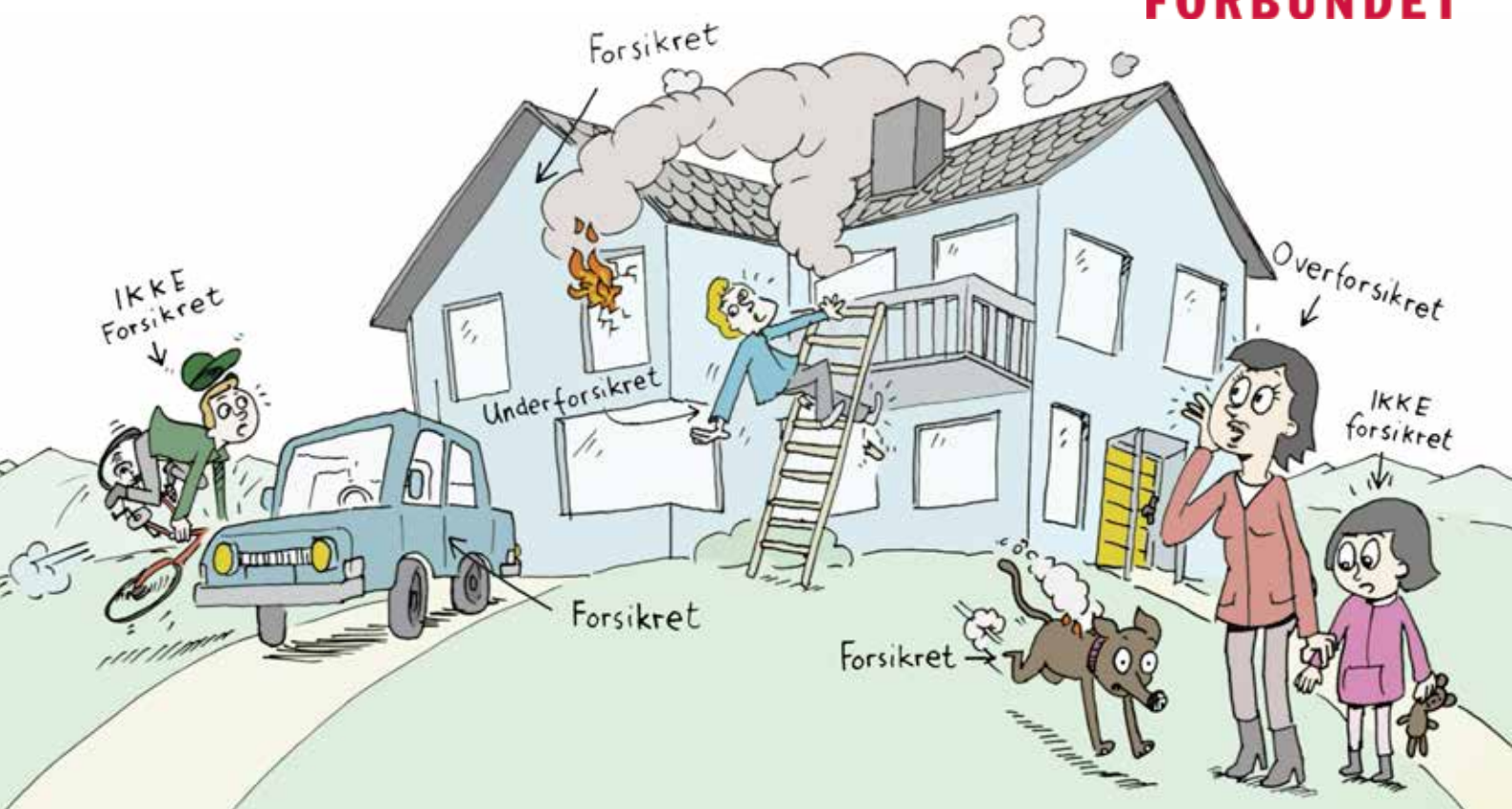
Hevet minstelønn for stipendiater

På tampen av forhandlingene åpnet det seg en mulighet for å kjempe gjennom et Unio-krav som spesielt har vært viktig for Forskerforbundet. Stipendiatene har vært en gruppe som i lengre tid har sakket akterut lønnsmessig. Kunne vi klare å gi dem et løft i årets oppgjør? Gleden var stor da det ble klart at alle nye stipendiater fra 1. mai vil starte i lønnstrinn 54 – et lønnsløft på 30 000 kroner. Dette lønnsløftet bør også brukes som brekkstang lokalt for å heve lønna til de andre stipendiatene.

Et lite, men tydelig Forskerforbund-stempel på et resultat i balanse.

forsikring - trygghet for deg og dine

**FORSKER
FORBUNDET**

Det skjer ikke meg! Eller...?

Tenker du på at huset ditt kan brenne? Da skal du vite at sannsynligheten er nesten 10 ganger større for at en alvorlig sykdom eller skade gjør deg helt eller delvis ufer. Du har garantert forsikret huset ditt, men hva med deg selv? Forskerforbundets uføreforsikring gir deg og din familie økonomisk trygghet i en ellers vanskelig situasjon.

Når du sammenligner med prisen på tilsvarende forsikring kjøpt direkte hos forsikringsselskapene, vil du se at du i gjennomsnitt sparer over 80 % ved å velge Forskerforbundets uføreforsikring.

Ta kontakt med Forskerforbundets forsikringskontor for en uforpliktende gjennomgang av ditt forsikringsbehov. Vi gir deg råd basert på dagens inntekt, gjeld og livssituasjon.